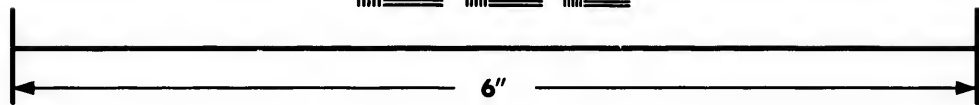
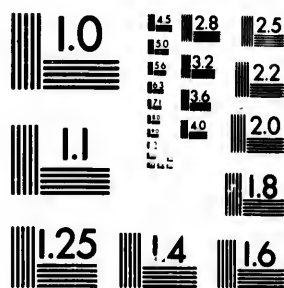

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

10
15
18
20
22
25

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

10
15
18
20
22
25

© 1984

Technical and Bibliographic Notes/Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming, are checked below.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

Coloured covers/
Couverture de couleur

Covers damaged/
Couverture endommagée

Covers restored and/or laminated/
Couverture restaurée et/ou pelliculée

Cover title missing/
Le titre de couverture manque

Coloured maps/
Cartes géographiques en couleur

Coloured ink (i.e. other than blue or black)/
Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)

Coloured plates and/or illustrations/
Planches et/ou illustrations en couleur

Bound with other material/
Relié avec d'autres documents

Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin/
La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure

Blank leaves added during restoration may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming/
Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.

Additional comments:/
Commentaires supplémentaires:

Coloured pages/
Pages de couleur

Pages damaged/
Pages endommagées

Pages restored and/or laminated/
Pages restaurées et/ou pelliculées

Pages discoloured, stained or foxed/
Pages décolorées, tachetées ou piquées

Pages detached/
Pages détachées

Showthrough/
Transparence

Quality of print varies/
Qualité inégale de l'impression

Includes supplementary material/
Comprend du matériel supplémentaire

Only edition available/
Seule édition disponible

Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image/
Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below/
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10X	12X	14X	16X	18X	20X	22X	24X	26X	28X	30X	32X
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

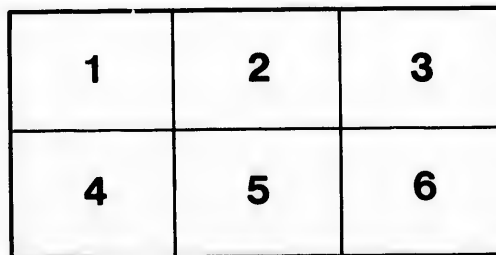
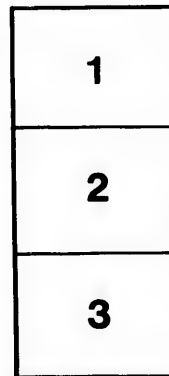
Library of Congress
Photoduplication Service

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol \rightarrow (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Library of Congress
Photoduplication Service

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole \rightarrow signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

re
détails
es du
modifier
er une
filmage

és

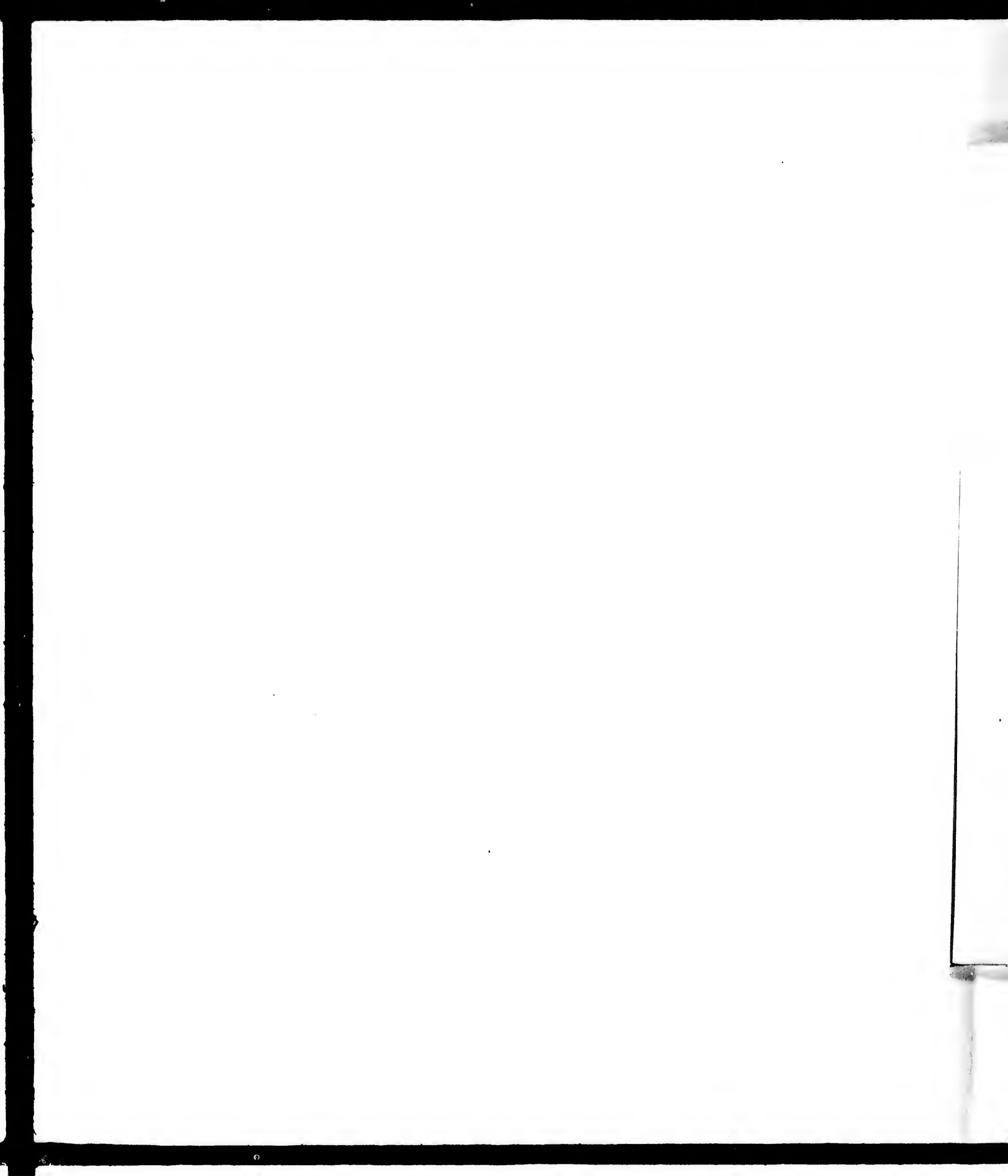
e

y errata
d to

nt
ie pelure,
çon à

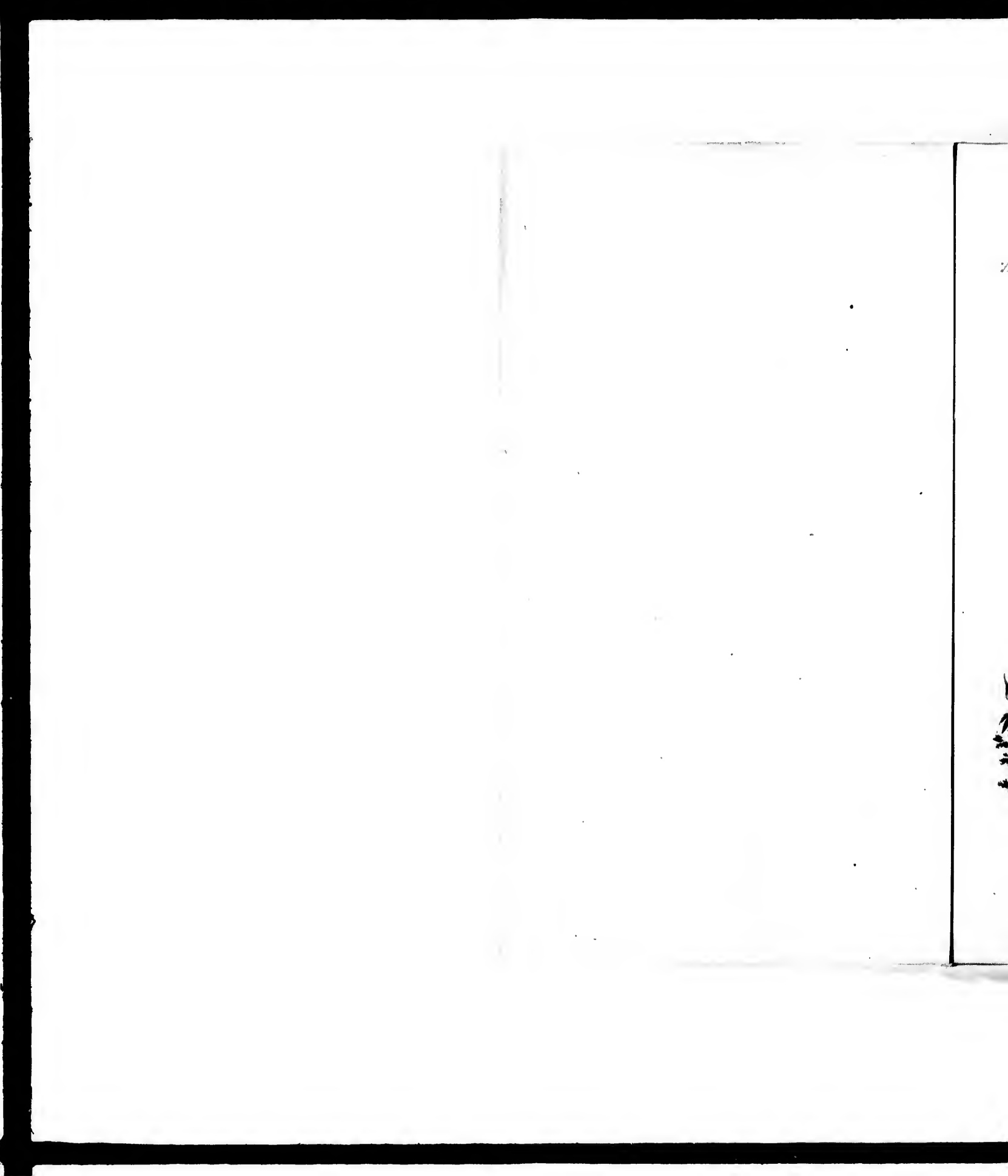
32X

DE
M E N S C H,

ZOO ALS HIJ VOORKOMT
OP DEN BEKENDEN

A A R D B O L.

DE
M E N S C H,
ZOO ALS HIJ VOORKOMT
OP DEN BEKENDEN
A A R D B O L,
BESCHREEVEN DOOR
MARTINUS STUART,
AFGEBEELD DOOR
JAQUES KUYPER.
VIJFDE DEEL.

Te AMSTERDAM, Bij
JOHANNES ALLART.
MDCCCVI.

THE LIBRARY
OF CONGRESS

5730

.578

D 1372
101

THE LIBRARY
OF CONGRESS

30
522

INHOUD

VAN DIT

D E E L

<i>AFRICA</i>	.	.	.	<i>bladz.</i>	3
<i>Hottentotten</i>	.	.	.		10
<i>Namaquas</i>	.	.	.		80
	.	.	.	<i>Hou-</i>	

IV INHOUD VAN DIT DEEL.

<i>Houzuanas</i>	. . .	<i>bladz.</i>	100
<i>Kaffers</i>	. . .		134
<i>Madagaskar</i>	. . .		203
<i>Loango</i>	. . .		243
<i>Monoemugi</i>	. . .		262

AFRI-

100

134

203

243

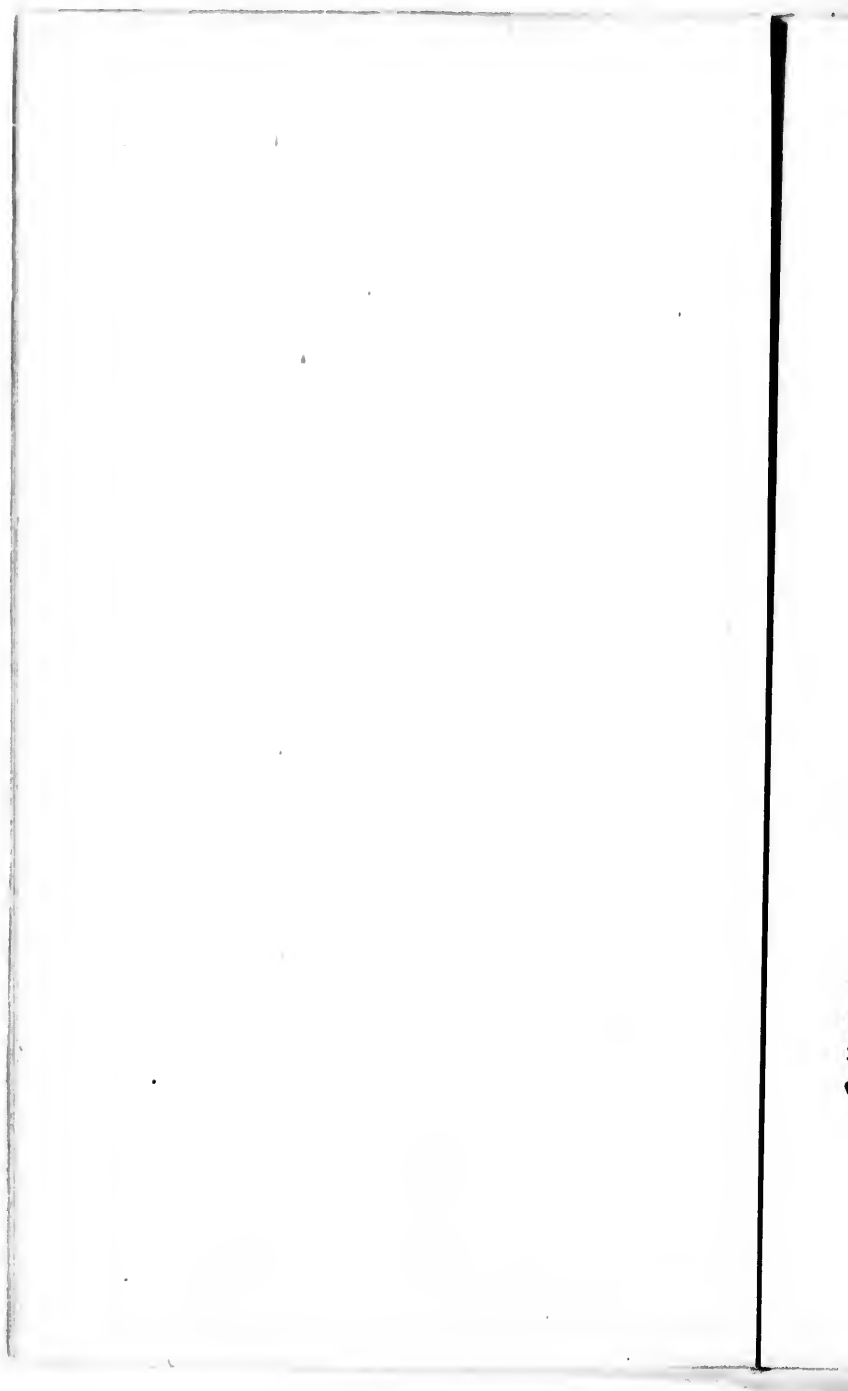
262

A F R I C A.

FRI-

V. DEEL.

A

4

A F R I C A.

Dit werelddeel, het derde van het oude halfrond der aarde, hetwelk *Europa* zeer ver in uitgestrektheid overtreft, maar zelf door *Asia* daarin nog ver wordt overtroffen, strekt zich, ter wederzijde van den evenachtslijn, vijftendertig graden uit in de noorder- en zuiderbreedte, en beslaat in zijne grootste lengte niet minder, dan zeventig. Naar deze breedte en lengte echter is de meetkundige inhoud van dit werelddeel niet wel te berekenen, ten zij men op deszelfs gedaante acht geve, die ten

zuiden driehoekig, ten noorden ongeregeld, maar veel meer bevattende is, en die over het geheel den omtrek van een hart schijnt te hebben. Gansch *Africa* is, ten aanzien der twee andere werelddeelen van dit halfmond, een schiereiland te achten, door de straat van *Gibraltar* afgescheiden van *Europa*, en door de landengte van *Suez* eeniglijk aan *Asia* gehecht. De *Middellandsche* zee bespoelt deszelfs noordse kusten, de *Roode* en *Indische* zeeën omgeven het ten oosten, de *Atlantische* zee ten westen, terwijl het zich als verliest in den grooten *Oceaan* ten zuiden.

De geschiedenis van den *Africaanschen* naam is verloren in de duisternis der vroegere eeuwen, en heeft stofs genoeg gegeven tot gissing aan de latere vernuften, welke de reden van aien naam nu eens in de *afscheiding* dezes lands van *Europa*, dan eens in deszelfs *blootligging* voor de zon gezocht hebben, en zelfs weelderig genoeg geweest zijn, om, in de overeenkomst van het *Fransche* woord *afreux* met dezen naam, aanleiding te vinden tot eene benoeming naar de *schrikkelijke* woestijnen, die dit werelddeel onderscheiden. De *Joodsche* geschiedschrijver

A F R I C A. 5

ver JOSEPHUS heeft aan eenen kleinzoon van ABRAHAM, met naamc AFAR, gedacht; de *Oosterfche* taalkunde daartegen meent 'er een *Arabifch* woord in te vinden, hetwelk *koornaar* beteekent, en aan de vruchtbaarheid van het noorder gedeelte vooral uitmuntend beantwoordt (1).

De naturelijkfte verdeeling van *Africa* is die, welke de evennachtljn zelf maakt, en die dit werelddeel in *Noord-* en in *Zuid-Africa* onderscheidt. Ook maakt deszelfs lengte, van het noorderdeel vooral, de onderscheiding van *Oost-* en *West-Africa* geenzins oneigen.

De menschen, die dit werelddeel bewonen, en wier talrijkheid op negentig millioenen gefchat wordt, verschillen onderling aanmerkelyk, niet slechts naar gelang van de gematigde of de verzengde luchtstreek, waaronder zij leven, maar ook naar de stammen, waarvan zij afkomstig zijn, hebbende zich vele *Arabieren* onder hun nedergezet en fchijnende elders *Chinefche* gelaatstrekken kennelyk te zijn. Ten aanzien der redelyke bewoners van dit wereld-

(1) Veyez MORERI *Diction. Histor.*

6 A F R I C A.

relddeel, spreekt men alzo van het land der *Blanken*, hetwelk *Barbaryë*, *Egypte*, *Biladulgerid* en *Zaïra*, van dat der *Zwar-ten* of der *Negers*, hetwelk *Nigritië*, *Nubië* en *Guinea*, van dat der *Etiopiërs*, hetwelk *Abisfinië*, *Congo*, het *Cafferland* en *Zanguébar* bevat, en eindelijk van de *Eilanders* (1).

De bewoners van *Egypte* en *Barbarië* zijn reeds van ouds genoegzaam bekend geworden door de betrekkingen tot *Griekenland* en door de krijgstogten der *Romeinen*, om van vroegere gewijde oorkonden niet te spreken; de kustbewoners, de westelijke vooral, zijn in lateren tijd door den handel gemeenzaam geworden met de zee-mogendheden van *Europa*: maar de binnenlanders blijven nog heden in vele opzigten min bekend, schoon de laatste helft der voorgaande eeuw ook hier rijker geweest is in ontdekkingen, dan alle vroegere te zamen genomen. Het zijn de noordelijke alleen, over welke kan gezegd worden dat een genoegzaam licht is opgegaan, om 'er ons onze natuurgenoeten in derzelver

(1) Voyez MORERI *Diction. Hist.*

verf gefalte, huishouding en zeden te lee-
 ren kennen. De zuidelijke zijn nog maar
 zeldzaam bezogt, nog maar weinig waar-
 genomen, en nog minder geruststellend
 voor den waarheidzoeker beschreven. De
 ongelegenheid des lands, in vele en groote
 streken zoo gansch onvruchtbaar, het veel-
 vuldige gebrek aan water, de drooge hitte
 der lucht, de onherbergzaamheid van den
 grond, de menigvuldigheid van roofdic-
 ren, de algemeen heerschende flavernij en
 flavenhandel, met alle de gevaren, daar
 uit ontstaan voor de veiligheid, en met
 alle de bezwaren daarmede verbonden, be-
 houdens de veiligheid zelve, — mogen zoo
 vele redenen geacht worden, waarom de rei-
 zigers zich tot nog toe minder hebben be-
 geven naar deze gewesten. Hadden zij,
 die eenige graden verder waren gekomen,
 dan anderen, ons nu slechts beschreven, het
 geen zij zelve naauwkeurig hadden waarge-
 nomen; hadden zij elkanderen bij het minste
 verschil hunner waarnemingen, noch ter zelf-
 de plaats noch aan dezelfde personen door
 hun gedaan, maar niet zoo algemeen ver-
 dacht gemaakt van volslagene leugenberich-
 ten, zoo zou zich ons onderzoek gerust

kunnen bepalen bij het geen ons reeds uit die gewesten is medegedeeld, schoon het zich al beklagen mogt, van nog zeer weinig van derzelve redelijke bewoners te weten. Daar ons nu deze verzekering ontbreekt, wordt het eene moeilijke taak voor het oordeel, om het meest waarschijnlijke optemaken uit de meest verschillende berigten en het geloofwaardige, bij den meest vergrootenden reiziger zelfs, te schiften uit ontrouwe berigten. Dat het oordeel, hoe scherpzinnig ook te werk gesteld, hierin onfeilbaar zou kunnen slagen, laat zich nu wel geenszins vermoeden: doch dat deszelfs zorgvuldige oefening eene zekere gewaarwording voor het min of meer waarschijnlijke kan voortbrengen en zich zelf ten laatste gerust genoeg durft verlaten op zijne uitspraken tusschen de meest uiteenloopende reisbeschrijvers van dezen tijd zoo wel, als geschiedschrijvers van den ouden, zal niet ligt betwist kunnen worden (1). Latere
en

(2) Alle de onzekerheden der geschiedenis van de vijf eerste eeuwen van *Rome* hebben immers den Geschiedschrijver niet belet, het meest geloofwaardige en geschiedkundig zekere uit dezelve te boeken?

A F R I C A. 9

en meer overeenstemmende berigten van de geloofwaardigste en bevoegdste reizigers zullen de waardij moeten beslissen van het oordeel, het geen wij bij de tegenspraak en onwaarschijnelijkheden der jongste geveld hebben. Dat wij ons aan de moeilijke taak der vergelijking en beoordeeling van alles, wat ons slechts wegens dit werelddeel in handen gekomen is, geenszins onttrokken hebben, achten wij ons aan onze Lezers en aan ons zelve verplicht alhier te verzekeren.

HOTTENTOTTEN.

De oorspronkelijke bewoners van den zuidhoek van *Africa*, over welken zij verspreid zijn van den vijf en twintigsten graad af aan de westkust, en van den twee en dertigsten af aan de oostkust (1), noemen zich nog heden onderling *Quaiqua* (2). De naam van *Hottentotten* schijnt een schimpnaam, hun door de *Hollanders* gege-

(1) BARROW, *Reizen door de binnenlanden van Afrika, in 1797 en 1798*. D. II. bl. 67.

(2) BARROW, D. I. bl. 199.

HOTTENTOTTEN. 17

geven, welks oorsprong en beteekenis onzeker is. (1).

Het voorgebergte van dien uithoek werd in 1493 door den *Portugefchen* zeeman DIAZ het eerst aangedaan en *Kwelling-kaap* genoemd, wegens de langduurige en zware stormen, dien hij 'er ondervond: weldra echter werd die naam veranderd in dien van de *Kaap de goede Hoop*, wegens de uitzigten, dien men zich hier vormde van de vaart op de *Oost-Indiën*. Tot 1650 werd deze kaap eeniglijk als eene plaats van verversching op de *Indifche* reizen bezogt, wanneer de Heelmceester JAN VAN RIEBEEK de Bewindhebberen onzer Oostmaatschappije oplettend maakte op de hoogere aangelegenheid van dit rustpunt voor de *Indifche* zee-reizen, en door dezelve gemagtigd werd tot onderhandeling met de inborelingen over eenen plek gronds ter stichting eener sterkte en volkplanting. Dertig jaren later werd die sterkte, eerst slechts van hout opgetimmerd en met twaalf veldstukken bezet, een kasteel, het welk zes-

(1) *Nieuwe Algemeene Befchrijving van de Kaap de Goede Hoop*. D. 1. bl. 199.

rig vuurmonden had, en zints nam de *Kaapstad*, die 'er de volkplanters stichteden, in uitgebreidheid, bevolking en vermogen immer toe (1), wordende thans deze *Africaanſche* bezitting als eene zeer belangrijke krijgspost beſchouwd voor de Zee-mogendheden van *Europa* (2).

De stormen, door DIAZ bij den zuidhoek van *Africa* ondervonden, hebben al vroeg de luchtſteeldheid gekenmerkt, die over deze landſtreek hangt. Dezelve is zoo onbeſtendig, dat men wel eens in den tijd van twee uren een verſchil van vijf en dertig graden van warmte heeft opgemerkt (3). Min opmerkelijk is het, dat de winter aldaar aanvangt met Grasmaand, wanneer op ons halfroond de zomer komt, en dat hij zich eeniglijk aan eene meerdere friſchheid en veelvuldiger regenbuijen doet bemerken (4). Enkelde nachten brengen wel-

(1) *Nieuwe Algem. Beſchr.* D. I. bl. 1—19. MORERI, *Diſſion. Hiſtor.*

(2) BARROW, D. III. bl. 230.

(3) BARROW, D. II. bl. 39.

(4) DAMBERGER, *Voyage dans l'interieur de l'Afrique en 1781—1797.* T. I. p. 71.

HOTTENTOTTEN. 13

wel eens ijs voort: maar de eigenlijke vorst is 'er onbekend (1).

De grond levert verscheidene soorten op van aarde, bevat vele steengroeven, bezit koper- en ijzererts, heeft zelfs zilver-aderen doen blijken (2), en onlangs kool-mijnen vertoont (3).

De eigene voortbrengzelen van dezen grond zijn rijker, verschillender en fraaijer, dan zij wel elders op den ganschen aardbodem worden gevonden, ook zijn de meeste *Europesche* en verscheidene keerkoningvruchten op denzelven met goeden uitslag aangekweekt (4).

Leeuwen, tijgers, luipaarden, elefanten, rhinocerossen, buffels, kameelpardels, rivierpaarden, gestreepte ezels, velerleie bokken, dasen, herten, runderen, schapen, boschzwijnen, mierenëters, wilde honden, stekelvarkens, katten, mormeldieren, bavianen en apen, zijn de voornaam-

(1) *Nieuwe Alg. Beschr.* D. I. bl. 21.

(2) *Nieuwe Alg. Beschr.* D. II. bl. 192—224.

(3) BARROW, D. I. bl. 28—30.

(4) BARROW, D. I. bl. 30—36. *Nieuwe Algem. Beschr.* D. II. bl. 108—192.

naamste dierensoorten, aan deze streken eigen (1).

Onder de niet min talrijke soorten van vogelen verdienen de arenden, de flamingo's, de muggen- of bijeneters en lepelaars bijzonder genoemd te worden (2).

Onder de velerleije visch, die de zee en de rivieren bevolkt, zijn de noordkapers, de zeehonden, de dolfinen, de roode steenbraasems, de haaijen, de torpedo's, de vliegende vischen, de harders, de velerleije krabben, kikvorschen, parelsakken, zeeesterren en lootsmannetjes steeds als de opmerkelijkste voorgekomen (3).

Eene menigte van slangen, zeer verschillende in grootte en in kwaadaardigheid, maakt den grond alom onveilig. Velerleije mieren en vliegen, muggen en sprinkhanen, kevers en rupsen, scordioenen en spinnen, kakkerlakken, wespen en wormen, mogen ook als een aanmerkelijk bezwaar

(1) *Nieuwe Algem. beschr.* D. I. bl. 382—486.

(2) *Nieuwe Algem. Beschr.* D. II. bl. 137.

(3) *Nieuwe Alg. Beschr.* D. II. bl. 38—31.

BARROW D. I. bl. 42—43.

HOTTENTOTTEN. 15

zwaar op de vruchtbaarheid van den grond worden aangemerkt (1).

Het zij de *Hottentotten* de oorspronkelijke inboorlingen des lands zijn, het zij ze waarlijk van *Chinesche* afkomst zijn, waarvan men vele trekken in hun gelaat meent te ontdekken, — zij zijn het, die in deze gewesten als inwoners zijn gevonden door de *Europeërs* en met wien wij ons willen ophouden, zoo als zij nog voorkomen in hunne eigene huishouding, zonder op de bastaarden te letten, die door de *Europeërs* uit hunne vrouwen worden geteeld, noch op den staat van slavernij, waarin het grootste gedeelte van dit volk door de volkplanters wordt gehouden.

De *Hottentot* is even kloek van gestalte als de *Europeër* over het algemeen, maar doorgaands schraalder, zoo wel wegens minder voedsel, als bij gebrek van oefening zijner spieren. Jong zijnde is hij niet onbevallig, zijnde welgemaakt, evenredig en regt. De kleur van zijne huid is helder bruin, als van een afgevalen blad. Zijn

aan-

(1) *Nieuwe Algem. Besch.* D. II. bl. 82—103.
BARROW D. I. bl. 43, 44.

aangezicht is meestal zeer leelijk. Zijne donker kastanjebruine oogen staan zeer ver van elkanderen, en hebben breed uitgestrekte oogleden, als die der *Chinesen*. Zijne hooge en wijd uitstekende jukbeenderen maken met zijne spitse kin eenen omgekeerden driehoek uit, waarin de neuswortel tusfchen de beide oogen als verdwijnt, om zoo veel breeder op te komen met zeer wijd geopende en dikwijls in hoogte den rug van den neus overtreffende neusgaten. De mond is wel dik gelipt en groot, maar verliest zijne leelijkheid, wanneer hij zich met eenen gullen lach opent en de schoonste parelwitte tanden vertoont. Zijn haar is van zeer zonderlingen aard; het bedekt de geheele oppervlakte van het hoofd niet, maar groeit in kleine bosjes, zoo dat het, kort afgesneden zijnde, volkomen gelijk naar dat van den zwarten waterhond, doch als hij het laat groeijen, hangt het hem met lange draden, als franjes, in den nek. Het is wollig en git zwart. Overal waar zich elders eenig haar vertoont, heeft het bij hem dezelfde gedaante: maar naauwelijks wordt het ergens anders dan op zijn hoofd bemerkt, wijl het overal zorgvuldig uit-
ge-

getrokken wordt. Zijn gang is fierlijk en los, en alle zijne bewegingen zijn ongewongen, maar zonder die fierheid, welke den man, aan het hoofd der zichtbare schepping, voegt (1).

Sommige vrouwen zijn in hare jongheid en wanneer zij nog niet gebaard hebben, naar het oordeel van BARKOW, voorbeelden der volmaaktheid van het menschelijk gestel. Alle hare gewrichten en ledematen zijn regelmatig en nergens ziet men aan haar menschelijke ligchaam eenige onevenredigheid. Hare borsten zijn rond, vast en welgeplaatst, maar de tepels hebben eene meer dan gewone grootte en zijn bezet met eenen kring; die merkelyk boven den boezem uitsteekt. Hare handen en voeten zijn ongemeen klein, doch bijzonder fraai. Het geluid harer stem is zacht, en terwijl zij spreken, brengen

(1) BARKOW, D. I. bl. 207, 208. LE VAILLANT, *Reise in de binnenlanden van Africa*, in 1780—1785. D. II. bl. 104. A. SPARMAN *Voyage au Cap de Bonne Esperance et autour du monde avec le capitaine COOK, et principalement dans les pays des Hottentots et des Caffres*. T. I. p. 235, 239. *Nieuwe Algem. Besch.* D. II. bl. 160—162.

gen veelvuldige gebaarden hare armen in de bevalligste beweging (1). „De indruk der schoonheid is algemeen; zij is eene vorstin, wier rijk overal is:” riep LE VAILLANT uit, wanneer hem de bevaligheden van het meisje betoverden, hetwelk hij NARINA noemde, als de schoonste bloem der *Hottentotsche* jeugd. Niets evenaarde bij hem het vermaak van haar te zien, dan dat van haar te hooren, en nauwelijks geloofst men zijn penseel, wanneer hij hare afbeelding op die der *Hottentotsche* vrouw laat volgen (2).

Schielijk verdwijnen echter de bekorelijkheden der *Hottentotsche* vrouwen. Al in vroegeren leeftijd, en vooral na het eerste kind, worden hare borsten flap en nemen met de jaren in eene verbazende grootheid toe; de oogen zinken weg; het verlies der jeugdige rondheid van het gelaat doet deszelfs driehoekig beengestel meer uitkomen; de buik zet geweldig op, maar ook de stuit niet minder, zoo dat
men

(1) BARROW D. I. bl. 288.

(2) LE VAILLANT D. I. bl. 337—341.
Vergel. Pl. V. en VI.

EN.

are armen in
„De in-
neen; zij is
is:” riep LE
em de beval-
verden, het-
s de schoon-
eugd. Niets
van haar te
en, en naau-
el, wanneer
Hottentotsche

de bekore-
ouwen. Al
ooral na het
eften flap en
e verbazende
en weg; het
van het ge-
g beengestel
geweldig op,
er, zoo dat
men

l. 337—341.

HOTTENTOTTEN. 19

men eenen bogt in de ruggegraat zou vermoeden, indien men niet bevonden had, dat de onmatige dikte daarvan alleen uit zuiver vet bestaat, hetwelk elken tred, dien zij doen, van eene zonderlinge slijmering en drilling vergezelt. (1).

Met het vorderen der jaren heeft ook bij de *Hottentotsche* vrouwen eene verslapping en verlenging der schaamdeelen plaats. Dit natuurlijke gebrek wordt door LE VAILLANT ten onregt toegeschreven aan de grilligste praalzucht, die elders de oorellen zoo buitensporig uitrekt. Sommige reizigers, mischien bij te jeugdige voorwerpen naar dit verborgen gehouden gebrek gezocht hebbende, hebben het, naar de algemeene gewoonte bij het ontmoeten van vreemde natuurverschijnselen, buitensporig vergroot; waarbij de ongere spotternij van dartzel scheepsvolk en het laag vernuft van eene bedorvene verbeelding zoo veel heeft toegevoegd, dat het *voorschoot der Hottentotsche* vrouwen een voorwerp geworden is, welks naam de kiesche pen, voor eerba-

(1) BARROW D. I. bl. 208, 209. D. II. bl. 65. LE VAILLANT D. V. bl. 106, 107.

bare oogen schrijvende, mischien meef terug houdt, dan de taak der menschbeschrijving wel gedooft. Opmerkelijk is het; dat dit natuurgebrek niet overgaat op de bastaarden, door *Europeërs* bij deze vrouwen verwekt, ja zelfs minder wordt bij de *Hottentotsche* vrouwen, die in de Volkplanting wonen (1).

Eene spoedige veroudering van het menschelijk gestel schijnt algemeen eigen onder de *Hottentotten*. De mans zelve beginnen reeds oud te worden op hun dertigste jaar. Een langzaam verval van krachten sloop het leven hier vroeger, dan in andere landen onder dezelfde luchtstreek. Het vel rimpelt, het haar wordt eenigzins grijs aan het einde, en het zeventigtal jaren schijnt de allergrootste mate des levens voor slechts weinigen uit te maken (2).

Het

(1) BUFFON *Nat. Hist.* D. III. bl. 84. en D. XVIII. bl. 269—271. *Nieuwe algemeene Besch.* D. I. bl. 162. LE VAILLANT D. II. bl. 99. en de Pl. X. tegen over bl. 311. SPARMAN T. I. p. 236. DAMBERGER T. I. p. 60, 61. BARROW D. II. bl. 64.

(2) BARROW D. I. bl. 193, 209. LE VAILLANT D. II. bl. 77.

HOTTENTOTTEN. 21

Het voorkomen der *Hottentotten* is echter, ondanks deze vroege veroudering, gezond en vlug (1). Zij schijnen ook aan geene bijzondere ziekten onderhevig en voorkomen alle rimpeling en verdrooging van de huid bij de hitte der luchtstreek, door eene gedurige besmering met vette stoffen, welke alle huidziekten afweert en de melaatsheid geheel onbekend onder hun doet zijn (2). Ware slechts de kinderziekte bij hun even onbekend gebleven! maar dezelve heeft meer dan de helft hunner bevolking weggesleept, en boezemt hun zoo grooten schrik in, dat zij, op de eerste tijding van derzelver uitbarsting, alles verlaten en in het diepst der woestijn uit de volkplanting wegvlugten. Wee ook den zieken, dien zij daarvan aangestoken achten! Hulpeloos tegen eene zoo doodelijke pest, zwijgt de stem van bloed en maagschap: het zij vader, moeder, man, vrouw of kind, men laat den lijder hulpeloos over aan zijn lot, hetwelk hem van den honger doet omkomen, indien

(1) SPARMAN T. I. p. 235.

(2) BARROW D. I. bl. 206, 209.

dien de aanval der ziekte zelve niet doodelijk is (1).

Het gansche getal der *Hottentotten*, door de geheele volkplanting verspreid, beloopt omtrent vijftienduizend, maar neemt zoo merkelyk af, dat men eene spoedige uitsterving van hun geslacht te gemoet ziet. Geenszins hapert het der vrouwen aan vruchtbaarheid, daar zij bij *Negers* en *Blanken* driemaal zoo veel kinderen baren, als bij hare eigene mannen: maar de armoede en onderdrukking, waarin zij leven, vereenigd met, of liever oorzaken van der *Hottentotten* koel gestel, schijnen hier niet minder, dan elders, waar zich volkplantingen ten kosten der inborelingen hebben nedergezet, de teeldrift en teelkracht der natuur zelve weg te nemen (2).

De *Hottentotten* zijn een zachtzinnig, vreedzaam en vreesachtig volk; eenvoudig, eerlijk en trouw; koel, maar geenszins onverschillig van aard; vriendelyk en hartelyk voor elkanderen, en voor de naauwste

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 83.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 126 BAR-
ROW D. I. bl. 190, 215.

ste vriendschap vatbaar; mededeelzaam zonder achterhouding; niet zonder erg, wel zonder list; schuld bekende op de eerste navraag; zelden twistende, nooit tergende; wel bloede en vreesachtig, maar trouw aan hunne meesters tot in den dood, en geduldig onder de felste smarten; min van bekwaamheid dan gelegenheid, om ze te oefenen, verftoken; ernstig en ingetogen ook in de vrolijkste oogenblikken; voor het tegenwoordige echter alleen zorgende, zonder het voorledene zich te herinneren, of zich over het toekomende te bekommeren; gediensig en gastvrij voor den vreemdeling, wiens vergelding zij dankbaar aannemen, doch nooit afvergen (1).

Woorden en daden zijn bij de *Hottentotten* even eerbaar, schoon de te zamen woning van alle de leden des huisgezins zonder de minste afscheiding bij nacht hun in verdenking van bloedschande heeft gebragt bij menschen, wier eigen bedorven hart overal wanbedrijf vermoedde, waar dat hart zelf misdadig zou geweest zijn. „Gij stelt ons dan
„ met

(1) BARROW D. I. bl. 200, 201. LE
VAILLANT D. II. bl. 105, 106.

„met de beesten gelijk?” was de taal der verontwaardiging op de navraag naar zulke vermoedens (1). Eerbare kieschheid doet zelfs de jonge dochters en vrouwen zich van de hat harer ouders en mans verwijderen, om elders den tijd te verbeiden, waar op zij, door veelvuldige bading gereinigd, zich wederom aan anderen vertoonen kunnen zonder bespot te worden, of aan hare echtgenooten overgegeven, zonder afkeer te vreezen (2).

De onreinheid, die nevens luiheid en gulzigheid anders de hatelijke zijde van het *Hottentotsch* karakter uitmaakt, geeft aan deze eerbaarheid eene bijzondere waarde. Wat men ook zeggen mag ter verdediging hunner zindelijkheid, op grond van hun veelvuldig baden en zwemmen, zeer weinig moet het enkele watervermogen afdoen tegen eene dagelijkse besmering, die de gansche kleur der huid schier onkenbaar maakt, en tot wier wegneming zij de
koc.

(1) SPARMAN T. I. p. 281. *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 129. LE VAILLANT D. II. bl. 100.—103.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 50.

HOTTENTOTTEN. 29

koemist als zeep gebruiken. Zoo dra het vleesch, hetwelk zij eten, door hunne handen is gegaan, maken zij dezelve schoon, met het vet, dat 'er aanzit, over alle de deelen van het ligchaam te strijken, hergeen zij van tijd tot tijd herhalen, somtijds een jaar lang, zonder zich ooit schoon te maken. Dit vet dikwijls smeltende, wanneer zij bij een groot vuur zitten, wordt eindelijk hun geheele ligchaam als met een zwarte korst van stof en vuil bedekt (1).

Onreinheid en luiheid zijn zusterzonden. De luiheid is bij den *Hottentot* eene wezenlijke ziekte, waarvoor geen ander geneesmiddel schijnt te zijn, dan schrik en vrees. De honger kan hem van dezelve niet genezen: want, in plaats van zich voedsel te verschaffen door eenigen arbeid, zal hij gewillig den ganschen dag honger lijden, als men hem slechts rust vergunt. Deze schijnt hem de hoogste gelukzaligheid, want liever mist hij het geen hem alleraangenaamst zijn zou, dan zijn gemak, en drongen einde-

(1) BARROW D. II. bl. 202. *Nieuwe Alg. Besch.* D. I. bl. 152. — LE VAILLANT D. II. bl. 117.

delijk de behoeften der nature niet met onwederstaantbare krachten, die zelfde mensch, aan wien zoo veel vlugheid van spieren en snelheid van beweging ten deele viel, zou in zijne hut het leven leiden van de mosfel in hare schelp (1).

Wel ver is het 'er af, dat onverschilligheid voor voedsel of de uiterste soberheid in deszelfs gebruik den *Hottentot* zou eigen zijn, het geen men uit zijne verkiezing van de rust boven allen arbeid om de spijs zou denken. Hoe uitermate geduldig in het verdragen van den honger, is hij allergulzigst, zoo dat tien *Hottentotten* in den tijd van drie dagen eenen middelmatigen os van BARROW opaten, behalve de achterpooten: zij hadden echter in dien tijd, zegt hij, weinig geslapen, en de twee vorige dagen gevast. Hun woord is altijd, eten of slapen, en wanneer zij het eene niet kunnen doen, vergenoegen zij zich met het andere (2). Deze gulzigheid betreft zoo wel hunnen drank als hunne spijs,

(1) *Nieuwe Alg. Besch.* D. I. bl. 152. SPARMAN T. I. p. 286. BARROW D. I. bl. 200.

(2) BARROW D. I. bl. 201.

HOTTENTOTTEN. 27

spijs, en blijkt vooral, wanneer zij sterken drank kunnen magtig worden, dien zij met de grootste gretigheid verzwelgen, zoo lang slechts een druppel overig is, en dien de vrouwen niet minder beminnen dan de mannen (1). Ook deze gulzigheid wederhoudt hun echter niet van de gulste mededeelzaamheid. Een *Hottentot* zal zijn eenigste stukje broods met zijne makkers deelen, zegt BARROW (2); en LE VAILLANT was 'er ooggetuigen van, hoe de een den ander uit eigen mond den brandewijn overdeed, welken hij slechts voor sommigen eener horde had kunnen inschenken (3).

In hunne onderscheidene maatschappelijke betrekkingen hebben de *Hottentotten* den naam van koele, doch trouwe echtgenooten, zoo dat men zelden derzelve liefkoozingen bemerkt, maar alles eene ingetogenheid ademt, welke aan eene onverschilligheid grenst, die men elders eeniglijk veinst, om eenen heimelijken minnehandel

ver-

(1) *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 145.
SPARMAN T. I. p. 281.

(2) BARROW D. I. bl. 200.

(3) LE VAILLANT D. II. bl. 107—109.

80 HOTTENTOTTEN.

verborgen te houden (1). Als vaders staan zij in den allerslechtlèn naam wegens die zelfde koelheid voor hun kroost. Deze koelheid zou bij gebrek aan vermoëgen tot der kinderen onderhoud en aan lust om hetzelfde te verkrijgen, zelfs tot kindermoord vervoeren. Doch daartegen zijn de zuigelingen veilig door de moederlijke zorg, die ze op den rug neemt en niet nederligt voor zij vier maanden oud zijn, waarna de kinders nog altijd de bijzondere schatten van de moeder blijven, waarop de vader alle regten der vrouwelijke tederheid erkent (2).

De grootste hatelijkheid, welke men aan den *Hottentot* heeft toegeschreven, is eene ongevoelige liefdeeloosheid voor oude en hulpeloze menschen, welke hij zou verstooren uit zijne horde en overlaten aan allen gebrek (3): doch, ter eere der menschheid, heeft zijn karakter hierin eene verdediging.

ge-

(1) *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 256,

257.

(2) DAMBERGER T. I. p. 17. LE VAILLANT D. II. bl. 41. SPARMAN T. II. p. 23.

(3) SPARMAN T. II. p. 92.

HOTTENTOTTEN. 29

gevonden, welke niets anders dan medelijden overlaat met zijnen eigen geheel hulpeloozen toestand. Medelijden toch verdient het, dat hij tegen de besmettelijke ziekten geen ander hulpmiddel kent, dan de snelste vlucht, en dat hem de kinderziekte vooral doet vlieden uit zijne hut, waarbij de lijdens moeten worden overgelaten aan hun lot, en op welke vlucht de oude en gebrekkige perzonen moeten achterblijven. Soms ontvlucht hij met gelijke overijling den dood van de hand zijner vijanden, even als de *Europefche* krijgsbende met achterlating van zieken en gekwetsten: maar bij getegelde verhuizing voert hij alle de zijnen even getrouw mede, en plaatst hij de ouden en zwakken op zijne osfen met eene zorgvuldigheid en tederheid, die allen laster befchamen (1).

De flavernij, uit eigen aard gefchikt, om den menfchelijken geest te verbitteren en tot allerlei trouwloosheden te verlagen, heeft op dien van den *Hottentot* dezen rampzaligen invloed niet. Hij is te zachtzinnig, te hartstogteloos om tot wrede

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 34—36.

de ondernemingen over te gaan tegen zijnen meester, en zou ook de kracht niet hebben om ze uit te voeren; de slechtste behandelingen zelve zijn niet in staat, hem die gedachten in te boezemen; ja de volkplanter, die niet dan *Hottentotten* in zijnen dienst heeft, kan gerust gaan slapen, verzekerd, dat hij weldra van het gevaar zou gewaarfeld worden, als het hem dreigde (1).

Wanneer men door kleeding de enkelde bedekking van de huid te verstaan had, waaraan de eng sluitende dragt der *Europeërs* somtijds zou kunnen doen twijfelen: dan mogt de *Hottentot* gekleed heeten van het hoofd tot de voeten toe. Behalve dat zijne huid hem ten handdoek strekt na het gebruik zijner spijzen, besmeert hij zich rondom met geenen minderen vlijt, dan men bij ons de laarzen doet, en bepoevert hij zich tevens met zeker kruidpoeder, door hem *Buchu* genoemd, aan hetwelk hij eene geneeskundige kracht toefchrijft en het geen hem eene specerijachtige geur mededeelt (2). In een ander opzigt daartegen

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 120.

(2) SPARMAN T. I. p. 239, 240.3

gen kunnen de *Hottentotten* onder de naakt-loopende menschen geteld worden, voor zoo ver zij eeniglijk hun werk maken, om de schaamdeelen te verbergen, zich overigens weinig bekreunende, of zij met of zonder eenig ander dekzel gezien worden. Die bedekking zelve, welke de schaamte vordert, is bij de mans zoo zonderling en stordig, dat het met regt twijfelagtig is geworden, of dezelve niet slechts ten doel gehad hebbe, de tederste deelen des lichaams voor de beleëging der lucht of der insecten te beschermen. Dit bekleedzel bestaat in eenen lederen gordel, aan welken eene beurs hangt van langwerpige gedaante, uit de huid van eenen jakhals gemaakt, en hebbende de harige zijde naar buiten gekeerd. De beurs is van onderen in de lengte doorgesneden, en bedekt bij de minste beweging van den *Hottentot*, die den gordel zelve zeer ruim om het lijf draagt, zeer weinig voor het oog, hetwelk zich reeds aan de gestalte zelve ten hoogsten ergert. Nog draagt hij aan dien gordel een of twee stukken drooge huid van eene driehoekige gedaante, met de punt aan den gordel vastgemaakt en van daar nederhangen-

gende tot de helft der dijen; maar het heet en weder slingeran van deze lappen, wanneer de *Hottentot* eenen snellen loop neemt; laat zoo weinig denkbeeld aan eenig eigenlijk bedekzel over, dat men zich veelte gedrongen ziet, om deze waaijers te houden voor eene naarbootzing van der dieren staart, ter afwering van vliegen en muggen, of ook ter verkoeling in heet weder (1). Dit nu is de gansche zomerkleeding van den *Hottentot*. In ongunstige jaargetijde, bij slecht weder of stil zittende bij zijne hut, slaat hij zich eenen mantel om de schouder, bestaande in schapenvacht met de wol naar binnen. Dezelve wordt op de borst vastgemaakt en hangt tot over de knieën. Eén vel daartoe op verre na niet groot genoeg zijnde, worden 'er verscheidene aan een gezet. Hij bezit slechts éenen mantel, die hem zoo wel tot bed en deken, als tot kleeding strekt. Des zomers draagt hij dien over den arm, wanneer hij verhuist, of met de wol naar buiten gekeerd, over de schouder, wanneer het

(1) SPARMAN T. I. p. 240—243. BARROW D. I. bl. 202, 203.

het regent; des nachts wikkelt hij zich in denzelfven om, en vindt in zijne *Krosf*, gelijk hij dien noemt, alles, ja veel meer, dan ons de rijkste kleederkas kan verschaffen.

De vrouwen zijn bij de *Hottentotten*, even als bij alle volkeren, zediger in derzelver kleeding, dan de mannen. Zelden vergenoegen zij zich met éenen schaamlap aan haren gordel: meestal dragen zij een dubbeld, somtijds een driedubbeld, voorschoot, zijnde het bovenste altijd het breedste en grootste, en tevens het meest opgeschikte. Dit bovenste, hetwelk tot sieraad wordt gedragen, bedekt omtrent de helft van den middel en valt tot bij de knieën neder; het volgende heeft slechts een derde gedeelte van die grootte; en het laatste is maar eene hand breed. Allen zijn zij van dierenhuid, maar met zoo veel koralen, schelpen en andere versierselen opgeschikt, dat het schijnt, als wilden de *Hottentotsche* vrouwen de oogen het allermeeft naar die plaats trekken, welke zij echter het zorgvuldigst verbergen. Vrouwen, die zulke prachtige voorschooten niet kunnen magtig worden, bedienen zich van

een even zonderling bedekzel als de mans, hetwelk alle goede gevoelens van derzelve eigenlijke zedigheid omverftoot en de verdenking van bloote praalzucht en verlokking bij het driedubbelde voorschoot doet opkomen. Dit bedekzel is eene, aan reepen gefneden, dierenhuid, hangende in een bos tusfchen de dijen tot omtrent halfwege van de knie, zijnde de reepen veelcer draden en het voorschoot gemeenlijk zoo dun, dat hetzelfde naauwelijks eenige bedekking geeft. Van achteren dekken zich echter alle de *Hottentotsche* vrouwen veel beter dan de mans, om den middel eene dierenhuid flaande, die tot aan de kuiten afhangt en wijd genoeg is, om ook het voorfte gedeelte harer dijen te bedekken. Het gerammel van deze harde en drooge huid maakt de komst eener vrouwe reeds op eenen afstand kenbaar. Ook zij heeft de *Krosf*, die haar om de fchouders geflagen en van voren boven de borst vastgemaakt is, wanneer het weder of het jaargetijde dit vordert, en gebruikt dezelve even als de man; alleen heeft de vrouwelijke mantel van boven een breeder overflag, die ook tot dekzel van het hoofd kan dienen. Het

overige van der vrouwen ligchaam is geheel naakt: sommigen echter dragen mutzen van vellen op het hoofd van verschillend maakzel en naar elks grilligheid versierd (1).

Tot der *Hottentotten* kleeding behoort nog het schoeizel, wanneer zij naar het veld gaan bij hun vee, of wanneer de ongemakkelijkheid van den weg deze beveiliging van den voet vordert. Twijfelachtig is het, of dit schoeizel van hunne eigene vinding zij, daar men hetzelfde ook elders, als bij de *Lijflanders* en sommige *Finlanders*, aantreft: maar zeker is het, dat het hun den besten dienst doet. Het wordt vervaardigd van een langwerpig vierkant stuk leder; van een buffel of ander dier, hetwelk geene andere bereiding ondergaat dan eenig geklop om het zacht te maken, waar toe het somtijds ook eenige uren in koemest wordt gelegd. Het ruige van de huid blijft buitenwaards, en de gansche lap wordt meer tot eene zeer lage pantoffel, of bloote voetsool met rondom opstaande ran-

(1) SPARMAN T. I. p. 242—246. BARROW D. II. bl. 204, 205. *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 166, 167.

randen, dan wel tot den hoog sluitenden schoen gevormd. Dit schoeizel is zeer ligt en gemakkelijk aan den voet; het wordt door geklop en gesmeer zacht gehouden; het droogt minder uit dan het getouwde leder en wordt ook minder glad en gevaarlijk in het zand of op gladde rotzen. SPARMAN vondt hetzelfde zoo aanprijzelijk, voor het scheepsvolk vooral, dat hij 'er de naauwkeurigste beschrijving en afbeelding van gegeven heeft, te regt aanmerkende, dat men op het nut eener zake ziende, niet behoore te vragen, krijgen wij haar uit *Parijs* of van de *Hottentotten* (1).

De arm- en beenringen, van reepen osfenhuid, of van dubbelde biezen gemaakt, welke de *Hottentotten* dragen, schijnen eigenlijk geschikt te zijn tot behoedmiddelen tegen het steken van doornen en struiken en tegen het bijten der slangen, maar door de praalzucht, die ook hier hare magt oefent, verkeerd te zijn in ijdele versierfelen, daar men nu gaarne het leder en de biezen voor nuttelooze koraalschoeren verwis-

(1) SPARMAN T. I. p. 251—253. *Nieuwe Algem. Besch. D. I. bl. 168, 169.*

HOTTENTOTTEN. 37

wisfelt, en men het aanzien der personen afmeet bij de hoogte der beenringen, die somtijds van den enkel tot aan de knie op elkander gestapeld zijn. Koperen en ijzeren ringen hebben de voorkeur boven allen; derzelver dragt wordt aan de meisjes veroorloft, wanneer zij huwbaar zijn. Het is dit ringgebruik, waarvan vroegere reizigers verteld hebben, dat de *Hottentotten* darmen van beesten om de beenen droegen tot eene versnapering voor hunnen gulzigen wansmaak. Misschien — zegt LE VAILLANT — zag men eenen hunner door hongersnood de tanden slaan in deze riemen, gelijk men wel eens in het uiterste gebrek belegerde krijgslieden elkanderen het walgelijkst voedsel zag betwisten, maar hoe ongerijmd zou daaruit het besluit zijn, dat dezen gewonelijk van afval leefden (1).

De halsketenen van schelpen en de veelvuldige koraalsnoeren, die over de borst en den middel der vrouwen vooral, maar ook door de mans om den hals gedragen worden, zijn niet anders dan sieraden, dien

(1) SPARMAN T. I. p. 248—250. LE VAILLANT D. II. bl. 37, 38.

de opschik der *Hottentotten* verkiest. De schelp snoer inzonderheid heeft eene kostbaarheid, welke voor die van het halsfieraad onzer vrouwen weinig onderdoet, daar elke schelp den *Hottentot* niet minder dan op een schaap te staan komt, en hij ten minsten acht schelpen tot zulk een snoer noodig heeft. Ook worden deze schelpen niet gebruikt, voor dat zij welbearbeid en gepolijst zijn (1).

Zonderling bij deze praalzucht is het, dat de *Hottentotten* oor- noch neusversierfels dragen. Vrouwen van aanzien echter onderscheiden zich door eenen rood of zwart geschilderden kring om den neus en mond; en, bij plegtige gelegenheden, is het verder beschilderen van het gelaat, op velerleije wijzen, een hoofdvereischte voor de vrouwelijke tooi, die het onbevallige gelaat nog veel afschuwelijker maakt. De mans beschilderen zich het gelaat nimmer, maar bestrijken zich wel eens met het be-reidzel dezer verwe, waaronder de reeds genoemde *Buchu* wordt gemengd, onder den
neus,

(1) SPARMAN T. I. p. 247. Hij twijfelt, of deze schelp de *Nerita Albigilla*, of wel de *Exuvia* zij.

neus, om het aangename van de lucht, die, volgens de gewaarwording van LE VAILLANT, wel niet verkiezelijk zou zijn voor den *Europëer* (1), doch waaromtrent even weinig te bepalen valt, als over den smaak der tonge, zijnde immers den eenen ondragelijk, het geen den anderen hoogst-begerelijk is, zoo wel in de aandoeningen van het eene als van het andere zintuig.

De woningen der *Hottentotten* zijn zeer eenvoudig en alzins beantwoordende aan hun trekkend herderleven. Zij verdienen slechts den naam van hutten en zijn alle naar het zelfde voorbeeld gebouwd, zijnde alleen sommige langwerpige, andere kringrond, maar gelijkende alle naar bijënkorven. De middellijn van den grondcirkel heeft de lengte van achttien tot vier en twintig voet, doch de hoogte van het gewelf gedooft in het midden naauwelijks, dat men in de hut overeind sta. De ingang is zoo laag, dat de *Hottentot* 'er op handen en voeten doorkruipt, en echter strekt dezelve zoo wel tot schoorsteen als tot vengster,

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 39, 40. SPARMAN T. I. p. 247.

ster, hetwelk de benaauwdheid van dit donkere en rookvolle verblijf voor den vreemdeling ondragelijk maakt. De *Hottentot*, daaraan gewoon van zijne kindsheid af, ligt 'er den ganschen dag in zijn schapenvacht, waaruit hij niet kruipt, dan om het vuur aan te stoken, zijn gebrad eens om te keeren, of zijne pijp op te steken. In den grond gestoken en krom gebogen takken, door dwarstakken kringsgewijze aan elkanderen verbonden, en met zware matten overdekt, maken het zamenstel dezer woningen uit, welke niet minder regendigt zijn, dan het beste rietdak. Elke hut heeft haar eigen huisgezin, schoon somtijds uiz tien of twaalf personen bestaande. Men vindt ze nooit eenzaam, maar altijd dorpsgewijze bij een. Zulk eene vereeniging wordt eene *Kraal* genoemd, en bestaat ten minsten uit twintig woningen, allen kringsgewijze bij elkanderen gezet, terwijl het gezamenlijke vee midden in dien kring gestald wordt (1).

Daar

(1) SPARMAN T. I. p. 254—257. *Nieuwe Alg. Besch.* D. I. bl. 297—301. DAMBERGER T. I. p. 65.

HOTTENTOTTEN. 41

Daar de *Hottentot* stoel en bed vindt in zijn schapenvacht, en hem de gron' den disch verstrekt, verwacht men bij hem weinig huisraad. Ook vindt men niets anders, dan eenige aarden potten om in te koken en uit te drinken (1). Het gekook bepaalt zich echter voornamelijk tot het smelten van vet, daar zij het vleesch liefst geroost of gebraden eten. Het gesmolten vet bewaren zij in zakken van schapenvellen of in blazen (2).

Het gewone voedsel bestaat in vruchten, kruiden, wortelen, melk, en het wild, welk zij op de jagt vangen. Van tijd tot tijd slachten zij een schaap: maar zelden slachten zij hunne runderen, ten zij denzelven eenig toeval overkomt of door ouderdom onbruikbaar worden. Gevogelte wordt bij hun weinig geacht. De wortelen, door hun gebruikt, zijn tot een klein aantal bepaald en worden rauw gegeten (3).

Goo-

(1) *Nieuwe Algem. beschr.* D. I. bl. 503.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 64.

(3) *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 258. LE VAILLANT D. II. bl. 64, 65 en 73.

42 HOTTENTOTTEN.

Goore melk is hunne gewone drank. Zij laten dezelve opzettelijk zuur worden in lederen zakken, welke zij nimmer schoon maken, om het zuurmakend vermogen aan dezelve niet te benemen (1). Wanneer zij zich de moeite daartoe willen geven, bereiden zij eenen dronken makende drank van honig en zekeren wortel, dien zij in eene bepaalde hoeveelheid water laten gisten; hetwelk eene soort van mee uitlevert, die zij niet bewaren, maar terstond gebruiken (2). Onze sterke dranken, de brandewijn vooral, zijn hun veel aangenamer, dan men van de eenvoudigheid van hunnen smaak zou mogen verwachten (3).

Hunne wijze van eten is zeer ruw. Wanneer zij eenen grooten lap vleesch van het geslachte dier hebben afgesneden, snijden zij dien in het rond aan reepen van zeven of acht voeten. Terwijl sommigen bezig zijn met op die wijs het geheele beest aan zulke reepen te snijden en ze aan de

(1) SPARMAN T. I. p. 311.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 63.

(3) *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 266. LE VAILLANT D. II. bl. 108, 109. BARROW D. II. bl. 204.

HOTTENTOTTEN. 43

de takken der boomen op te hangen, wordt een gedeelte daarvan reeds door anderen rondgedraaid voor het vuur, of boven den heeten asch gehouden, waarna zij het met beide handen aangrijpen, en het eene eind van de reep in den mond stekende, slaan zij schielijk een voet of drie lengte naar binnen, waarbij de aanklevende asch voor zout verstrekt (1). Deze gulzigheid van den *Hottentot* duurt zoo lang, als hij overvloed van leefmiddelen heeft: maar in schaarsheid weet hij zich ook met weinig te behelpen. In staat, om den eenen dag tien of twaalf pond vleesch te eten, vergenoegt hij zich den anderen dag met sprinkhanen of honiggraat, dikwijls zelfs met een stuk leder van zijne voetsoolen. Het denkbeeld van besparen voor den volgenden dag is hem volslagen vreemd: het overschot geeft hij weg, zonder zich om deze verkwisting te bekommeren. „Wij zullen jagen of slapen:” is zijn woord, en waarlijk hij schijnt te slapen als hij wil, en, naar gelieven, de behoeften der natuur door dat middel te leeren stellen. In geval echter de slaap voor hem

(1) BARROW D. I. bl. 201, 202.

44 HOTTENTOTTEN.

hem onveilig is en hij geen voedsel vindt, gebruikt hij eenen lederen riem, om zich de maag toe te knippen, en alzoo den honger met weinig te stillen (1).

Het grootste genoegen voor den *Hottentot*, na het eten of slapen, is het zitten op zijne hurken met de pijp in den mond. De plant, welke hij liefst rookt, noemt hij *Dagha* en is de eigenlijke kennip of hennip van *Europa*, welke eenige volkplanters telen en wier gedroogde bladeren zij hem zeer duur verkoopen, zelfs tegen ossen vervuilen. Daar zijn, die liever deze, dan tabaksbladeren, rooken: de meesten mengen beiden liefst onder een. Zij achten de pijpen, die hun uit *Europa* worden gebracht, te klein, en gebruiken bamhoes, gebakken aarde, zachten steen, of elandorens, die zij uithollen en zeer wijd maken, om ten minsten eene colom rook van eenen duim middellijs in den mond te kunnen ophalen (2). Zij zijn dus eigenlijke rookverzwelers, doch daarbij tevens kenrige tabaks-

(1) LE VAILLANT D. I. bl. 298—300.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 63, 64.
SPARMAN T. I. p. 266, 300.

baksproevers, die in kieschheid van smaak de *Europeërs* verre overtreffen en hun zoo weinig toegeven in verzotheid op dit ont- haal der tonge, dat zij de traagheid en zorgeloosheid van hunnen aard verzaken, om slechts een rolletje van dat kruid te verdienen en genoegzamen voorraad te verzamelen, eer zij zich op reis of ter jagt begeven (1).

De leefwijze van den *Hottentot* vergun hem eene onafgebrokene voldoening van dien lust, die zoo veel meer, dan eenige andere prikkel, op zijnen vadzigen geest vermag. Zijne eenige bezigheid is, de kudde gade te slaan, dat zij niet afdwale noch aangevallen worde door het roofge- dierte. Soms tijds wisfelt hij dezelve af met de jagt of met de visfcherij. Terwijl hij de kudde hoedt, loopt hij de strikken na, welke hij gespannen heeft voor het wild, of zit hij zijn jagttuig te vervaardigen of eene mat te vlechten (2).

Op de jagt is hij bijzonder afgerigt. Hij on-

(1) *Nieuwe Alg. Besch.* D. I. bl. 269.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 96. *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 253, 254.

onderscheidt de prent, gelijk de jager het spoor noemt, van al het wild, hetwelk hij slechts kent. De dikte van den voetbal en de dunheid der teenen laten hem nooit twifelen tusfchen de prent van eenen hond en eenen wolf. Deze opmerkzaamheid maakt hem zijnen makker even kenbaar aan deszelfs voetfap, als wij elkanders handteekening onderscheiden (1). Door de vlugheid van zijn gezigt weet hij ook op verrean afstand een dier of vogel te ontdekken en foortelijk te onderscheiden. Niet min bedreven is hij in het opspuren van de plaatsfen, waar nesten gelegen zijn. Het gebrom van een infect hoorende, werpt hij zich op den grond, zoekt het met zijn oog, en houdt het daarin tot op ongeloo-velijken afstand (2). Behalven de strikken, die zij het grove wild spannen, tasten zij het ook moedig aan met hunne vergiftigde pijlen en fcherpgetande fagaaijen, de twee eenige wapenen, waarvan zij zich ter jagt bedienen. Met gif hunner pijlen werkt eenen zekeren dood,

(1) BARROW D. II. bl. 180. LE VAIL-
LANT D. I. bl. 206.

(2) BARROW D. I. bl. 211.

HOTTENTOTTEN. 47

dood, schoon een gewonde elefant wel eens twintig of dertig mijlen ver loopt, eer hij nedervalt. Men snijdt rondom de wond het vleesch weg, en men eet het overige zonder eenigen kommer. Deze pijlen zijn van riet, en ten hoogsten twee voet lang; zij worden gewapend met een rond been, hetwelk eene ijzeren weërhaak heeft, en zoo los zit in het riet, dat het daarmede niet is uit het vleesch te halen. De zenuwpees, waarmede de ijzeren weërhaak aan dit been wordt gehegt, bevat het gif, hetwelk tusfchen deszelfs draden zit, en, in de gedaante van wasch of vernis, op onderscheidene wijzen wordt bereidt, het zij uit planten, het zij uit slangen, doch waarvan men het grootste geheim maakt. De bogen zijn ten hoogsten drie voet lang, en derzelver koord is van darmen gemaakt. De pijlkoker wordt uit de stam van eene aloë gevormd. De sagaai of werpspies is bij de *Hottentotten* te lang, te dun en te zwak om op verren afstand zekere en groote werking te doen (1).

De

(1) BARROW, D. I. bl. 197, 198. L.
VAILLANT D. II. bl. 58—61.

De vischerij is door sommige reizigers aan de *Hottentotten* ten eenemaal betwist, door anderen in volledigheid toegekend, en door de laatsten stilzwijgende voorbijgegaan, voorzeker naar gelang zij hun aan de kust of binnenwaarts, langs de rivieren of op droogen grond, ontmoet hebben (1).

Zeker schijnt het, dat zij geene de minste kennis hebben aan de eerste beginzelen van den landbouw. Zij maaijen, noch zaaijen, noch planten, noch oogsten (2).

De veebouw daartegen is zoo wel hun vermaak als hunne hoofdbezigheid. Het melken van schapen en koeijen is het werk der vrouwen. De *Africaansche* koe geeft geene melk meer, na dat zij van haar kalf beroofd is; om haar aan den gang te houden, zou men haar, — volgens LE VAILLANT, — door de huid van het doode kalf over een ander kalf heen te leggen, bedriegen, en de neiging van de koe, om de melk op te houden tot het kalf gezogen heeft, zou men, — al mede volgens zijne verzekering, — overwinnen,

(1) *Nieuwe Alg. Besch.* D. I. bl. 358.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 62. — *Nieuwe Alg. Besch.* D. I. bl. 128.

den, door de koe in de klink te bla-
zen, het geen de melk in overvloed zou
doen loopen: doch beide wordt stellig te-
gengesproken door DAMBERGER (1). De
kocijen geven niet veel melk aan de *Hottentotten* en zijn aan vele ziekten onder-
hevig, als de *lam-ziekte*, die eene ver-
lamming voortbrengt, de *tong-ziekte*, die
tot verstikking toeneemt, de *klaauw-ziek-
te*, die den poot doet zwellen en den hoef
los maakt, en de *sprong-ziekte*, die eene
besmettelijke melaatsheid is. De schapen,
door de dikte van derzelver staart ver-
maard, hebben niet weinig gedeeld in de
vergrooting der staatsbeschrijvers, daar de
gewoone zwaarte der staart slechts vier of
vijf pond haalt. Deze dikte is een klomp
vet, hetwelk gesmolten zijnde zacht blijft.
De *Hottentot* verkiest het, om 'er zich me-
de te besmeren: de volkplanter gebruikte
het tot zijn gebak en ook wel als boter (2).

De

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 67, 68. DAMBERGER T. I. p. 78. De beide bijzonderheden waren ook door anderen vermeld. — *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 309. 310.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 70—72.

De osfen, door afbinding tot dien staat gebragt, strekken tot lastdieren, die vroeg aan den arbeid moeten gewend worden, en ook tot eenen vrij geregelden prijs in den handel. Zij worden in teugel gehouden door eenen stok, die het middenshot van den neus doorboort. Hier aan en aan eenen lederen buikriem gewent men ze zeer vroeg; met dezen riem wordt de last op het dier gebonden en zoo vast aangesjord, dat de dikte van het beest wel voor de helft minder wordt. De last, welke het volwassen dier torscht, bedraagt drie honderd pond en meer, en belemmert hetzelfde niet zijne kracht in het gareel tevens te gebruiken. Dikwijls dient ook de os, om op te rijden: zijne beweging wordt zeer zacht bevonden, vooral in den draf, waarbij zijne snelheid tevens alle verwachting overtreft (1).

De *Hottentotten* kunnen over het algemeen onkundig genoemd worden in al, wat kunst of handwerk heet, schoon zij ver af zijn van zeer dom te wezen (2). Men ziet dit aan hunne leerlooijerij, wanneer zij de

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 66, 67.

(2) BARROW D. I. bl. 211.

de huid der dieren willen bereiden, het zij dezelve nog versch of alreeds droog is (1). Niemand hunner schijnt 'er zich op toe te willen leggen, om eigenlijk voor anderen te werken. De vrouw, die zacht liggen wil, vlecht zelve hare matten; die eenen mantel noodig heeft, wordt zijn eigen leerbereider; de jager vertrouwt alleen op zijne eigen gemaakte wapenen, en de minnaar is de eenige bouwmeester van de hut, waarin hij zijne echtgenoot verbeidt (2).

De sterrekunde van den *Hottentot* bepaalt zich bij de naamonderscheiding van de zon, de maan en het gesternte. Zijne tijdrekening is met elken dag ten einde. De uren van den dag onderscheidt hij bij den stand der zonne; de getijden van het jaar bij het aantal manen voor of na den *wijntjestijd* of na den tijd, waarop de wortels van de *iris edulis* zijn rijp geworden; het geheugen van lang voorledene zaken wordt bewaard bij andere voornamige gebeurtenissen, voor of na welke zij zijn voorgevallen. De rekenkunde gaat bij

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 55, 57.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 64.

bij hem niet verder dan het tiental, en heeft het behulp der vingers van nooden, om twee getallen te zamen te voegen (1).

Het voornaamste punt, waarop zij zich schijnen geoefend te hebben, — zegt BARROW, — is hunne taal. Van alle manieren echter, die bij de verschillende volkeren plaats hebben, om zaken te noemen en denkbeelden mede te deelen, is die der *Hottentotten*, volgens hem, de allerzonderlingste. LE VAILLANT, wiens eerste zorg het was, zich in dezelve te oefenen en die daarin boven verwachting slaagde, geeft 'er ons het volgende bericht van. Zij is arm, voor geene sierlijkheid vatbaar, niet geschikt naar naauwkeurige regels en onleerbaar zonder het uiterst geduld en eenen zekeren smaak. Hoe zonderling ook en moeilijk om uit te spreken, aanhoudende vlijt wordt haar echter meester en vindt haar min aanstootelijk; menig een volkplanter spreekt haar zelfs zeer vlug, hetwelk den

Hol-

(1) BARROW D. I. bl. 210, 211. LE VAILLANT D. II. bl. 77. *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 126.

HOTTENTOTTEN. 53

Hollander en *Duitscher* gemakkelijker valt dan den *Franschman* of *Engelschman*, wijl de *u*, de *h* en *g* op gelijke wijze worden uitgesproken als bij de eerstgenoemden. De *Hottentotten* hebben drie onderscheidene klappingen met de tong, die de woorden voorafgaan en zonder welke zij geenen juisten zin hebben. De eenvoudigste en zachtste geschiedt door de tong aan het verhemelte tegen de snijdtanden te leggen met den mond gesloten, en dezelve daarna gelijktijdig met het openen van den mond nederwaarts te slaan, het geen wij *smekken* of *smakken* noemen. De tweede klapping is sterker en wordt gevormd door de tong van het midden des gehemelte naar beneden te slaan; even als de voerlieden gewoon zijn om hunne paarden aan te zetten. Dit geluid wordt slechts flauwelijk gemaakt, om met de eerste lettergreep van het volgende woord verbonden te kunnen worden. De derde klapping geschiedt met de meeste kracht, wordt minst gebruikt en schijnt de moeilijkste te zijn. Zij wordt voortgebracht door eene zamentrekking en terugtrekking der tong naar achteren van het gehemelte bij de keel, van waar zij met

veel snelheid los gelaten en terug gestoten wordt, om bij de lippen de volgende woorden zonder eenige tuschenpoozing uit te spreken. Deze drie klappingen ondergaan nog vele wijzigingen, naar gelang de aanvang is van het volgende woord, maar moeten als de klemtoon der taal aangemerkt worden; ook mogen zij voor het eerst in *Europesche* ooren hard klinken, men gewent 'er aan, en eindelijk schijnen zij op de tong van een *Hottentotsch* meisje welluidend te worden. Daar zijn evenwel eenige woorden, die zonder de minste klapping worden uitgesproken, maar deze zijn zeldzame uitzonderingen, welke als dan alleen te pas schijnen te komen, wanneer men omtrent den zin van het woord niet kan misfen. Het zijn namelijk die klemtoon-*en*, waardoor de *Hottentot* de armoede van zijne taal verhelpt, die, met het zelfde woord verscheidene zaken uitdrukkende, dezelve alleen door deze klappingen onderscheidt. Zoo beteekent het woord *oe-ip* uitgesproken met de eerste klapping eene *rots*, met de tweede een *trapgans*; *ka-ip* met de tweede eene *venijnige slang*, met de eerste eene *Africaansche gazelle*. Zoo be-

beteekent een en het zelfde woord met de eerste een *paard*, met de tweede eene *river*, met de derde een *pijl*. Behalven deze klemtoonon zijn 'er nog toonveranderingen, die in de keel geschieden, maar onbeschrijfbaar genoemd worden. Ook geeft de kortheid of lengte van een der klinkers dikwijls twee verschillende beteekenissen aan de woorden, even als bij ons *bekeren* en *bekeeren*. Voor de komst der *Europeërs* in deze gewesten moet deze taal nog armer zijn geweest, daar zoo vele nieuwe zaken, als waarmede zij toen eerst bekend werden, nieuwe benoemingen vorderden: van daar heeft de *Hottentot*, die bij de volkplanters leeft, vele uitdrukkingen, die de andere niet zou verstaan, in welke woorden men, even als in de eerste vorming van alle talen, het geluid der geluidgevende zaken zeer kennelijk heeft naargebootst. Zoo noemt men, bij voorbeeld, de snaphaan *ka-boeep*, met de tweede klap-ping, die bij het uitspreken van de eerste lettergreep *ka* het overgaan van den haan en het openen van de pan naarbootst, waarna de laatste *boeep* duidelijk den slag van de scheut doet hooren. Over het al-

gemeen is deze taal zeer nadrukkelijk, en, wijl de *Hottentotten*, als zij spreken, altijd gebaarden maken, is het genoeg eene oppervlakkige kennis van dezelve te hebben, om hunne gewigtigste zaken gemakkelijk te begrijpen (1).

Hoe geoefend zijn gehoor ook worde door zijne eigene taal, hoe menigmaal hij ook gansche nachten in zang en dans doorbrenge met zijne horde: zang en dans zijn bij den *Hottentot* allerellendigst en de toonen zijner speeltuigen ondragelijk in de ooren der *Europeërs*. Een ganschen nacht bezingt hij het zelfde voorwerp, duizendmaal dezelfde woorden herhalende. Eenen dans willende vormen, maken de danzers en danzeressen, in zekere orde onder een gemengd, hand aan hand eenen kring, die zich nu regts dan links omdraair; tussehen beiden laat men elkanderen los, om in de han-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 129—140. BARROW D. I. bl. 213—214. SPARMAN T. I. p. 296—298. — *Nieuwe Alg. Besch.* D. I. bl. 115. — DAMBERGER zegt, dat men de taal van den *Hottentot* nooit door beschrijving leeren kan, maar dat men hem zelven moet hooren. T. I. 1. 73.

HOTTENTOTTEN. 57

handen te klappen; de stemmen paren zich tusschen met het speeltuig en zingen geduriglijk *hoo hoo!* Soms tijds springt een der danzers midden in den kring, om aldaar eene zeer snelle beweging te maken zonder van de plaats te gaan, waarop zijn voet zich eerst heeft nedergezet; daarna loopt men elkanderen achter na in den kring, nu eens met droevig gelaat, naar den grond geslagene oogen en op zijde hangende hoofden, dan met uitgelatene vreugde en de dertelste vrolijkheid, alles onder een dof gebrom der danzers, het geen tusschen beiden wordt afgebroken door het algemeen *hoo hoo!* Eindelijk verlaat men den kring en danst elk om het best (1).

Hunne speeltuigen zijn de *Goera*, de *Joem-joem*, de *Rabouquin* en de *Rommel-pot*. — De *Goera* heeft de gedaante en grootte van hunnen boog; aan het eene einde is eene snaar vastgebonden, die aan het andere einde met eenen knoop gehecht is aan eene gespletene penneschaft. Naar verkie-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 89—91.
SPARMAN D. II. p. 38. — *Nieuwe algem. Besch.* D. I. bl. 238.

58 HOTTENTOTTEN.

kiezing wordt deze snaar gespannen , maar nooit worden verscheiden *Goera's* gelijkkluidend gestemd. Men houdt dit speeltuig als een walddhoorn aan den mond en men haalt bij de penneschaft den adem sterk in , waardoor een sluitend geluid ontstaat , hetwelk door den eenen wel veel welluidender dan door den anderen wordt voortgebracht , maar altijd het zelfde blijft , zonder voor toonverandering bij het blazen vatbaar te zijn. Het zelfde speeltuig in de hand der vrouw heet *Joem-joem*. Zij zet het op den grond , als eene harp , steekt haren voet 'er tusfschen door , houdt den boog met de linkerhand en slaat de snaar met een klein stokje op verschillende plaatsen , hetwelk eenige verandering voortbrengt in het geluid , hetwelk zij anders op gelijke wijze maakt. De *Rabouquin* , of *T'guthe* , gelijk het ook genoemd wordt , is eene driehoekige plank , op welke drie snaren staan , loopende over eene kam , en door schroeven naar willekeur spanbaar ; op dit speeltuig krasfen de *Hottentotten* met een strijkstok of tikken zij met den vinger , zonder eenig toonkundig gebruik , waarvoor dit speeltuig vatbaar is. De *Rommelpot* , of
T'koi-

HOTTENTOTTEN. 59

T'koi-t'koi, is het luidrugtigste van allen; het is eene soort van trommel, gemaakt van gespannen vel over eene uitgeholde kalebas of boomstam, op dezelve slaat men met de vuisten, somtijds ook met een stok, om, naar het schijnt, door geraas te vergoeden, het geen in kunst ontbreekt (1).

Een zeker spel der *Hottentotten*, door de volkplanters hun *Quadrille* genoemd, bestaat hierin, dat vier hunner zich in het vierkant tegen elkander over op den grond en bij den haard plaatsen en onophoudelijk de armen bewegen, zonder elkanderen bij het snelst kruizen aan te raken, welk spel alzoo eeniglijk in de beweging der gewrichten bestaat, doch naar zekere regelen afloopt, wijl van tijd tot tijd door een hunner eene pen wordt opgestoken, ten teeken van gewonnen te hebben. Dit spel duurt voort, schoon een der vier uitscheidt, onder het onophoudelijk gezang van *hei praak phranka*, woorden die bij hun zelve geenen

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 91—95.
BARROW D. I. bl. 196. SPARMAN T. I. p.
298, 299. — *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl.
234.

80 HOTTENTOTTEN.

nen zin hebben, even min als het *falderala* bij ons (1).

Het zwemmen behoort onder de geliefde oefeningen der *Hottentotten*. Zoo mannen, vrouwen als kinderen zijn de bekwaamste zwemmers en duikers, welke men kent; LE VAILLANT verraschte de vrouwen zwemmende als vischen, en duikende met geene vaardigheid, welke geloofwaardiger maakt, het geen anderen verhaald hebben, dat het zwemmen bij de *Hottentotten* tot eenen trap van loopen in het water schijnt gebragt te zijn met geene mindere snelheid dan op het land, terwijl men het hoofd van den zwemmer tot aan de schouders rechtstandig boven het water ziet, hetwelk hem niet te hol kan gaan, als hij zich met deze kunst vermaakt (2).

Indien de *Hottentotten* immer eenigen godsdienst gehad hebben, zijn 'er thans geene blijken meer van te vinden (3); zij hebben geene Priesters, noch zelfs één woord

(1) SPARMAN T. I. p. 302, 303.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 117. *Nieuwe Alg. Besch.* D. I. bl. 361.

(3) BARROW D. I. bl. 216.

HOTTENTOTTEN: 61

woord in hunne taal, hetwelk daarop doelt (1): dit is het overeenstemmende bericht der laatste reizigers. Zoo verkeerd echter als het besluit der vroegeren uit sommige vreemde gebruiken tot godsdienstige plegtigheden geweest is, even ongegrond kan het hunne zijn uit dit gemis van uiterlijken eerdienst tot eene volslagene vervreemding van alle godsdienstige denkbeelden. Hunne onthouding van het vleesch van den haas, de gazelle en den duiker, zij al eens aan hunnen natuurlijken afkeer van hetzelfde toe te schrijven, even als de onze van den wijngaardslak en kikvorsch, door den *Franschman* meermalen gebruikt, zonder dat daarbij iet godsdienstigs werke (2): hun veelvuldig bijgeloof is toch een onbetwistbaar blijk hunner begrippen wegens een boven-natuurlijk beheer der aarde, hetwelk ontwijfelbaar bevestigd wordt door de Zendingen, die geenen anderen handel, dan ter zake van den godsdienst, met hun aangingen. „Zij hebben noch godsdienst, noch godsdienstige gebruiken en gelooven alleen, dat

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 80.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 97.

dat 'er een groot Heer over alles is, welken zij *Tui' qua* noemen; ook gelooven zij aan eenen duivel, die van hun *Gauna* genoemd wordt; zij maken echter niet veel uit hem; den hemel noemen zij *Murna*: „ dit is het berigt van G. SCHMIDT, zending der *Euangelische* broedergemeente in 1737 (1).” In SPARMAN's oogen scheenen zij ook eenige denkbeelden te koesteren van een ander leven. Zij verwijten ten minsten hunne gestorvene vrienden, dat zij hun te vroeg verlaten hebben, en vermanen hun tevens, om zich naar behooren te gedragen, dat is, om niet te komen spoken noch hunnen dienst aan tovenaars te leenen tot kwelling der overblijvenden. Men heeft eens gemeend zeker klein insect, de *Mantis*, te mogen houden voor der *Hottentotten* God, maar zij zelve overtuigden den twijfelaar van het tegendeel, door hem zulk een insect in handen te geven, ten einde het met eene naald te doorsteken: evenwel, zegt SPARMAN, is 'er eene kleindere soort van dat zelf-

(1) *Berichten van de zendingen der Euang. Broedergemeente onder de Hottentotten*, N°. 2. bl. 99, 100.

HOTTENTOTTEN. 63

zelfde infect, welke zij om geen ding ter wereld kwaad zouden doen; maar voegt hij 'er bij: „dit bewijst even min, dat zij dit dier voor hunne Godheid houden, als het bijgeloof van eenige eenvoudige menschen onder ons, dat men op de vergifnis van drie zonden kan rekenen, wanneer men een achter over gevallen huisjeslak weder te regt legt, kan doen gelooven, dat der *Zweden* God een huisjeslak is (1).” Daar eindelijk de *Hottentotten* hunne vrolijkheden vieren bij het helder maanlicht, heeft men hun de eigenlijke maanvereering toegeschreven, wijl men deze vrolijkheden voor godsdienstige feesten hield: doch het is gebleken, dat het onderwerp hunner plegtigste gezangen altijd een geval is, aan eenen van hun of van de naburige horde gebeurd, zonder de minste gemeenschap met eenige hulde aan de maan, zelfs zonder eenig gewag van dat hemellicht; tot welke vrolijkheden zij den nacht alleen schijnen te kiezen om derzelve koelte (2).

Zoo

(1) SPARMAN T. I. p. 275, 276.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 39. SPARMAN T. I. p. 276.

61 HOTTENTOTTEN.

Zoo breed als vroegere schrijvers, die hunne verbeeldingen voor de waarheid zelve hebben opgegeven, geweest zijn in de beschrijvingen van der *Hottentotten* godsdienst en feesten, even uitvoerig, maar ook even misleidend zijn zij geweest in de opgave van derzelver burgerlijke regering (1). Men heeft eeniglijk bij hun bemerkt, dat elke horde haar Opperhoofd heeft, die door dezelve benoemd wordt en wiens magt zeer bepaald is. Hij draagt geen uiterlijk onderscheidsteeken en heeft geene voorregten boven anderen; behalve dat hij vrij is van op zijne beurt het vee te hoeden. In de raadsvergaderingen wordt zijn raad gevolgd, als hij wordt goedgevonden, anders wordt hij verworpen. Als men ten strijd trekt, weet men van rangen noch verdeelingen, van bevelhebbers noch gemeenen; ieder valt aan of verdedigt zich op zijne wijze: de stoutsten trekken voorop, en als de overwinning zich voor hun verklaart, is het de geheele horde, die zegeviert (2).

Het

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 49—53.
Nieuwe Algem. Besch. D. I. bl. 172—198.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 81, 87.

Het Opperhoofd wordt *Montur* genoemd, en heeft zijne verheffing aan uitstekende feiten, of tegen den vijand, of tegen het wild gedierte, te danken (1). Van deze Opperhoofden der horde zijn de zoogenaamde *Kapiteins der Hottentotten* onderscheiden, door de volkplanting zelve verheven in dien rang, tot loon van bewezenen diensten en waarborg van verdere goede trouw. Aan dezulken werd een rotting met eenen grooten koperen of zilveren knop gegeven, met de wapens van het *Bataafsche* Bewind voorzien; ook werd aan hun een *Hollandsche* naam toegevoegd, die van den vader op de kinders overging, zijnde de jongste zoon de erfgenaam van den rotting, en verplicht denzelven altijd te dragen. Zulk een *Kapitein* is, niet zonder reden, meer gehaat dan geacht, en op zijn best bitter benijd door zijne landgenooten, wier eigenlijke bespieder hij kan geacht worden, gelijk zijn voorzaat derzelve eigenlijke verrader bij vreemde overheerschers geweest is (2).

Het

(1) DAMBERGER T. I. p. 74.

(2) SPARMAN T. I. p. 236. DAMBERGER T. I. p. 74.

66 HOTTENTOTTEN.

Het kinderbaren geschiedt bij de *Hottentotten* doorgaands gelukkig; eene oude vrouw van de horde komt echter der barende vrouwe te hulp, en schenkt, in moeilijken toestand, haar een afkookzel van tabak en melk. De te leur stelling der ouderlijke hope, vooral wanneer de jonggeboren een zoon geweest zou zijn, brengt diepe droefheid voort. Het doode kind wordt terstond begraven. Het levende wordt zorgvuldig gereinigd, waartoe koedrek en her sap van vijgenbladeren dienstbaar zijn. De geheele horde viert de geboorte van een kind. De ouderlijke vreugde is ten top bij de geboorte van mannelijke tweelingen; een weinig minder bij vrouwelijke. Soms doet het gevoel van gebrek en de vrees voor onvermogen, om beide op te brengen, een der tweelingen ter zijde leggen en alzoo overlaten aan den dood. Maar dit gevoel is zoo schrikkelijk voor de ouders, als wij zelve het ons kunnen verbeelden, en men belastert deze menschen, wanneer men eene wreedheid, welke hun tegen het hart strijdt, als eene volstandige gewoonte opgeeft: zoo zegt LE VAILLANT, die ze verklaart, in meer dan eene horde moeders

te hebben gevonden, die hare tweelingen zoogden en 'er niet mede verlegen schenen (1).

Het kind verlaat, in de vier eerste maanden, den rug der moeder niet, waarop zij het in eene schort van beestevellen draagt, welke zij zich met riemen om het lijf bindt. Zij gaat, zij werkt, zij danst met haren zuigeling, van wien men geen geschrei hoort, dan wanneer het voedzel begeert. Om het te zoogen, trekt zij het slechts op zijde zonder het los te maken, doch meer kinderen gehad hebbende, behoeft zij dit zelfs niet, maar reikt hem de borst onder den arm toe of geeft hem die over den schouder. Na de eerste vier maanden ontwikkelt en versterkt het, op den grond kruipende, zijne krachten. De dagelijksche wrijving van het kind met schapenvet schijnt niet weinig toe te brengen tot zijne lenigheid en vlugheid (2).

Bij

(1) *Nieuwe Algem. Besch.* D. I. bl. 273—285.
LE VAILLANT D. II. bl. 44. D. IV. bl. 289—290.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 41—43.

Bij de eerste blikken van huwbaarheid der meisjes wordt derzelver ligchaam met den uitersten vlijt gezuiverd van alle huidbesmering en derzelver voedsel, gedurende deze eerste verschijnzelen, eeniglijk tot melkspijs bepaald, onder eene strenge onthouding uit alle gezelschap van mannen (1). Zij zijn doorgaans huwbaar op haar twaalfde of dertiende jaar en verkrijgen als dan gereedelijk verlof van hare ouders, om den man te nemen, die haar het meest behaagt. De gansche huwelijksplegtigheid bepaalt zich tot eene zuivere en eenvoudige belofte, om met elkanderen te leven; men slachschapen of eenen os, om het bruiloftsfeest te vieren; de ouders geven aan de jonge lieden eenig vee; dezen bouwen zich eene woning, en nemen 'er den zelfden dag bezit van. Dit huwelijk, zonder eenige plegtigheid aangegaan, duurt zoo lang, als de eensgezindheid der echtgenooten. Wanneer 'er geschillen rijzen, welke de liefde niet weder vereffent, als dan is de scheiding ook even ras bepaald en zonder eeni-

(1) BARROW D. I. bl. 216.

eenige meerdere plegtigheid tot stand gebragt. Kunnen beiden zich niet wel verstaan in de deeling der goederen en misbruikt de man daarbij zijne sterkte, dan vindt de vrouw hulp bij hare nabestaanden en vrienden, die 'er zich spoedig mede bemoeijen. Soms tijds komt de gansche horde weder tegen dezen op en stelt eindelijk de sterkste partij de wet. In allen geval volgen de kleine kinders de moeder: de jongens, wanneer zij groot zijn, blijven bij den vader. Zulke echtscheidingen zijn evenwel zeldzame gevallen, hetwelk tevens ten bewijze kan strekken, dat de veelwijverij bij den *Hottentot* niet zoo algemeen in gebruik is, als zij hem geoorlofd is. De veelmannerij daartegen wordt door hem niet gedoogd. Een man, die de minste ontrouw zijner vrouwe bemerkt, kan haar dooden zonder enig verwijt. Zij echter, die nader bij de volkplanting wonen, hebben deze strenge zeden verlaten. Hunne vrouwen achten zich met de onderscheiding der *Blanken* vereerd, en zij zelve laten zich door kleine geschenken de oogen daarvan afscheiden, hetwelk

70 HOTTENTOTTEN.

zoo veel te gemakkelijker valt, als hun vadzig gestel min vatbaar is voor de woede des minnenijds (1).

Wanneer de *Hottentotten* pijn gevoelen aan eenig gedeelte van hun ligchaam, binden zij hetzelfde met eenen lederen riem, deszelfs verdooving voor eene genoegzame genezing houdende. Behalven deze bindingen bij allerlei ziekten, die slechts plaatselijk gevoeld worden, nemen zij ook hunne toevlugt tot eenige genezende planten. Eenigen hunner zijn in derzelve kennis bedreven en worden daarover geraadpleegd, maar derzelve gansche geneeskunst bepaalt zich hiertoe, zonder het gebruik der geneesmiddelen behoorlijk te kunnen regelen of in eenig ander opzigt den naam van Geneesheeren te kunnen dragen, gelijk ook die naam in de *Hottentotsche* taal onbekend is. Beter verstaan zij zich op het verbinden en genezen van wonden, zelfs op het zetten van ontwrichtingen en breuken. Zelden ziet men de *Hottentotten*, wanneer zij
ziek

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 50—55.
SPARMAN T. II. p. 90.

HOTTENTOTTEN. 71

ziek zijn : zij begeven zich ter zijde , als waren zij beschaamd de gezondheid verloren te hebben. (1).

Nooit begraven zij iemand , alvorens zich volkomen verzekerd te hebben van zijnen dood. Zij trekken , schudden en kloppen daartoe den stervenden of reeds gestorven ; zij schreeuwen hem aan de ooren , verwijten hem dat hij sterven wil , vergeeten ook geene opbeurende en vertroostende woorden , of beloften zelve , om hem over te halen , van toch bij hun te blijven , door welk alles echter , hoe dwaas het ook schijnen moge , daar toch het sterven of leven geen willekeurig ding is , meermalen de levenskracht weder opgewekt , de eigene poging tot herstel bij aangebodene lavenis bemoedigd , en de stervende wareljk als terug geroepen of aan het geweld des doods onttrokken wordt , en ten allerminste , het geen toch op zich zelf zoo onberekenbaar belangrijk is , voorkomen wordt , dat geen schijndoode door te

(1) LE VAILLANT D. I. bl. 300 D. II. bl. 78—80. BARROW D. I. bl. 209.

te vroege wanhoop der overblijvenden vermoord worde (1).

Na zich door zoo vele proeven verzekerd te hebben van den dood hunnes natuurgenoots, begraven zij het lijk nog voor den avond, doch niet zonder alvorens aan hetzelfde nog vele nieuwe proeven genomen te hebben. Is het een jong mensch geweest, dan prikt men de voeten van het lijk met eene sagaai, dan houdt men het een gloeiend ijzer onder den neus, en wrijft men het lichaam op verscheidene plaatsen, ook begraaft men het eerst des anderen daags in den avond. Men brengt in allen geval het lijk terstond buiten de hut, alwaar hetzelfde onder toezigt der nabestaanden blijft. Het wordt gewikkeld in eenen mantel en wel zoodanig te zamen gevoegd, dat het door de *Krosf* geheel omwonden is. Daarna wordt het op zekeren afstand van de kraal gedragen en nedergelegd in eenen niet zeer diepen kuil, alwaar zij het bedekken met aarde en met de steenen, die zij
in

(1) SPARMAN T. II. p. 14. DAMBERGER T. I. p. 78.

HOTTENTOTTEN. 73

In den omtrek vinden, doch die niet genoegzaam zijn om het lijk voor den Jakhals en Hijena te beveiligen, waartegen echter dezelfde bloedverwanten het graf acht en twintig dagen lang zorgvuldig bewaken. Wanneer de overledene een Opperhoofd der horde geweest is, dan gebruikt men eenige meerdere plegtigheid, ten minsten is de grafheuvel van aarde en steen als dan hooger (1).

Met den dood is het huisgezin in rouw en droefheid gedompeld. De nacht wordt in schreijen en huilen doorgebracht met vele verwenschingen tegen den dood. De bijkomende vrienden vermeerderen gedurig dit geschrei, hetwelk echter op verren afstand eer voor het gerucht eener vrolijkheid, dan van jammer zou gehouden worden: doch de veelvuldige tranen, die zij storten, laten den aanwezigen geenen twijfel over aan de opregtheid hunner rouwe. — De kinderen eindelijk, of, als 'er geene zijn, de
na-

(1) DAMBERGER T. I. p. 79. LE VAILLANT D. II. bl. 80—83. BARROW D. I. bl. 216.

bestaanden van eenen overledenen nemen bezit van de gansche nalatenschap (1).

Dit berigt, door de zorgvuldigste vergelijking en onpartijdigste beoordeeling van alles, wat vroegere en latere schrijvers wegens de *Hottentotten* verzekerd hebben, opgemaakt, is wijd verschillende van die beschrijving, welke eenmaal KOLBE van hun gegeven, en die, ondanks de tegenspraak van MAXWELL en DE LA CAILLE, nog zoo veel gezags behouden heeft, dat ST. SAUVEUR zelf onlangs nog alle de vertellingen, welken zich KOLBE heeft laten wijsmaken, als onbetwistbare feiten heeft voorgedragen. Naar die beschrijving hadden de *Hottentotten* hunne priesters en geneesheeren, overheden en regters, ridders en edelen, kunsten en wetenschappen, maar bij dat alles tevens de ongerijmdste gebruiken bij den overgang tot den staat van manbaarheid, bij de inwijding des huwelijks en bij de verheffing tot ridders, welke hij zelfs door printverbeeldingen vertoond heeft (2),
maar

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 82, 87.

(2) Zie de Platen bij PREVOST, *Historische*
Be-

HOTTENTOTTEN. 75

maar waaromtrent wij ons verheugen, dat derzelve volflagene onwaarheid ons van zeer veel walgelijks in dit berigt bevrijd heeft.

Ter regtvaardiging van den goeden uitslag, die hetzelfde na ons vlijtig onderzoek gekregen heeft, moge nu ook hier de hoogstopmerkelijke opgaaf volgen, welke wij van den *Hottentot* als geoefend krijgsman in *Europefchen* dienst vinden. LE VAILLANT, die anders zoo veel toegebracht heeft, om het karakter dezer natie te bevrijden van veelvuldigen laster, die haar naging, heeft haar echter a'lerbelagchelijklst voorgesteld, wanneer zij ooit gebezigd werd tot den gewonen krijgdsdienst. „ Heeft iemand op eené kermis apen gezien, die onder de zweep van eenen hansworst de exercitie verrigten, zich door verkeerde bewegingen stooten, verkeerd draaijen, springen of op de hurken zitten, als zij marcheren of eene beweging moeten ten uitvoer bren-

Befchrijving der Reizen D. VII. — Nieuwe Algem. Befchr. D. I. bl. 172—182, 199—228, 285—292, 352. — LE VAILLANT D. II. bl. 48, 53, 80, 89, 98. D. IV. bl. 120, 288.

nemen
)
verge-
ng van
ers we-
en, op-
die be-
van hun
enspraak
E, nog
dat s t.
e vertel-
ft laten
n heeft
g hadden
genees-
iders en
, maar
gebrui-
van man-
elijks en
hij zelfs
eft (2),
maar

87.
Historische
Be-

brengen, dan zal hij een denkbeeld hebben van de krijsoefeningen van onze halve wilden. Naardien geen hunner zijne rechterhand van zijne linker kan onderscheiden, kan men denken, hoe zij aan het commando van den officier gehoorzamen. Alle honden zij met een mal gezigt de oogen strak op hem gevestigd, maar nauwelijks geeft hij een commando, of het is, alsof zij alle te gelijk een stuip-krijgen en elk doet eene verschillende beweging (1).” Dit is het bespottelijk tafereel, door hem opgehangen van het regiment *Hottentotten*, hetwelk men in den vroegeren *Engelschen* oorlog heeft willen oprigten: daartegen nu steekt het bericht van JAMES CRAIG allergunstigst af wegens zulk een regiment, door hem dadelijk opgerigt aan de *Kaap*, roen dezelve, voor den vrede van *Amiens*, in handen der *Engelschen* was. „Nimmer, dus schrijft hij, was een volk vergenogder en dankbaarder voor het goed, dat wij hun deden. Wij hebben ’er drie honderd, meer dan negen maanden, bij ons gehad, en dewijl ik dus de gelegenheid gehad

(1) LE VAILLANT D. III. Inleid. bl. 89.

had heb, om hun wel te leeren kennen, durf ik verzekeren dat zij een verstandig soort van menschen zijn. Allen, die de wapenen droegen, leerden de behandeling van dezelve zeer wel en verstonden oogenblikkelijk en volkomen al, wat hun bevoelen werd. Verscheiden onder hun spreken het *Engelsch* tamelijk wel. Men had ons gezegd, dat hunne geneigdheid tot dronkenschap zoo groot was, dat wij hun nimmer onder de krijgstuicht zouden kunnen brengen, en dat zij zoo diefachtig van aard waren, dat wij zeker konden wezen, dat zij zouden wegloopen, zoodra wij hun gekleed zouden hebben. Met opzigt tot het eerste heb ik niet gevonden, dat zij meer tot den drank geneigd waren, dan ons eigen volk; en wat betreft hunnen diefachtigen aard, sedert wij dat corps opgerigt hebben, is 'er maar één man weggevoeren, daartoe bewogen, om dat hij bij toeval zijn snaphaan verloren had. — Van alle de goede hoedanigheden der *Hottentotsen* zal men zeker verwachten; — dus vervolgt hij, — dat ik de zindelijkheid zal uitsluiten, en het is waar, dat onze *Hottentotsche* parade geenszins in vergelijking komt

komt met sommigen van onze geregelde regimenten. Hunne kleeding zal misschien meer bemorst wezen, dan zij behoorde te zijn, na den korten tijd, dien zij dezelve gedragen hebben, door hunne onkunde van de middelen om ze zuiver te houden; doch die kleederen, welke door wasfching kunnen gereinigt worden, gelijk ook hunne geweren en wapenen, die zij zelve konden fchoon maken, waren altijd in goede orde. Zij zijn thans ook zindelijk op hunne lichamen en de manier, om zich met vet te befmeren is thans geheel bij hun buiten gebruik. Ik heb dikwijls gezien, dat zij zich wafchten in een riviertje, met geen ander oogmerk, dan om rein te wezen (1)."

Ter voortelling van dit herdersvolk hebben wij ons bediend van de afbeeldingen bij LE VAILLANT voorkomende voor den man en vrouw (2), met in acht neming van het geen BARROW zegt, dat hij ze wat te veel verleelijkt, en van het geen hij zelf veel bevalliger voorgesteld heeft, zijne

(1) BARROW D. III. bl. 60, 61.

(2) LE VAILLANT D. I. Pl. IV. en V. en D. II. Pl. X.

HOTTENTOTTEN. 79

zijne NARINA afbeeldende (1). De hut is naar de afbeelding bij KOLBE (2); de schoenen, de sagoai, de pijlkoker en boog, de tabakspijp, waarvan het dikke bovendind het mondstuk en het boven op geplaatste kokertje de kop is, de halsketen der vrouwe en hare melkmand zijn naauwkeurig overgenomen uit de platen van SPARMAN (3). Terwijl de *Hottentot*, in deze voorstelling, vadzig op zijne hurken zit bij den ingang zijner hut, keert zijne vrouw van het melken der beesten weder en biedt hem eenen zeer dicht gevlogten korf vol aan.

(1) LE VAILLANT D. I. Pl. VI.

(2) PREVOST *Hist. Beschrijv. der Reizen D.* VII.

(3) SPARMAN T. I. Pl. I en II.

N A M A Q U A S .

Men pleegt de volkeren van dezen naam te onderscheiden in *kleine* en *grootte Namaquas*, zonder eigenlijke opgave van de reden dier onderscheiding, die geene betrekking schijnt te hebben tot eenig in het oog loopend verschil van ligchaamsgestalte. De veelvuldige overeenkomst van beider zeden zoo wel, als van beider natuurlijk voorkomen, doet ze ons vereenigd voorstellen onder hunnen gemeenzamen naam, gelijk ook BARROW ze zelve niet meer

meer onderscheiden heeft (1). De *kleine* zouden, volgens MIDDLETON, meer binnenlands, de *grootte* meer kustwaards, ten westen wonen: maar LE VAILLANT heeft ons beider woonplaats beter aangewezen, door het land der eersten te bepalen van het *Kamisch* gebergte tot aan de westkust in de lengte en van *Namero* tot aan de oevers van de *grootte Rivier* in de breedte, en dat der laatsten voornamelijk tuschen de *grootte Rivier* en *Visch-rivier* in de breedte, en van de westkust af tot ver binnenlands in de lengte, strekkende alzoo het gezamenlijke land der *Namaquas* zich uit van 25° tot omtrent 30° Zuiderbreedte, en van 13° tot 17° Lengte van den middaglijn van *Parijs* (2).

In het land der *kleine Namaquas* valt geen andere regen, dan bij donderbuien, en 'er zijn jaren, waarin het aldaar in het geheel niet regent, aan welk gebrek van regenwater de geringe vruchtbaarheid van den grond wordt toegeschreven, gelijk aan de

(1) Chez SPARMAN T. III. p. 284, 285.

(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 119. Vergel. met de grootte kaart in dat Werk.

32 N A M A Q U A S.

de plaatselijke ligging des lands het regen-
 gebrek geweten wordt. Van *Namero* tot
 de *grootte Rivier* rijst hetzelfde meer en
 meer, terwijl de bergen lager worden; aan
 gene zijde der *Rivier* daartegen daalt de
 grond en rijst het gebergte; van daar drij-
 ven de regenwolken over deze landstreek
 als over eene vlakte henen, zonder door
 boschen of bergen gestuit en gebroken,
 of wel *Electrisch* aangetrokken te worden,
 tot dat zij tegen het *Kamisch* gebergte drij-
 ven en zich op deszelfs hemelhoogen kruin
 in sneeuw, of tuschen deszelfs dalen in
 regen, ontlasten. Van daar echter ontvangt
 het land der *kleine Namaquas* weder al
 dat vocht, zonder welk hetzelfde onbe-
 woonbaar zou zijn, gevende het *Kamisch*
 gebergte in breede stroomen al het water
 terug, welk het uit de wolken als re-
 gen ontvangt (1). Deze afstrooming heeft
 maar op zekere tijden plaats, en om der-
 zelve intrekking in de zandbeddingen,
 waarover zij vloeit, te voorkomen, plegen
 de inborelingen diepe putten te graven,
 om het dierbare vocht te bewaren en ze
 zorg-

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 124, 125.

zorgvuldig toe te dekken, om zelfs alle uitwaseming te voorkomen (1).

Onder de zuidelijke landen van *Africa* hebben alzoo deze streken het meest een dor en woest voorkomen: maar zoo veel te meer heeft men van de ingewanden des onherbergzamen gronds verwacht. Vele goud- en zilver-mijnen heeft zich de verbeelding daarvan beloofd, doch nog niet gevonden (2).

Bloemen en insecten zijn 'er gevaarlijk wegens derzelver vergiftigden aard. Onder de eersten noemt men bijzonder eene lelijachtige plant, wier bladeren eenen oogenblikkelijken dood zouden veroorzaken aan het vee, welk 'er van ac, en wier bloezenden vogel, die 'er slechts aan pikte, levenloos zou doen nedervallen. Onder de laatsten wordt de spinnekop geteld, die met deszelfs pooten, in evenredigheid van zijn ligchaam kort, drie duimen omtreks heeft, zijnde zwart en ruig van lijf, rood van bek en gespikkeld van pooten, houdende zich op onder den grond in een hol, hetwelk

(1) BARROW D. II. bl. 203.

(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 308.

welk hij met een webbe overdekt, het geen hij als een luik weet open te zetten en te sluiten (1). Ook ondervond LE VAILLANT de geweldige verdediging van een goud torretje, hetwelk hem een bijtend vocht in het aangezicht spoot, waardoor hij gevaar liep zijn gezigt te verliezen (2).

De meeste dieren schijnen deze gewesten verlaten te hebben (3), in welke zich de leeuw dus meermalen den mensch zelve ter prooije kiest. Rampzalig is de voorkeur, welke dit schrikdier aan den inboreling geeft boven alle andere menschen, zoo dat hij hem te midden uit een aantal volkplanters terstond zou wegscheuren, misschien wel, om dat het naakt van den inboreling hem gereeder voorkomt, dan het kleed van den volkplanter. Naast den inboreling schijnt het paard zijn geliefdste voedsel. Aan het schaap slaat hij geenen klauw, misschien wel om deszelfs wollige huid. Wegens de honden der *Namaquas* merkt men op, dat zij

(1) BARROW D. II. bl. 208, 209.

(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 309, 312, 314.

(3) BARROW D. II. bl. 213. — MIDDLETON beweert het tegendeel. *Chez SPARMAN T. III. p. 285.*

zij den staart naar de rechterzijde omgekruld dragen, strijdig met de algemeene eigenschap van dat dier (1).

Een kleine vogel van het *Loxia* geslacht leeft hier in eene zeldzame maatschappij, leggende als een gemeenebest van nesten aan onder één gemeenzaam dak, hetwelk somtijds meer dan tien voeten omtreks heeft en eene bevolking van verscheldene honderden bevat (2).

BARROW noemt de *Namaquas* weinig verschillende in hunne personen van de *Hottentotten*, van welke zij slechts als eene bijzondere stam zijn aan te merken (3). MIDDLETON beschrijft de *kleine* en *grootte* als onderling zeer gelijk (4): doch LE VAILLANT meent de laatsten in de daad kloeker gevonden te hebben dan de eersten, daar hij dezen kleiner dan de *Gonakas*, en genen zelfs grooter dan die noemt. Hij zelf echter vermoedt, dat het rijzige hun-

(1) BARROW D. II. bl. 212, 213.

(2) BARROW D. II. bl. 211.

(3) BARROW D. II. bl. 205.

(4) Chez SPARMAN T. III, p. 285.

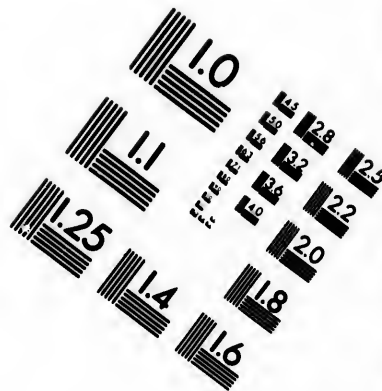
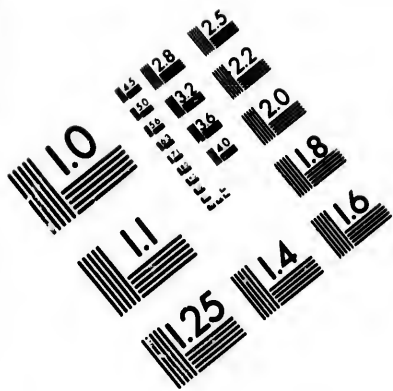
hunner gestalte hem misleid heeft, en zij wezenlijk niet grooter zullen geweest zijn (1). De *Namaquas* hebben, namelijk, een schraal voorkomen, dunne spillo beenen, en maken daarbij eene kloeke vertooning, wijl hun de mantel tot kort op de hielen hangt. Hun gelaat is bevalliger, dan dat der *Hottentotten*, zijnde hun neus minder plat en hunne wangbeenderen minder uitpuilende. Het aangezicht der mans heeft echter een nog veel kouder en hartstogteloozer voorkomen, hetwelk hun bijzonder kenbaar maakt en aanmerkelijk afsteekt tegen de levendigheid, vrolijkheid en vurigheid, die in de trekken van het vrouwelijk gelaat staan uitgedrukt, zoo dat men zich verbaast, hoe zulke droefgeestige vaders zoo vrolijke dochters en zulke blijgeestige moeders zulke naargeestige jongens kunnen voortbrengen (2). Sommige vrouwen hebben bij die levendigheid van geest eene fraaije gestalte, maar dragen denzelfden mistal aan onderscheidene leden des lichaams

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 119 en 294.

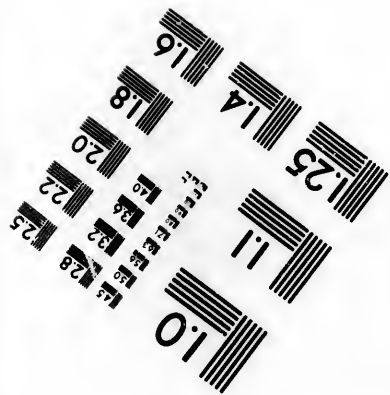
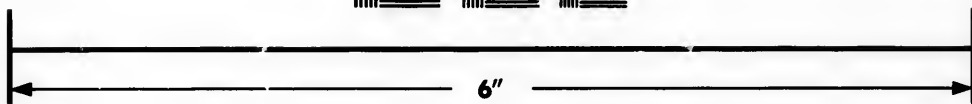
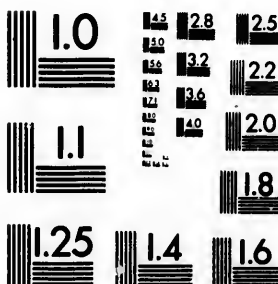
(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 295.

en zij
eweest
name-
spillo
ke ver-
ort op
evalli-
le hun
nderen
gt der
der en
lk hun
erkelijk
ijkheid
an het
zoo dat
eestige
e blij-
ongens
e vrou-
n geest
lenzelf-
des lig-
chaama
en 294.

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

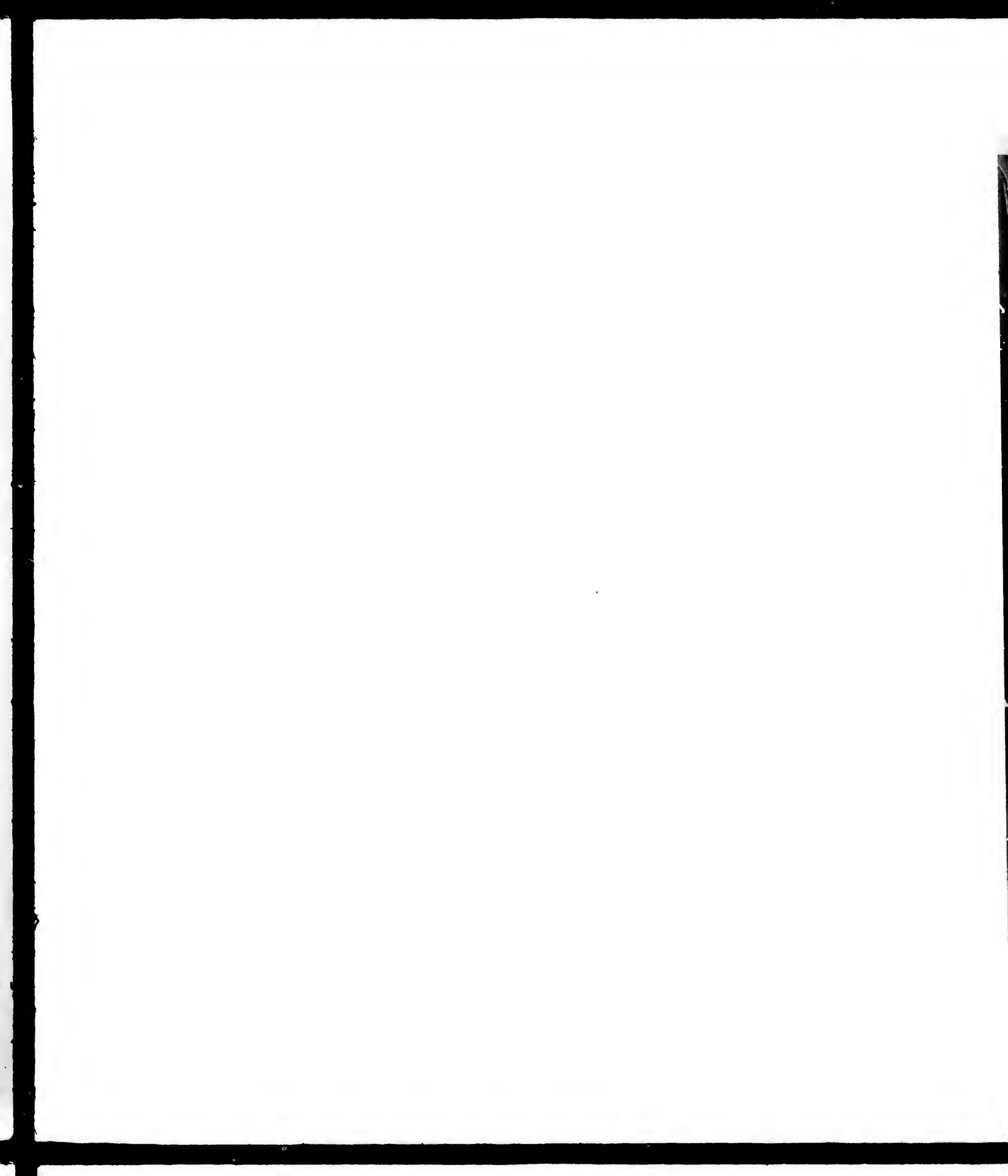
**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1984

chaams als de *Hottentotsche*, en wel in nog grooter mate (1), waardoor zij, tot hooger ouderdom gevorderd, een zeer onoogelijk voorkomen krijgen. Opmerkelijk is het, dat *Hollandfche* vrouwen in die zelfde landfreek wel spoedig verouderen en zeer krom worden, maar niets van dat flappe en hangende aannemen, hetwelk de inborelingen in de oogen van den reiziger belagchelijk maakt, terwijl zij zelve veel eer medelijden verwekken. Dit in het oog vallend onderscheid strekt ten bewijze, dat 'er in beider gestel eene bijzondere voorgeschiedtheid tot het eene of andere moet plaats hebben (2). De spoedige veroudering der *Namaquafche* vrouwen wordt echter door geene korte levensduurzaamheid vergezeld: BARROW ten minsten ontmoetede eene, die meer dan honderd jaren telde en hem hare oudste dochter toonde, welke reeds het hoofd was van vijf geslachten (3).

De kleeding van den *Namaqua* is de
Krosf

(1) BARROW D. II. bl. 205. — Zie boven bl. 18, 19.

(2) BARROW D. II. bl. 207.

(3) BARROW D. II. bl. 207.

Krosf of *Hottentotsche* mantel, dien hij slechts wat langer en met de ruige zijde naar buiten draagt. Is hij gelukkig genoeg geweest, om een genoegzaam aantal vellen daartoe te bekomen, dan bedient hij zich liefst van de huid der hijena's of jakhalzen (1). De *Namaquasche* vrouw verschildt nog minder in kleeding van de *Hottentotsche*. Haar voornaamste sieraad is mede een klein lederen voorfchoor, met schelpen en koralen geboord, en waaraan zij gemeenlijk zes of acht kettingen voegt, die bij paren tot op den grond hangen, zijnde het bovenste gedeelte dier kettingen van koper en het onderste van gepolijst ijzer, hetwelk haar bezorgd wordt door een noordelijk volk (2). De *Namaquas* bekomen ook van anderen koperen plaatjes en doorschijnende pijpkoraalen van verschillende kleur, die aan de *Kaap* zelve onbekend zijn, en die, daar zij uit gesmolten en geblazen glas bestaan, opmerking genoeg verdienen, wijl zij eenige gemeenschap aanduiden van deze volkeren met de oostelijke van *Mozambiki*.

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 295, 296.

(2) BARROW D. II, bl. 266.

bique, bij wie de *Portugesche* volkplanters dezelve kunnen ingevoerd hebben (1).

Gaarne besmeren de *Namaquas* zich het hoofd met eene zeer dikke laag vet, gemengd met verschillende poeders van welriekend hout. Verscheidenen hunner prikken zich ook het aangezicht, de armen en zelfs het lijf. Het laatste echter is niet zeer algemeen in gebruik (2). Belagchelijk is de voorzorg der mans, om zich de voorhuid met eenen darmdraad toe te binden, wanneer zij eene rivier doortrekken, ten einde het indringen van het water te beletten, terwijl de vrouwen hun zonder de minste voorzorg volgen; zijnde voorts hun gevoel van schaamte over eenige zaken zoo gansch verschillende van het onze, dat zij in tegenwoordigheid hunner dochters deze voorzorg met de uiterste onverschilligheid te werk stellen (3).

De hutten der *Namaquas* zijn volmaakt half-

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 296, 297. — Of zij moesten ook dit sieraad van de *Damaras* krijgen, van welke wij nader moeten gewagen.

(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 297.

(3) LE VAILLANT D. IV. bl. 298, 299.

half rond en gedekt met rietmatten; der zelve geraamte bestaat uit krom gebogene staken, regthoekig door anderen overkruist, en gezamenlijk eenen halve bol uitmakende. Gemeenlijk zijn zij van tien of twaalf voeten in den omtrek en zoo gemakkelijk, dat verscheidene *Europesche* boeren van het *Kamisch* gebergte 'er gebruik van maken (1).

Zij geneeren zich van den veebouw. Aan de horens hunner osfen weten zij, door ze te buigen, eene regte gedaante te geven (2); ook gebruiken zij deze dieren in hunne gevechten. De daartoe afgeregten worden strijdosfen genoemd, die in het veld zoo geducht zijn voor den vijand, als gunstig voor de bloeheid en werkeloosheid van den vechter.

Schoon niet oorlogzuchtig van aard, oefent zich de *Namaqua* gaarne in den wapenhandel, en weet hij zijne vergiftigde pijlen en sagaaijen even vaardig te gebruiken als eenig ander volk. Zelfs heeft hij zich een bijzonder wapen verschaft, hetwelk zij:

(1) BARROW D. II. bl. 206.

(2) BARROW D. II. bl. 206.

zijne naburen niet hebben, zijnde een schild, van eens mans hoogte, waarmede hij zich geheel kan bedekken. Maar behalve dat zijne koelbloedigheid hem van alle beledigende drift wederhoudt, is hij ook warelijk bloode en vreesachtig van aard. De naam van eenen vijandigen nabuur is genoeg, om hem te doen beven (1).

Het gezellige vermaak daartegen heeft meer aantrekkelijkheid voor den *Namaqua*, dan men van zijne koelheid zou verwachten. Hij zoekt zelfs met drift naar de genoegens der verkeerung. Alle avonden verzamelen zich mannen en vrouwen in grooten getale, en in derzelve kring neemt een van allen het woord op, om vertellingen te doen, waarna men geheele uren luistert. Het onderwerp der vertellingen schijnt doorgaans een feit te zijn, der natie ter eere, of tot roem van iemands bijzondere dapperheid tegen eenen leeuw of hijena. Van tijd tot tijd storen de vrouwen den spreker door een schaterend gelach, terwijl de mans deftig en diepzinnig over de bijzonderheden des gevals nadenken.

Zij

(1) LE VAILLANT D. IV, bl. 299.

Zij laten het niet bij bloote vertellingen blijven in hunne gezelschappen, maar hebben ook hunne danzen en spelen. De speeltuigen zijn dezelfde als die der andere *Hottentotten*, maar de danzen komen met hunnen keelers aard overeen. Zij brengen vrolijkheid noch bevalligheid in hunne bewegingen en zonder de buitensporige dardelheid hunner vrouwen zou hun dans een lijdans schijnen.

Veel verkiezelijker zijn voor hunne vadzigheid de weddingschappen, kansspelen en spelen van overleg, die zittende kunnen geschieden en waarbij hun geduld onuitputtelijk is. Een hunner geliefdste spelen noemen zij *de tijger en de lammeren*. Men trekt een langwerpige vierkant op den grond en graaft 'er een zeker aantal kuiltjes in, twee of drie duim diep; de kuiltjes staan op rijen bij elkander, maar derzelver aantal schijnt niet vast bepaald. Het geheel neemt de gedaante aan van een schaakbord. Drooge schapekeutels verbeelden de lammeren; dezelve worden in de kuiltjes gelegd, even als wij de stukken op het schaakbord plaatsen, en voorzeker zal ook het sijne van dit spel gelegen zijn
in

in de welgeslaagde zorg voor de lammeren tegen alle listen van den tijger. — Een ander spel, hetwelk eeniglijk van het geval afhangt, is een eigenlijk dobbelspel, waarbij een zeker aantal boonen voor dobbelsteenen dienen. Deze boonen, het zaad van de *Mimosa* en het eigenlijke voedsel van den kameelpardel, zijn aan de eene zijde geteekend; men schudt ze in de hand, werpt ze op den grond, en men ziet hoe veel geteekende zijden 'er boven liggen. Op de kans van dit spel wordt hooge prijs gesteld en derzelver wisselingen worden verscheidene uren lang onvermoeid beproefd (1).

Van gezamenlijken eerdienst, priesterstand of tempels vindt men in hunne horden geen blijk (2), en men is met hunne taal te weinig gemeenzaam geworden, om hunne begrippen van het bovennaturelijke te onderzoeken (3). Hunne taal wordt wel met hetzelfde geklak uitgesproken als die der

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 300—303.

(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 297, 298

(3) LE VAILLANT D. IV. bl. 300.

der *Hottentotten*, maar is toch van dezelve zeer onderscheiden (1).

De gansche huwelijksplegtigheid schijnt zich bij hun te bepalen tot het koopen der bruid uit hares vaders hand (2). Ondanks de koelheid der mans en de levendigheid der vrouwen treft men ook bij de *Namaquas* de veelwijverij aan. De moeders zijn, bij al de dartelheid van derzelve aard, ook hier de trouwe voedsters harer kinders, die in de ziel bedroefd worden, wanneer men bij haar navraag doet naar haar gedrag bij tweelingen, als of zij in staat waren een der twee te smoren. Even ongegrond is de fabel bevonden, dat de vaders eene zoo partijdige liefde zouden hebben voor den oudsten zoon, dat zij dien vet mesten (3).

De horden staan onder het gezag van een Opperhoofd, het geen zij echter niet verder laten gelden dan in algemeene belangen (4).
Op-

(1) BARROW D. II. bl. 205.

(2) LE VAILLANT D. IV. bl. 305, 306.

(3) LE VAILLANT D. IV. bl. 290—293.

(4) LE VAILLANT D. IV. bl. 307.

Opmerkelijk is het, dat zij nog onbekend schijnen met het *Europesche* schietgeweer, maar niet minder, dat zij door hunne naburen, *Damaras* genaamd, met de erts-smelting bekend zijn. Derzelve bestaan hangt eeniglijk van den ruilhandel af in koper en in koralen. Om het koper uit den erts te halen, waarvan hun grond zeer grooten overvloed heeft, maken zij eenen oven van steen en klei, leggen drie lagen van houtskool en erts daar tusfchen, steken de houtskool aan en houden ze gloeiende door blaasbalgen van gemsvel met den hoorn van het dier, als eene pijp, daaraan. De erts is een glazige kopererts met zwavel gemengd, die door eene matige hitte uitgedreven wordt en het koper in deszelfs zuiveren staat achterlaat. Van het koper maken zij kettingen, ringen en armbanden. Twee stukken steen, het eene tot aanbeeld, het andere tot hamer dienende, is al hun gereedschap, en echter zou hun werk geene oneer doen aan beter werktuig. De schalmen der kettingen, die zij maken, zijn allen open, ten blijke, dat hun de kunst om te solderen.

(1) LE VAILLANT D. IV. bl. 282.

deeren nog onbekend is. Deze menschen wonen ten noorden der *Namaquas* en leven, zonder eenig vee op eenen dorren grond, alleen van hunnen kunsthandel. Zij hebben meer overeenkomst met de *Kassers* dan met de *Hottentotten* en laten een ruim veld over om naar hunne afkomst van een vroeger beschaafd volk te gissen, wanneer men hunne kunstuitvinding niet aan het geval wil toefschrijven, hetwelk hun echter even gemakkelijk de erts-smelting kan geleerd hebben, als de *Phaniciërs* door hetzelfde aan de uitvinding van het glas zijn gekomen (1).

Schoon MIDDLETON, vroegere reizigers afschrijvende, verzekerd heeft, dat de *grootte* en *kleine Namaquas* een heir van twintig duizend krijgslieden kunnen leveren, over wier moed, kracht en trouw de *Europeërs* zelve zich zouden verwonderen (2), getuigt BARROW, dat derzelver talrijke stammen, die zeer grootte kudden vee bezeten hebben, in minder dan eene eeuw tot op vier troepen zijn verminderd, die zelve niet

(1) BARROW D. II. bl. 214—216. FLIN. *Hist. Nat.* L. XXXVI. c. 26.

(2) *Chez SPARMAN* T. III. p. 286.

niet talrijk en voor het grootste gedeelte in dienst zijn van de *Kaapsche* boeren, die onder hun wonen. Men gedoogt, dat de *Namaquas* hunne hutten nabij derzelver woningen opslaan, onder voorwaarden van een zeker getal van hun volk te moeten leveren, ten einde het vee der boeren tegen de aanvallen der *Bosjesmans* en der roofdieren te verdedigen; zoo dat, na *BARROW's* oordeel, binnen een dozijn jaren en misschien nog korter, het overschot dezer gansche natie tot den staat van dienstbaarheid zal kunnen gebragt zijn. Het veelvermogende middel, waardoor deze menschen uit hunne vrije verblijven gelokt werden tot dien staat van ondergeschiktheid, was de brandewijn. Voor een vaatje van dien drank waren gansche kudden te koop; tot dezen handel, die hun den eenigen rijkdom ontnam, om het verderf in deszelfs plaats te laten, werd een weg naar het *Kamisc's* gebergte aangelegd, de *Compagnies-weg* gheeten; en eindelijk vond men het geraden, zich onder de werelooze *Namaquas* neder te zetten, die den voordeeligsten handel schenen te drijven, wanneer zij eenen os gaven voor

eene fles brandewijn, voor welke zij nu nog gaarne een schaap betalen. Thans schijnt wel minder misbruik gemaakt te worden van deze razende drift der *Namaquas* tot den sterken drank, maar de diepe armoede, behoudens dezelfde drift, drijft nu dit volk van zelfs naar de woningen der volkplanters, aan wier beding zij zich gaarne onderwerpen (1).

Van deze menschen, en wel van de *grootste Namaquas*, heeft LE VAILLANT ons twee afbeeldingen gegeven, welke wij hier overnemen. De man is bij hem het beeld van een Opperhoofd naar het leven geteekend, terwijl hij eene pijp bij hem rookte; de vrouw had hem lang geplaagd, om van hem te worden uitgeteekend, maar was eene der leelijkste van hare horde (2). Hier op lettende, heeft het kunstpenfel de vrouw een weinig vergoelijkt, met zorgvuldige inachtneming van de vaste grondtrekken in het *Namaquasche* gelaat en met uitdrukking tevens van den vrolijken

(1) BARROW D. II. bl. 203—205.

(2) LE VAILLANT D. IV. Pl. XII. en XIII. bl. 293, 294.

te zij nu nog
ans schijnt
te worden
maquas tot
e armoede,
nu dit volk
volkplan-
gaarne on-

an de groo-
LANT ons
ke wij hier
a het beeld
even getee-
em rookte;
d, om van
maar was
orde (2).
unspenfeel
lijkt, met
de vaste
sche gelaat
den vrolij-
ken

-205.

II. en XIII.

J. Koppert del.

W. D. B. van der Merwe, sculp.

NAMAQUAS.

ken aard der vrouwen, die haar, jong zijnde vooral, bevallig maakt, al kunnen zij niet schoon genoemd worden. De man, met een koper plaatje voor het hoofd en een fraal schaamdekzel aan het lijf opgesierd, staat iet te verhalen met al die koelheid, welke aan zijn karakter eigen is. waover de vrouw, met koralen in het haar, om den hals, de armen en middel, en aan het voorschoot getooid, hartelijk zit te lagchen. Op hare zijde schijnt een kokertje met smeerzel te hangen. Min blijkbaar is het, wat de man in de linkerhand houdt; mischien wel het voorwerp van zijn droog verhaal en van hare vrolijke spotternij.

G 2 HOU.

HOUZOUANAS:

Dat gedeelte van *Zuid-Africa*, hetwelk tusfchen het land der *Kaffers* aan de oostkust, en dat der *Namaquas* aan de westkust gelegen is, en zich meer dan zes graden in de breedte uitstrekt, is het verblijf van het rondzwervende volk, hetwelk zich zelven den naam van *Houzouana* geeft (1). Dit volk wil LE VAILLANT volltrekt niet verward hebben met de *Boschjesmannen*,

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 101, 102.
BARROW D. II. bl. 67.

HOUZOUANAS. 101

nen , met welke hij zegt dat zij niets gemeens hebben: alles echter wat hij van de *Houzouanas* zegt , komt volmaakt overeen met het geen SPARMAN en BARROW ons van dezen verhalen , zoo dat wij niet kunnen nalaten , hun voor dezelfde menschen te houden. Wij behouden nogthans liever den naam , dien zij zelve zich geven , dan den , hun toegevoegden , van *Boschjes* of *Boschbewoners* , om dat dezelve ook gegeven wordt aan wegloopers van de *Europefche* fchepen of uit den krijgfdienst aan de *Kaap* , of ook uit den huizelijken dienst der volkplanters , zich als roovers in de bosfchen ophoudende , met welke voorzeker de *Houzouanas* niet moeten verward worden , zijnde dezen zoo weinig wegloopers en vreemdelingen , dat zij veeleer voor de oorspronkelijke en eenig vrij geblevene ftam van inwoners des lands moeten gehouden worden (1). Deze onderscheiding tusfchen hun en alle vreemde wegloopers en gevluchte flaven brengt dan ook de drie opgenoemde Schrijvers in genoegza-

(1) DAMBERGER T. I. p. 66 , 67. LE VAILLANT D. V. bl. 102.

zame overeenstemming, om ze te kunnen vergelijken, als sprekende over dezelfde natie.

De *Houzouanas* zijn, even als de *Namaquas*, oorspronkelijke *Hottentotten*, en hebben niets met de *Kaffers* gemeen, noch in hun naturelijk, noch in hun zedelijk karakter (1). Zij zijn zeer klein van gestalte. De grootste man onder hun is maar vier voet en negen duim en de langste vrouw niet meer dan vier voet en vier duim. De middelbare grootte voor de mans is vier voet en zes duim, voor de vrouwen vier voet. BARROW zag 'er eene, welke verscheidene kinders had en slechts drie voet en negen duim kon halen. Hunne kleur, haar en aangezicht toonen duidelijk, dat zij van denzelfden oorsprong zijn als de *Hottentotten*, voor wien zij echter nog zoo verschijnen onder te moeten doen in schoonheid, dat zij voor de leelijkste menschen gehouden worden. Hun kin is wel minder spits dan die van den *Hottentot*, maar hun neus is veel platter, of liever zij hebben geen neus, maar slechts twee wijde neusgaten, die

(1) BARROW D. II. bl. 67.

die ten hoogsten vijf of zes lijnen boven het gelaat uitsteken. Van daar hebben zij, van ter zijde gezien, iets gelijkende naar den aap, terwijl zij, van voren beschouwd, meer dan de helft voorhoofd hebben. Het gelaat echter van den *Houzouana* heeft zeer veel spreken, het geen hem, ondanks zijn zonderling voorkomen, belangrijk en alle vergelijking met den aap tot eene lastering der menschheid maakt. Zijn haar is meer gekroest dan dat van den *Hottentot*, en zoo kort, dat hij als geschoren schijnt. Zijne oogen zijn zeer klein; derzelver bovenste lid is, even als bij de *Chinezen*, rond aan de zijde van den neus, hetwelk hem bij den volkplanter den naam van den *Chineschen Hottentot* doet dragen (1).

De kleur der *Houzouanas* is niet zoo donker als die van den *Hottentot* (2), om dat zij geen gebruik maken van de algemeene huidbesmering; hunne huid strekt hun

cenig-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 93, 94. BARROW D. II. bl. 60. Ook is BARROW niet vreemd van de gedachten eener oorspronkelijke gemeenschap met de *Chinezen*, door de *Egiptenaars* en *Ethiopiërs*. — D. II. bl. 66, 67.

(2) LE VAILLANT D. V. bl. 93.

eeniglijk ten handdoek. Het haar en aangezigt wordt bij sommigen met rooden oker gekleurd en bij enkelden zwart gemaakt met de kern eener gebrande noot (1). Over het geheel wordt hunne kleur loodkleurig genoemd, even als die van de *Ma-Seijers*, die aan de *Kaap Boeginezzen* heeten.

De gestalte dezer menschen is welgeëvenredigd, vlug en sterk. Bij de vrouwen hebben echter de gebreken, welke men bij de *Hottentotsche* vindt, in de grootste mate plaats. De geweldige uitzetting van het kruis der lendenen vangt reeds in derzelver kindsheid aan, zoo dat meisjes van drie jaren bij de minste schuddende beweging die zelfde belachelijke drilling maken, die bij meer bejaarde *Hottentotsche* vrouwen opgemerkt is; welke uitzetting zoo zeer toeneemt, dat de moeders, op weg zijnde, hunne kleine knapen bij zich laten achter op staan, even als een knechtje bij ons op een rijdtuig. Alzoo vertoonen zich ook bij de meisjes reeds die verlenging en ver-
slap-

(1) BARROW D. II. bl. 74, 75. — LE VAILLANT meent, dat zij zich ook geheel besme-
ren. D. V. bl. 110.

slapping der schaamdeelen , waarover zoo veel geschil is geweest , doch nemen ook met de jaren toe tot eene verbazende mate , blijkende alzins voortbrengzels te zijn der natuur zelve , welke de vrouwelijke eerbhaarheid hier ten eenemaal afhankelijk heeft gemaakt van den vrouwelijken wil , daar zij door deze gesteldheid boven alle verkrachting verheven schijnt (1). Het mismaakte in der vrouwen gestalte doet echter derzelve ongemeen fraaije voeten, handen en armen niet voorbijzien (2).

De *Houzouanas* zijn veel sterker van gestel en langer van leven , dan de *Hottentotten* Men ziet onder hun vele voorbeelden van hoogen ouderdom (3). Door de aanhoudende gewoonte van naakt loopen gehard , zijn zij zoo ongevoelig voor de afwisseling van de lucht , dat zij zich uit het brandende zand der vlakke in het midden van de sneeuw en het ijs der sneeuwbergen begeven, zonder den overgang van

hit-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 106—108.
BARROW D. II. bl. 61—64.

(2) LE VAILLANT D. V. bl. 108, 109.

(3) BARROW D. II. bl. 75

hitte tot koude te bemerken (1). Zij verkiezen echter de warmte en klagen over dezelve nimmer, al is het in het heetst van den zomer (2). Even onwrikbaar verduurt hun gestel den knellendsten honger, schoon dezelve hun tot een geraamte vermageret. Zij behouden bij denzelven al hunne vlugheid, komen bij ruim voedsel met eenige weken weder rijkelijk in het vleesch, en blijven bij de grootste gulzigheid en de onguurste spijsen bevrijd van alle gebreken der maag, welke zich gemakkelijk van al het overvullige ontlast en terstond weder met nieuwe prikkeling doet gevoelen (3).

De mans dragen geene andere kleeding dan eenen gordel uit de huid van eenen springbok, waarvan een gedeelte in lange draden voor de schaamte hangt, welke draden echter te dun en te weinig zijn, om voor eene volkomene bedekking te dienen, waartoe zij ook gebruik maken van den *Hottentotschen* jakhals. Bij de vrouwen schijnt geen meer

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 95.

(2) SPARMAN T. I. p. 272.

(3) SPARMAN T. I. p. 262, 263.

meer gevoel van schaamte te heerschen, dan bij de mans, daar zij zich weinig bekreunen, ontbloot van eenig bedekzel gezien te worden, schoon zij toch eenen schaamlap dragen, die tot de helft der knieën valt, maar dikwijls gansch op zijde zit, en zich ook meermalen een droog geschooren vel om de lendenen slaan, hetwelk, dun en buigzaam zijnde, alle de bewegingen van haar ligchaam volgt (1).

De opschik wordt door de *Houzouan-*
sche vrouwen zeer bomind; somtijds dragen zij mutsen van ezelschuiden in de gedaante van helmen, en versieren zich met korralen rondom het voorhoofd. Zij hangen zich ook stukjes koper, schelpen of korralen als kettingen om den hals en om het lijf, waarbij nog lederen arm- en scheenringen komen, ten zij men dezelve liever als middelen van beveiliging, dan als deelen van opschik, wil houden. Alzoo zijn voorzeker de voetzolen, welke zij, gelijk ook de lederen ringen, met de mans gemeen hebben. Nog heeft

(1) BARROW D. II. bl. 58. LE VAILLANT D. V. bl. 109.

heeft de vrouw doorgaands eenen vetkoker op zijde hangen, om zich uit te besmeren, en eenig ander tuig, hetwelk tot haren tool behoort, terwijl zij in de hand eenen stok houdt, om zich op weg te ondersteunen, en den staart van een dier, aan eenen houten steel vast gemaakt, waar mede zij zich het zweet afwisch (1).

De woningen dezer menschen zijn somtijds klooven van rotzen of holen van boomen, wanneer hun voortvluchtig leven het opslaan van hutten belet; anders plaatsen zij dezelve kraals gewijze bijeen, even als de *Hottentotten*, wier hut echter het dubbeld van de hunne kan geacht worden, hebbende deze de gedaante van eenen rechthandig doorgesneden bijenkorf. De opene zijde wordt door eene mat van gras afgesloten. Deze hutten zijn omtrent drie voet hoog en vier voet wijd, hebbende in het midden van den grond een gat, niet ongelijk aan het nest van eenen struisvogel, waarin een weinig gras ligt, hetwelk tot bed ver-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 209. BARROW D. II. bl. 59.

verstrekt, en waarop zich het gansche gezin zonder eenige afzondering schijnt neder te leggen (1).

De gansche leefwijze der *Houzouanas* beantwoordt aan deze ruwheid. Van landbouw noch veeteelt wetende, leiden zij eeniglijk een jagersleven, hetwelk hun aan veelvuldig gebrek bloot stelt, wijl hun land weinige naturelijke voortbrengzelen heeft, die hun tot voedsel kunnen verstrekken. De hollen van de *iris* en eenige weinige wortels zijn alles, wat hun het plantenrijk oplevert en welke zij met de uiterste zorgvuldigheid opdelven en raauw ten lijve slaan. Een ander gedeelte van hun voedsel bestaat in de poppen van mieren, welke zij braden, als mede in poppen van springhanen (2), welke zij somtijds gemakkelijk genoeg kunnen bekomen, daar deze insecten meermalen een stuk lands van eene vier-

(1) SPARMAN T. I. p. 26. BARROW D. II. bl. 57. LE VAILLANT D. V. bl. 95.

(2) BARROW D. II. bl. 51, 68, 69. SPARMAN T. I. p. 261, 262. LE VAILLANT D. V. bl. 110.

vierkante mijl zoo geheel bedekken, dat hetzelfde zich vertoont als eene verbrande streek, waar noch loof noch gras is (1). Gebrek aan water schijnt de *Houzouanas* veel minder, dan aan spijs, te ontrusten, wetende zij door eene bijzondere kunst het water te vinden, hetwelk onder den grond verborgen is doch zich aan eenige lucht-vormige uitvloeizelen ontdekt, welke zij kunnen bemerken, volgens het getuigenis van LE VAILLANT, die zelf verzekert, deze kunst van hun te hebben afgezien. De *Houzouana* heeft niet, als het dier, de reuk, maar slechts het gezigt noodig, om zulk eene belangrijke ontdekking te doen. Hij gaat met den buik op den grond liggen, ziet van verre, en zoo de ruimte, welke hij kan afzien, eene onderaardsche bron bevat, wijst hij met zijnen vinger de plaats aan. Het boven op den grond staande water en de rivieren vooral zijn hem nog veel kennelijker aan derzelver uitdamping, zoo dat hij, dus op den grond liggende, dezelve allergemakkelijkst be-

(1) BARROW D. II. bl. 12, 21, 33.

HOUZOUANAS. 111

bespeurt, schoon men overeind staande, door de oneffenheid van den grond, geen water hoegenaamd verneemt (1).

Niet slechts alle de hutgenooten, maar de geheele horde heeft een gelijk deel aan het gastmaal, hetwelk een gelukkige roof uitlevert. Eene gansche kudde opgeligt hebbende, slachten zij, zonder eenige zorg voor den dag van morgen, zulk een groot aantal vee te gelijk, dat 'er welhaast eene rotlucht uit het overschot ontstaat, die de gansche kraal met flank vervult en een aantal roofvogels lokt, aan wier vlucht alleen de boeren dikwijls ontdekken, waar zich eene horde ophoudt. Aan drie hunner gaf BARROW des avonds ten vijf uren een schaap, en des anderen daags 's morgens ten negen uren hadden zij het reeds verflonden, hebbende den ganschen nacht zonder tuschenpoozing doorgegeten, even gulzig als de roofvogels, die op het overschot kwamen azen. Na deze maaltijd, zegt hij, waren hunne platte buiken op zulk eene verbaazende wijze uitgezet, dat zij dezelfde menschen niet geleken; ook zag hij, dat zij

het

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 96—98.

ken, dat
verbrande
s is (1).
ouzouanas
ontrusten,
kunst het
den grond
ige lucht-
welke zij
getuige-
elf verze-
ben afge-
e, als het
ezigt noo-
ontdekking
k op den
en zoo de
ne onder-
met zijnen
en op den
ren vooral
derzelver
s op den
makkelijkst
be-

het bloed van het schaap met eenig water mengden en roerden onder de in stukken gesnede ingewanden, en dat zij dezen afschuwelijken drank met de uiterste gulzigheid verzwolgen (1).

De *Houzouanas* leven van de jagt en van den roof alleen, onophoudelijk rondzwerende van de eene plaats naar de andere, zoo wel om de vervolging hunner vijanden, de *Hottentotten* en volkplanters, te ontwijken, als om de jagt te volgen. In alle oorden van hun land vindt men blijken hunner schranderheid om het wild te vangen. Soms tijds maken zij daartoe gaten in den grond, met takken en met aarde overdekt, om 'er hetzelfde in te doen nederstorten; dan weder bezetten zij gansche streken met steenen als met eenen ringmuur, waarin eenige gaten worden open gehouden, en waarbij de jager zich in hinderlage legt, tegen dat het wild dezelve doorkomt, terwijl men, om het hier toe te lokken, stokken in den grond steekt met de zwarte veders van struisvogels 'er aan (2).

Zoo

(1) BARROW D. II. bl. 73, 74.

(2) BARROW D. II. bl. 69, 70.

Zoo lang de jagt hun voedt of het hun aan geen ander middel van bestaan in wortels, mierenpoppen of sprinkhanen ontbreekt, houden zij zich in den omtrek van de bergen en rotzen op, welke hun de zucht naar veiligheid en vrijheid doet bewonen: maar wanneer het gebrek hun knelt, gaan zij over tot roof en plundering. Als dan zien zij van hunne hoogten in het woud, of zich ergens eene kudde vertoont, en gaan die opligten of dooden. Keeren zij meermalen zonder buit weder, om dat de prooi hun reeds ontgaan is of te wel verdedigd wordt, dan slaan niet zelden de vrouwen, door den honger en het geschreeuw der kinderen verbitterd, tot woede over, en sparen verwijtingen, scheldwoorden noch bedreigingen. Men wil scheiden, men wil geene mans hebben, wien het aan moed ontbreekt; men wil anderen opzoeken, die vrouwen en kinders kunnen onderhouden. Eindelijk, na alles uitgeput te hebben, wat woede en wanhoop kan ingeven, maakt men de schortjes los en slaat 'er de mans mede om de ooren. Door dien duldeloozen hoon woedende geworden, zetten dezen hunne krijgsmutzen op, zijnde eene soort

V. DEEL. H VAN

van helm, gemaakt van den nek van derf Hijena, welks lang haar hun op het hoofd wappert, en gaan als dolle henen, om niet weder te keeren zonder roof: maar dan ook komen hun de vrouwen tegen met alle liefkoozingen en prijzen hunne dapperheid; dan vergeet men de voorledene ongemakken en slempt en dartelt men, tot dat nieuwe behoeften de vorige tooneelen doen wederkeeren (1).

Schoon het de honger en de wanhoop zijn, die hun tot den roof drijven, plegen zij denzelven met zoo veel overleg en wreedheid, als men alleen van een geregeld handwerk en eenen zeer bitteren aard kan verwachten. Worden zij bij het verwoeren van den roof vervolgd, dan verdeelen zij zich; en de eene partij drijft het geroofde weg, terwijl de andere met de vervolgers handgemeen is. Hunnen roof niet kunnende behouden, dooden zij het vee met hunne vergiftigde pijlen. Eenen *Hot-tentot* gevangen krijgende, die zijns meesters goed bewaart, brengen zij hem niet slechts

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 88, 89. BARROW D. II. bl. 70.

slechts ter dood, maar zijn zelfs vindingrijk in hunne wraak, rukkende hem niet zelden de ingewanden uit het lijf, de nagels van de vingers, of de hersenpan van het hoofd. Het door hun gestolen vee, hetwelk niet terstond geslacht wordt, drijven zij op steile bergen en laten het aldaar zonder voedsel, tot dat zij het noodig hebben, indien het niet vroeger van gebrek omkomt. Zelfen door de boeren omsingeld in hunne horde, vechten zij woedende tot den laatsten man. Niet zelden werpen eenigen hunner zich midden onder hunne bestrijders; alzoo ten kosten van hun eigen leven gelegenheid gevende aan hunne medemakkers, om in de verwarring, daar uit ontstaan, te zekerer te trefsen met hunne vergiftigde pijlen, en aan de vrouwen en kinderen, om de vlugt te nemen. (1).

Hunne wapenen bestaan voornamelijk in boog en pijlen, maar ook in korte en vergiftigde sagaaijen. De pijlen zijn zeer kort en worden in een pijlkoker van achttien duim lengte en vier duim middellijns over den schouder gedragen. In deze kokers heb-

(1) BARROW D. II. bl. 71, 72.

hebben zij ook kleine kwastjes, om hunne wapenen met gif te bestrijken, alsmede stukjes ijzer, rooden oker, beentjes van eenen struisvogel en twee stukken hard hout, om door wrijving vuur te maken, waarmede zij eenig verdord gras in brand kunnen steken. De kleine jongens dragen reeds hunnen boog en pijlkoker, van de aloëschors gemaakt en met hagedisfenvel overtrokken (1). Somtijds steken de *Houzouanas* hunne pijlen rondom hun hoofd in eenen haarband, met het dubbelde oogmerk, om schielijk tot schieten gereed te wezen, en om zich schrikkelijk in het oog hunner vijanden te vertoonen (2).

De vrees van zelve overvallen en gevangen te zullen worden door de volkplanters houdt hun gemeenelijk bij dag in hunne hutten, en doet hun zoo veel mogelijk hunnen togt verbergen. Zij nemen daarom bij verhuizingen of optogten hunnen weg liefst door diepten en over de toppen

(1) BARROW D. II. bl. 72, 73. LE VAILLANT D. V. bl. 99. SPARMAN T. I. p. 258—261.

pen der bergen, vertrekkende doorgaans bij nacht, zoo dat zij dikwijls reeds honderd mijlen en meer ver zijn, wanneer men hun nog zeer nabij waant (1). Het vuur maakt ook hier eene seintaal uit, welke de *Houzouanas* volkomen magtig zijn. Het zij men eene overwinning of nederlaag, eene aankomst of vertrek, eene gelukkige strooperij of verlegenheid wil te kennen geven, het getal der vuren en derzelver verschillende plaatsing verkondigt dit zeer verstaanbaar. Zij zijn echter zeer omzigtig, om van tijd tot tijd hunne seinen te veranderen, ten einde ze geheim te houden voor hunne vijanden. Gedurende de vijf dagen, welke LE VAILLANT bij hun verkeerde, waren drie vuren, op twintig schreden afstands in eenen gelijkzijdigen driehoek geplaatst, het sein, om zich te verzamelen. Door deze gedurige seinverandering alle vijandelijke verrasching of misleiding voorkomende, merken zij tevens aan de plaatsing der vuren, of zij door hunne eigene natie, dan wel

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 102.

wel door eene vreemde horde ontfoken zijn (1).

Gelijk zij de snelste loopers zijn, die het paard van LE VAILLANT, hoe sterk ook aangezet, gemakkelijk bijhielden, en de vlugste beklimmers van de steilste en moeilijkste rotzen (2), zoo zijn zij ook scherpschutters met hunnen pijl en boog, over wier kunst dezelve reiziger zich niet genoeg kon verwonderen (3).

De aard der *Houzouanas* is zeer verschillende van die der *Hottentotten*. Daar deze voor een lui leven alles zouden opgeven, is genen een werkeloos leven ondragelijk.

Hunne

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 112—114, 133. — BARROW D. II. bl. 49.

(2) LE VAILLANT D. V. bl. 89, 96. BARROW D. II. bl. 61. Eene zonderlinge gewoonte der mans, om de ballen boven op het achterste gedeelte der roede te halen, waar zij zonder eenig ongemak blijven zitten, wordt door BARROW opgegeven en als een middel ter bespoediging van hunnen loop beschouwd. Misschien is het slechts een middel van beveiliging bij het snellen door struiken en rotzen, of in den strijd tegen onbeschofte aanvallers. — Maar de aard der zaak gedooft geene verdere overdenking.

(3) LE VAILLANT D. V. bl. 152—155.

Hunne bedrevenheid in het werktuigelijke blijkt aan hunne pijlen, die met eene bijzondere netheid zijn gemaakt, aan hunne korven, die zij in de rivieren plaatsen, om visch te vangen, aan hunne keurig gevlochtene matten van gras, en ook aan de afteekening van verscheidene dieren op de kanten van rotzen (1).

Hunne taal is aan die der *Hottentotten* zeer gelijk en echter verstaan zij elkanderen niet. De *Houzouana* herhaalt de tongklapping, welke de *Hottentot* slechts eenmaal aangeeft, bij elke lettergreep van een woord; dit verzwaart de uitspraak zijner tale aanmerkelijk en echter wordt zij door verscheidene *Sneeuwbergers*, die *Houzouansche* vrouwen tot voedsters hebben gehad, even gemakkelijk gesproken als door de inboorlingen (2).

Geene burgerlijke regering noch eenige onderwerping heeft 'er bij deze natie plaats. Zij kennen den naam van *Kapitein* noch Opperhoofd. Elk is meester in zijn eigen huisgezin, en volkomen vrij om bij de hor-

(1) BARROW D. II. bl. 76.

(2) BARROW D. II. bl. 77.

de te blijven, of haar, naar eigen goedvinden, te verlaten (1).

„Zij hebben volstrekt geen denkbeeld van een Opperweezen en oefenen dus geen eerdienst, zegt de Zendingling RICHERER: echter, — dit laat hij 'er terstond op volgen, — koesteren zij eenen bijgeloovigen eerbied voor een klein insect, bekend onder den naam van *kruipend blad*, en gelooven, dat, wanneer zij hetzelfde ergens ontmoeten, dit als een gelukkig voor teeken mag aangezien worden, maar indien zij hetzelfde dooden, zulks een vloek over den dader brengt. Ook hebben zij — dus vervolgt hij — eenig denkbeeld van eenen boozen geest, die naar hunne meening oorzaak van hunne ziekten zijn zou. Om zijne snoode oogmerken te verblinden, wordt eene zekere soort van menschen gebruikt, die door kloppen en slaan bij de zieken een verbazend leven maken, waarmede zij somtijds uren lang achter een aanhouden (2).”

Mans

(1) BARROW D. II. bl. 55.

(2) RICHERER, *Berichten aangaande zijne zending tot de Heidenen*, Amst. 1805. bl. 24, 25.
Om

Mans en vrouwen trachten het onweder te bezweren door scheldwoorden en bedreigingen, en geven zich gereedelijk over aan de bedriegerijen van anderen, die eenig meerder vermogen op dit natuurverschijnsel voorgeven, zonder hun van eenig bedrog te verdenken, wanneer derzelver bezweringen even weinig als hunne eigene afdoen, gaarne geloovende, dat magtiger toovenaars hun daarbij inden weg staan (1).

Dezelfde noot, wier gebrande kern hun het zwartzel voor hun aangezicht verschaft, levert hun ook eene olij, welke hun meer nut, dan alle bezwering, doet tegen de verstijving der ledematen, waarvoor hun ruw leven zoo zeer bloot staat (2). De bezwering zelve gaat echter met vrij wat uitwendigs gepaard, want de toovenaar laat doorgaans den zieken plat op den buik liggen, zet zich op deszelfs rug, en beukt hem vrij wat met volle vuisten

Omtrent het *kruipende blad* geldt hier weder de aasmaking, door SPARMAN bij de *Hottentotten* gemaakt. Zie boven bl. 62, 63.

(1) SPARMAN T. I. p. 271—273.

(2) BARROW D. II. bl. 75.

ten; daarna vertoont hij hem een been, nu eens wat grooter, dan wat kleiner, hetwelk hij hem kwanswijs zeer behendig uit den neus, de ooren of eenig ander deel des ligchaams haalt, en hem, als kwame het uit deszelfs ingewanden, ter proeve vertoont van de kracht zijner bezwering; dikwijls herstelt zich de zieke na deze behandeling, waartoe zijn goed geloof veel moet vermogen; anders ondergaat hij dezelve meermalen, en bezwijkt hij 'er onder, dan beklagen hem zijne vrienden, als te sterk betooverd geweest zijnde, om ontooverd te kunnen worden (1).

Zij zijn gewoon hunne dooden te begraven en het graf met eenen steenhoop te dekken; somtijds is dezelve zeer groot, schoon ter plaatse, waar men geene steenen in den omtrek vindt, zoo dat de bijeenbrenging daarvan eenen verbazenden arbeid moet gekost hebben (2).

Zoo veel arbeids aan den grafheuvel is geen gering blijk van onderlinge genegenheid en tederheid. Beiden worden ook alzins

(1) SPARMAN T. I. p. 273.

(2) BARROW D. II. bl. 75

zins bij de *Houzouanas* bespeurd, ondanks de woestheid en wreedheid van hunnen verbasterden en verbitterden aard. Nooit breken zij, wanneer zij verhuizen, hunne hutten af, maar laten dezelve staan ten dienste van anderen, die 'er zich willen neder slaan. Zij zijn niet alleen goede echtgenooten en vaders, maar ook zeer goede makkers. In hunne kraal houdt niemand iet voor zich alleen, maar behoort alles allen toe. Ontmoeten zij anderen van hunne natie, zij ontvangen elkanderen vriendelijk, beschermen elkanderen en zijn tot allen onderlingen dienst gereed, verkeerende terstond als broeders, zonder elkanderen te voren ooit gezien te hebben. Zij scheenen LE VAILLANT in vele opzigten toe naar de *Arabieren* te gelijken, die, ook zwervende, dapper en roovers zijnde, zeer getrouw zijn in hunne verbindtenissen en den reiziger, die hunnen dienst betaalt en zich onder hunne bescherming stelt, tot hunnen laatsten droppel bloeds zouden verdedigen (1). Hij zag in hun een wakker, arbeidzaam en verstandig ras van menschen,

al-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 96, 99, 100.

altijd gered, om anderen dienst te doen, zonder ooit hinderpalen te tellen, en zijnde in karakter en aard ver boven de *Hottentotten* verheven. Bovenal behaagde hem hun openhartig en lagchend gelaat, waarop wel de sterkste hartstogten kennelijk werden, maar die als losse wolken spoedig overdreven, zoo dat dezelfde openhartige, trouwelijke en ongeveinsde ziel zich weder in alle gelaatstrekken vertoonde. Hunne nieuwsgierigheid naar vreemde voorwerpen kenmerkte nimmer die bloote onnozele verwondering of kinderachtige begeerlijkheid, die andere onbeschaafde volkeren of zoo belagchelijk, of zoo diefachtig maakt, maar veeleer die belangstelling, welke kunstwaardering aanduidt (1).

Hun armoedig en voortvlugtig leven wederhoudt hun ook niet van vrolijke uitspanning en vermaak. Menigmaal dansen zij, bij het maanlicht, van het ondergaan der zon af tot haren opgang. Men wil ook, dat hunne vreugde uitbundig is bij den eersten donder, die na den winter komt, en voor een bode wordt gehouden van den

16-

(1) LE VAILLANT D. V bl. 258.

terug keerenden zomer; alsdan snijden zij de beestenhuiden, waarmede zij zich in den winter dekken, aan stukken, werpen de lappen in de lucht en dansen geheele nachten achter een. De kleine ronde plaatsjes, rondom hunne hutten, bewijzen hoe gemeenzaam dit vermaak onder hun is (1). Het schijnt ook BARROW toe, dat hunne armoede hun niet van de veelwijverij wederhoudt; hij meent, dat elk man twee vrouwen heeft, eene oude, die boven het kinderbaren is, en eene jonge; dat ook geene graden van bloedverwantschap worden in acht genomen bij het huwelijk, behalve die van broeders en zusters, ouders en kinders: maar hij zelf geeft dit slechts als een vermoeden op, waarvoor hij geenen genoegzamen grond bijbrengt (2).

Het geen KICHERER van deze menschen zegt, steekt geweldig af bij het goede, hetwelk wij van hun vermeld vinden. „Volgens hem, wasfchen zij zich nimmer, maar laten het vuilnis toenemen, zoo dat het hun bij gansche brokken van de ellebo-

(1) BARROW D. II. bl. 63.

(2) BARROW D. II. bl. 57, 58.

bogen hangt. Hunne hutten zijn holen met een zoogenaamd rietdak, waar onder zij digt op elkanderen liggen, als varkens in een schot. Zij zijn verbazend lui en door scherpen honger alleen in bedrijf te brengen. Huizelijk geluk is hun onbekend; zij hebben verscheidene vrouwen, doch kennen geene huwelijksliefde; zorgen weinig voor hunne kinders; straffen ze in woede en slaan ze dan meestal dood, gelijk 'er de kinders ook doorgaans het leven bij inschieten, wanneer tusfchen vader en moeder, of tusfchen de vrouwen zelve twist ontstaat, en de onderliggende partij zich aan die onnozelen wreekt; ook dooden de *Brschjesmannen* hunne kinders bij onderscheidene gelegenheden, zonder de minste wroeging, het zij om geen bezwaar op de vlugt te hebben, het zij om eenen leeuw te stillen, die voor hun hol staat te brullen. Zoo dra de kinders kunnen kruipen, verliezen zij reeds de moederlijke zorg. Bij sommige gelegenheden echter, merkt KICHERER zelf aan, ontdekt men in hun flauwe vonken van genegenheid, welke hun gelijk stellen met het redelooze vee. Zeer dikwijls verlaten zij al mede hun-

hanne oude bloedverwanten , wanneer zij gins en herwaards trekken om te jagen. Als dit gebeurt , zegt hij , laten zij het oude mensch achter , voorzien van een stuk vleesch en de schaal van een struisvogelei met water gevuld , en , als die geringe voorraad op is , moet het arme verlaten schepzel van honger sterven of eene prooi der dieren worden. Velen van deze wilde *Hotten.otten* leven van moord en roof , en zijn schuldig aan de afschuwelijkste en schreuwendste wandaden. — Ziet daar den geest van het volk , zegt die Zendeling , tot hetwelk Gods voorzienigheid onzen loop gerigt heeft , en uit hetwelk , dank zij zijnen naam , velen door zijnen geest geroepen zijn tot het deelgenootschap aan het *Euangelium* , gesteld tot opgerigte teekenen van zijne almachtige genade (1).’ Zeer blijkbaar is het , dat KICHERER deze menschen van de ongunstigste zijde heeft vertoond , om derzelve bekeering als zoo veel treffender wonder te doen voorkomen : maar van die ongunstige zijde zelfs zijn alle zijne trekken even merkbaar verzwaaard en

(1) KICHERER bl. 25—31.

en vergroot, zonder toevoeging van de minste verzachting, die het lot dier sterfelingen zoo rijkelijk vergunt. Van hun toch geldt veel nadrukkelijker dat alles, het geen ter verschooning voor de *Hottentotten* is aangevoerd, daar zij een onvergelykelijk rampzaliger leven leiden; ook is KITCHERER zelf het sprekende bewijs tegen zijne eigene verklaring. Hij toch heeft verscheidene jaren geleefd onder eene horde van de armoedigsten en ellendigsten, die hij had kunnen ontdekken, zonder eenig gevaar van hunne woestheid, wreedheid of ondeugd, en is zoo gehegt geworden aan deze beklagelijke soort van menschelijke wezens, dat hij niet dan met moeite en aandoening tot het besluit is gekomen om zijne geringe kudde te verlaten (1). Hoogstbelangrijk zou het voor de menschkunde zoo wel, als voor den Godsdienst geweest zijn, den weg vernomen te hebben, langs welken die Zending tot de bekeering van zulke menschen geraakt zij: maar hij heeft niet verkozen iet van zijn eigen werk te zeggen, om alle eer aan God te laten, welke wij echter gelooven geenzins

te

(1) BARROW D. III. bl. 63, 64.

te krenken , wanneer wij uit die bekeering zelve het besluit trekken tot een veel beter voorafgaand karakter in deze menschen , dan KICHERER daarvan heeft opgegeven. Zijn medearbeider VAN DER KEMP verwaarloosde ten minsten niet het voorafgaand karakter in aanmerking te nemen in zijn zendelingwerk , wanneer hij de *Kaffers* verliet als min geschikt , om voordeel te trekken uit zijn onderwijs , ten einde hetzelfde bij de meer handelbaare *Hottentotten* aan te vangen (1).

Deze handelbaarheid , welke KICHERER zoo gelukkig bij de *Houzouanas* ondervonden heeft , strekt warelijk tot geene geringe eer voor hunnen eigenlijken aard. Hunne geschiedenis , hunne ondervinding en hunne leefwijze zijn toch zoo vele gronden , waarop de uiterste onhandelbaarheid als allernaturelijkst in hun zou kunnen verdedigd worden. Toen de *Europeërs* zich het eerst aan de *Kaap* nederzetterden , bewoonden de *Houzouanas* de sneeuwbergen onderzelve omstreek , en leefden in goede verstandhouding met de volkplanters ,

voor

(1) BARROW D. III. bl. 65 , 167.

voor welke zij even gaarne arbeidden, als deze zich liefst van hunne grootere werkzaamheid bedienden. Zoo lang deze arbeid hun gematigd werd opgelegd en billijk vergolden, duurde die verstandhouding voort, maar deze dienst weldra in eene geweldadige slavernij verkeerende, trokken zij hunne handen terug. Nu wilde men hun met de wapenen noodzaken, maar men deed hun slechts hunne verblijven verlaten, onder de duurste eeden voor zich en hunne nakomelingschap van wraak over het geleden onrecht (1). Deze eed is nimmer verbroken, en, in plaats van de minste poging bij het Bewind der volkplanting, om dit volk te bevredigen, zijn 'er tegen hetzelfde besluiten genomen en ten uitvoer gebragt, die het dwingen, om bij dien eed te volharden. 'Er werd vastgesteld, dat allen, die levendig gevangen werden, door het lot zouden veroordeeld worden, om tot aan hunnen dood als slaven te dienen. Verscheidene, dien dit lot trof, droegen het, bij eene goede behandeling, geduldig: maar zij, die wreede meesters vonden, ont-

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 104—106.

ontliepen dikwijls hunne slavernij, en vervulden hunne landgenooten, tot wie zij wederkeerden; met nieuwe wraak, zoo dat er nog telkens geregelde krijgstogten tegen hunne aanvallen op de volkplanters georderd worden (1). Bleef het nogtans hierbij, dan zelfs mogt men het einde van die ouden wrok, of ten minsten van deszelfs uitwerking voorzien, voor zoo ver de *Houzouanas* toch, buiten eigen gebrek, geene vijandelijkheden, gaan ondernemen, en dit eigen gebrek zou een einde nemen, wanneer zij gerust hun land konden bewonen en in den veebouw, die hun oorspronkelijk niet vreemd geweest is, een zekerder bestaan dan in de jagt vinden, waarna het dan ook aan de wijsheid en menschlievendheid van het Bewind der volkplanting staan zou, om dit gansche volk met de *Europeërs* te verzoenen, en in derzelver beschaving te doen deelen; maar lust het nu de volkplanters of *Kaapfche* boeren slechts, om zich eenige slaven aan te schaffen, dan wordt op deze menschen eene jagt aangevangen, waarvan de wreed-

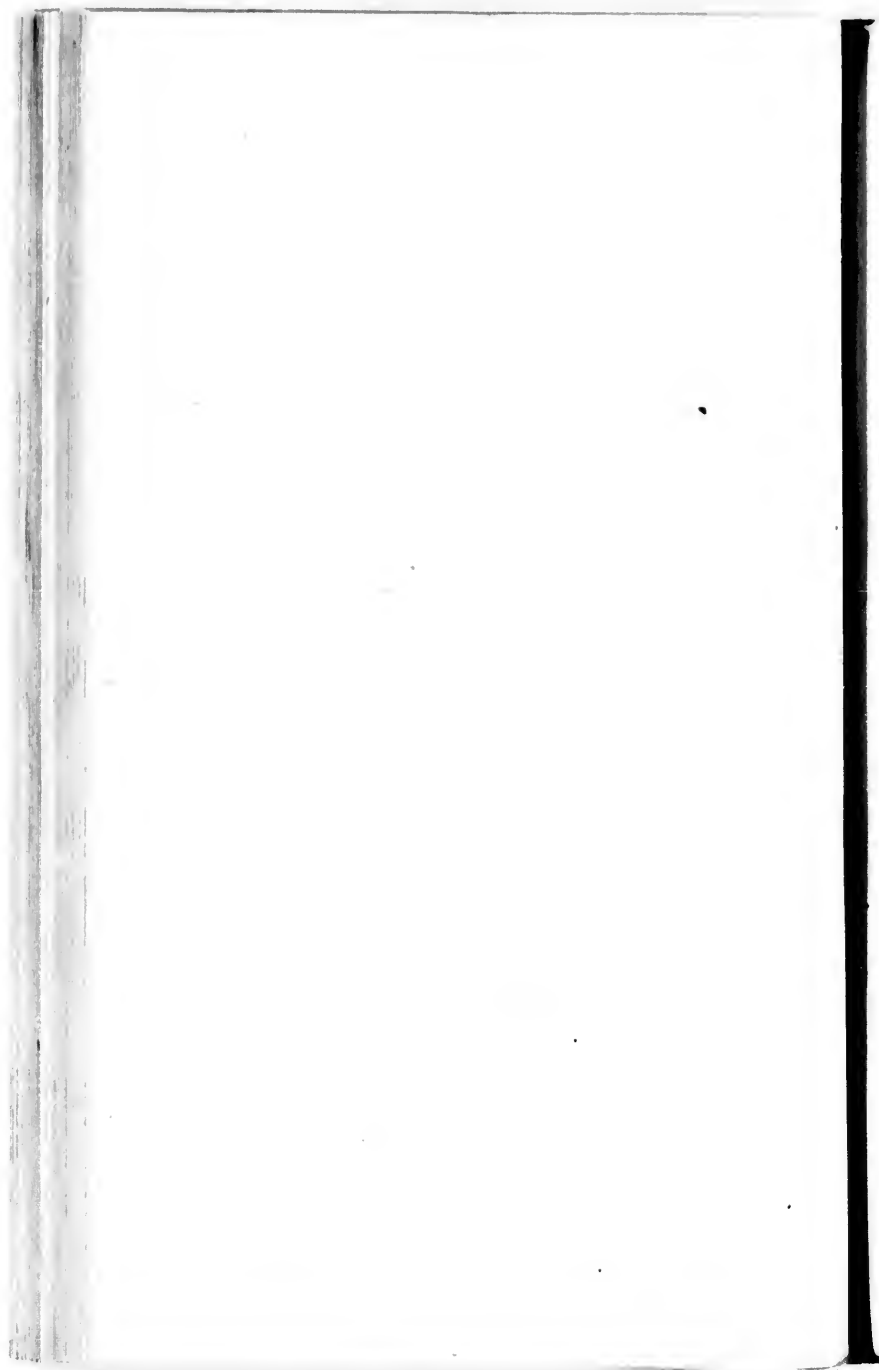
(1) BARROW D. II. bl. 2—5.

wreedheid en onmenselijkheid zich geen minder vermaak voorstellen, dan van de jagt op het wild in de bosfchen van *Europa*. Even vrolijk als op eene gewoone jagtpartij, zegt SPARMAN, gaat men hier de banden der natuur tusfchen echtgenooten, ouders en kinders vaneenscheuren. Niet te vreden met eene ongelukkige gade haren echtvriend en beschermer uit de armen gefcheurd te hebben, neemt men den nacht te baat, om hare kinders te stelen, wel wetende, dat de moederlijke tederheid niet zal nalaten de kleinen te volgen. Die zelfde kinderliefde, even blakend in het hart dezer moeders, als ergens elders bij den mensch, strekt daarna ook den planter ten waarborg tegen het wegloopen zijner flavinnen. Soms tijds echter is die waarborg zelf te zwak bij de onmenselijkheid zijner onderdrukking, wanneer de weglooper slechts eenige hoop heeft van daarna ook hare kinders te zullen wederkrijgen; die gelegenheid wacht zij dan, rondzwerende in de omfreet, doch zich schuil houdende in de bosfchen, angstvallig af, tot dat zij, de woning van den planter nog meer fchuwend dan het hol van den leeuw,

zich geen
an van de
t van *Eu-*
e gewoone
at men hier
echtgenoo-
uren. Niet
e gade ha-
de armen
n den nacht
elen, wel
erheid niet
Die zelf-
n het hart
rs bij den
planter ten
zijner sla-
e waarborg
ijkheid zij-
e wegloop-
van daarna
derkrijgen;
rondzwer-
fchuil hou-
ig af, tot
lanter nog
van den
leeuw,

HOUZOUANAS.

leeuw, de prooi wordt van een verscheu-
rend dier, of wel omkomt van honger (1).

Bij LE VAILLANT vinden wij de naauw-
keurige afbeelding der *Houzouanas* (2),
wier gebreken zoo veel regt hebben op
onze verschooning, als hunne ellenden op
ons medelijden. Wij hebben ze hier voor-
gesteld in derzelver bijzonder eigen toestand.
Man en vrouw verlaten met den avond hun-
ne hut, om op het vuurfein af te gaan,
hetwelk op eene naburige hoogte brandt.
Hunne armoede draagt alles mede, en hun-
ne vlugheid ontziet rotzen noch bergen,

(1) SPARMAN T. I. p. 267—269. BAR-
ROW D. II. bl. 77—79, 70, 71.

(2) LE VAILLANT D. V. Pl. XVI—XIX.

K A F F E R S.

De *Kassers* zoo wel, als de *Hottentotten*, dragen eenen naam, die aan beider talen oneigen is. Het woord *Kasser* kan zelfs door niemand hunner worden uitgesproken, dewijl zij den letter R nooit gebruiken. Het beteekent in het *Arabisch* eenen *ongelooigen* en is een scheldnaam in den mond der *Mahomedanen* tegen allen, die niet van hunnen godsdienst zijn. Waarschijnlijk hebben de vroegste reizigers dien aan dit volk gegeven, wijl zij bij hetzelfde geen blijk van godsdienst meenden te

te bespeuren. Zelve noemen de *Kaffers* zich *Kousfies* (1).

Het land, door hun bewoond, grenst ten zuiden aan de zeekust van *Africa*, ten noorden aan het land der *Houzouanas*, ten westen aan de volkplanting van de *Kaap* en aan de *Namaquas*, en ten oosten aan een volk van hetzelfde geslacht, hetwelk zij *Tamboekies* noemen (2).

De luchtgesteldheid is 'er aan de snelste en grootste verandering onderhevig bij de nadering of verwijdering van de kust en bij de ongelijkheid van den grond, op welken bergen en moerassen elkander verwisfelen. In den tijd van een uur na het afsteden van eene hoogte bij de *Visch-rivier* zag men eenmaal de *Thermometer* klimmen van 72° tot 120°, terwijl dezelfde schaal den vorigen dag op de eerstgenoemde plaats slechts 52°, in plaats van 72° had geteekend (3).

Over het geheel is het land zeer vruchtbaar, zijnde doorsneden met eene menigte

(1) BARROW D. I. bl. 289. PREVOST *Hist. Besch. der Reizen* D. I. bl. 110.

(2) BARROW D. I. bl. 265.

(3) BARROW D. I. bl. 251, 252. W. PATTERSON *Voyages en* 1777—1779.

riviertjes. Alle de heuvelen en de oevers dier riviertjes zijn met fraai geboomte bezet en de vlakten leveren de schoonste weiden op, wier lang en mollig gras het vee schier voor het oog verbergt (1).

De eigenlijke schatten van den grond zijn ijzererts en koper; de laatste is besloten in eene soort van schelp, in hardheid aan gebakken steen gelijk, en door het volk *schildersteen* genoemd, om dat deszelfs poeder, met olie gemengd, eene zeer goede verw levert (2).

Het planten- en dierenrijk zijn hier even opmerkelijk voor den Natuurkenner. Een aantal fraaije vogels zwerft gedurig tuschen de groote en talrijke bloemtrosfen van den *boon-boom*, wier scharlaken kleur tuschen kleine, fraaije en donker groene bladeren de schoonheden tart der schitterendste vederen van de kleine papegaaijen, die 'er zich liefst in ophouden (3). Het rivier-

(1) BARROW D. I. bl. 248. DAMEERGER T. I. p. 142. LE VAILLANT D. II. bl. 257.

(2) BARROW D. I. bl. 300, 301.

(3) BARROW D. I. bl. 250, 251. LE VAILLANT D. II. bl. 211—215.

vierpaard daartegen is nog onbekend gebleven in zijne huishouding, schoon hier te huis behoorende, en reeds meermalen afgebeeld (1). Alhier treft men stoeterijen aan van den elefant, die deszelfs voorttelling in eenen gevangen staat, de dragt van twintig maanden der wijfjes, derzelver vereeniging met het andere geslacht vijf of zes maanden na het werpen, en de vereeniging zelve, gelijk aan die van het paard en de merrie, bewijzen (2).

Het is 'er zeer ver af, dat deze belangrijkheid van het overige rijk der natuur het minder aangelegene zou moeten vergoeden van deszelfs zichtbaren opperheer: neen, de *Kaffer*, hoe verachtelijk zijn naam ook klinkt, staat aan deszelfs hoofd met eene majesteit zoo groot, als zijne gestalte ergens bezit, en met een hart zoo goed, als hem eeniglijk zijne heerschappij over het dierenrijk kan waardig maken.

Zijn gansche voorkomen heeft niets met

(1) BARROW D. I. bl. 246, 248. D. III, bl. 155.

(2) BARROW D. I. bl. 236, 237.

met dat van den eigenlijken *Neger* gemeen (1), en onderscheidt zich even zeer van den *Hottentot*. Tusschen hem en den laatsten maakt de *Guonaqua* eene middensoort uit, die daarom door LE VAILLANT gehouden wordt voor een bastaard, door vermenging der beide volkeren voortgebracht: deze middensoort bestaat nauwelijks meer, gelijk zij ten tijde diens reizigers reeds geen drieduizend hoofden sterk was (2).

„ De vergelijkende ontleedkunde, zegt BARROW, moet een weinig verlegen staan met de rangschikking van het *Kaffer*-hoofd. Hetzelve is niet verlengd; maar het voorhoofds- en achterhoofdsbeen maken genoegzaam eenen halven cirkel uit, en een lijn van het voorhoofd af over den neus tot aan de kin getrokken, is, volgens hem, volmaakt gelijk aan dien van de meeste *Europeërs* (3).”

De mans inzonderheid munten door hun
ge-

(1) BARROW D. III. bl. 146.

(2) BARROW D. I. bl. 229, 301, 302.
LE VAILLANT D. II. bl. 2, 12.

(3) BARROW D. I. bl. 271, 273.

gelaat en gestalte uit. Hun aangezicht is rond, hun voorhoofd hoog, de opslag hunner groote oogen openhartig, gul en fier. Hun ligchaam is lang, sterk en wel gespierd, en heeft eene stoutheid in houding en in gang, die, met de goedhartigheid van hun gelaat vereenigd, hun even onvatbaar voor vrees als voor verraad verroont. Een jong man van zes voet en tien duim was in BARROW'S oogen een van de schoonste schepzels, die ooit geschapen zijn, geheel voldoende aan de schildervoorstelling van eenen HERCULES (1).

De vrouwen trekken het oog minder door glinsterende schoonheid, schoon velen bevallig genoeg voorkomen door vrolijkheid, vlugheid en levendigheid van geest, en al het voordeel van parelwitte, fraai geregelde tanden en helder glinsterende oogen tooverachtig weten te doen werken. Het vooroordeel tegen de kleur slechts verwonnen zijnde, zouden sommigen zelfs in het bijzijn van *Europesche* vrouwen, naar LE VAILLANT'S gevoelen, voor zeer fraai kun-

(1) BARROW D. I. bl. 223, 224, 270, 271, LE VAILLANT D. II. bl. 251.

kunnen doorgaan. BARROW berispt hare kleinheid van perfoon, zwaarte van ledematen en grof gespierde beenen, en zou daarom aan de jonge *Hotientotfche* schoonen den voorrang geven (1).

Het haar van beiden is kort gekruld. De kleur der huid is bruin, naar het zwarte trekkende; bij sommigen zelfs glanzig en vrij zwart; bij anderen slechts donker en bronskleurig (2). Ook bij hun heeft hierin echter die misleiding voor het oog plaats, welke de bepoedering en besmering zoo algemeen voortbrengen. Het eerste geldt hun hoofd, het laatste hun geheele lichaam. Vooral behaagt hun de beprikkings der ledematen en inzonderheid van het aangezicht (3).

De mans kleeden zich met beestevellen of gaan geheel naakt. Hun *Krosf* van kalfs- of osenhuid hangt hun over den schouder tot op den grond, en is op gelijk-

(1) BARROW D. I. bl. 222, 223. LE VAILLANT D. II. bl. 251.

(2) BARROW D. I. bl. 224. D. III. bl. 146. LE VAILLANT D. II. bl. 1.

(3) BARROW D. I. bl. 224, 285, 286. LE VAILLANT D. II. bl. 251.

lijke wijze als de *Hottentotsche* bereid, zijnde daardoor zoo buigzaam en zacht als onze fijnste stoffen. Ook de vrouwen dragen, in den regentijd of als het koud is, eenen dergelijken mantel, zijnde echter meestal kaal geschoren. Dezelve hangt haar van achteren tot over de kuiten, en bedekt van voren, opgehaald en over den schouder vastgehecht, de borst. Onder dezen mantel, of ook zonder denzelven, wordt door de vrouwen niets gedragen, behalve een klein voorschoot, om den middel vastgemaakt en op het fraaist met koralen versierd. De man bedient zich slechts van een klein leder kapje, aan den gordel vastgehecht en eeniglijk, naar het schijnt, ingerigt ter beveiliging tegen het steken van insecten, wyl hij zich doorgaands weinig bekreunt, of hetzelfde ter behorelijke plaats zij (1).

LE VAILLANT oordeelde het met regt hoogst opmerkelijk, dat de *Kassersche* vrouwen minder werks maakten van den
op-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 253, 254.
BARROW D. I. bl. 224, 233, 234.

opfchik, dan de mans (1): echter fchijnt dit slechts bij fommigen waar geweest te zijn, wijl eene nadere kennis met dit volk de tedere kunne al even zeer met tooi en opfchik ingenomen heeft bevonden, als de natuur zelve haar overal de zucht om te behagen heeft ingefchapen. Nooit dekt de man zijn hoofd, maar hij ftrooit poeder van oker in zijn haar, en fteekt 'er fomtijds eene veder in. Gaarne draagt hij eene halsketen van aaneengeregen beenderen van dieren, zeer wit en glad gemaakt en alzo niet onbevallig afstekende bij de donkere kleur van zijne huid. In deze draagt fchijnt zeer veel verfcheidenheid plaats te hebben. Standvastig is die van arm- en beenringen, gemaakt van elpenbeen, zeer fraai gerond en gepolijst, maar altijd rammelende, wijl zij geflotene ringen zijn, uit de flagtanden van den elefant vervaardigd, door welke de hand en voet moeten geftoken worden. Behalve deze ringen draagt hij nog andere van ijzer of koper om de gewrigten zijner handen en voeten, even als hij

zij-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 251, 252.

zijne halsketen van beenderen wel eens met een snoer van koralen verwisselt, voegende dan daartoe nog eenig sieraad in de ooren (1). De vrouwen bedekken haar hoofd meermalen met welsluitende kappen van huiden, van achteren met lange slippen nederhangende, en zijn voorts over het algemeen zoo ver af, van zich te willen onthouden van allen opschik, dat zij zich gretig bedienen van alles, wat slechts eenige opmerking kan verwekken, hebbende sommigen niet minder dan vijftig verschillende strengen of snoeren van koraal om den hals, een aantal van koperen en ijzeren ringen om armen en beenen, en derzelver mantels van voren tot achteren bezet met koperen knopen, die zij zelfs tot in de ooren hangen, wanneer zij ze maar kunnen magtig worden. Schelpen van allerlei soort leveren haar almede vele kleine tooi op; de schaal van eenen kleinen landschildpad strekt ook veien tot eenen smeerkoker, dien zij zorgvuldig om den hals

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 251—254.
BARROW D. I. bl. 232, 233, 224, 282.

hals dragen (1). De kinders loopen tot den ouderdom van negen of tien jaar geheel naakt, zonder eenig versierfel, behalve een bosje lang wit haar uit den slaart van eenen springbok, hetwelk op den kruin van het hoofd wordt vast gemaakt (2).

De *Kaffersche* hutten zijn ruimer en hooger dan de *Hottentotsche*. Zij vormen eenen halven bol, die volkomen rond is; derzelver geraamte is van latwerk, welks zwaarte en zamenvoeging genoegzame veiligheid en duurzaamheid beloven. Van binnen en van buiten zijn zij bestreken met eene soort van pleisterklei van koemest en klei, door elkanderen geslagen en glad uitgespreid, en vertoonen daardoor uiterlijk eene netheid, als waren ze zorgvuldig met mortel overstreken. De eenigste opening, welke zij hebben, maakt derzelver toegang zoo bekrompen, dat men plat op den buik moet liggen, om 'er door te kunnen kruipen; de buitensporigheid echter van zulk eenen in-

(1) LE VAILLANT D. II, bl. 214. BARROW D. I. bl. 224, 234, 263.

(2) BARROW D. I. bl. 234.

ingang vermindert in het oog, hetwelk opmerkt, dat deze hutten eeniglijk tot nachtverblijf strekken en op deze wijze het meest beveiligd zijn tegen de verrassing van vijanden en groote roofdieren. De grond binnen dezelve is, even als de wand, bepleisterd; in het midden is de haardstede, omgeven met eenen opstaanden rand; rondom de hut is, op den afstand van vijf of zes duim, eene greppel van eenen halven voet breed en diep, waarin het water wegzakt (1). Alle de hutten der *Kaffers* zijn rond; sommigen echter zijn niet ten vollen aan de overige opgaaf gelijk. Men ziet ze ook met een kegelvormig rietdak en van binnen in twee vertrekken verdeeld, waarvan het achterste tot slaapplaats voor het hoofd des gezins, het voorste voor het gezin zelve geschikt is; de toegang tot het eerstgenoemde is dan ook zeer naauw, maar de algemeene ingang veel ruimer. Zulke huizen zijn omringd met paalwerk, en de ruimte tusschen hetzelfde en de woning dient dan tot bewaring van granen en vruchten, in potten van gebak-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 255, 256.
V. DEEL. K

bakken klei, groot genoeg voor wel vierhonderd stoopen vocht; dezelve staan op drie voeten omtrent negen duim boven den grond en zijn overdekt met een rond stroo dak, door palen opgehouden en hoog genoeg, om 'er van boven eenen gemakkelijken toegang in te laten (1).

LE VAILLANT vond meer dan honderd hutten in eene *Kraal* vereenigd; BARROW bemerkte dat men liefst de hoogten verkoos, om deze dorpen, gelijk hij ze noemt, ter neder te slaan; terwijl een der Gemagtigden van den Generaal DUNDAS van eene gansche stad spreekt, welke hij *Leetakoo* noemt en in ligging op 26° 30' Zuider Breedte en 27° Oostelijke Lengte van *Greenwich* bepaalt. Deze stad bevat wel vier duizend van de, door hem beschrevene, woningen en eene bevolking van tien tot vijftien duizend zielen. Hij noemt de *Kaffers*, die dezelve bewonen, *Booshooanas* (2) en spreekt nog van berigten
aan

(1) BARROW D. III. bl. 143, 144.

(2) De naam van *Booshooanas* schijnt dezelfde met dien der *Houzoouanas*, en heeft ons in twijfel gebracht, of ook dit alles tot de nadere kennis van
dat

aan den Heer FRUTER, Raad van rechtspleging aan de *Kaap*, toegekomen wegens de *Baroloos*, onder den zuidelijken keering woonachtig, wier hoofdstad zoo uitgestrekt zou zijn, dat, indien iemand des morgens uitging van het eene uiterste gedeelte naar het andere, hij niet voor den volgenden dag kon terug zijn, met bijgevoegde vermelding van derzelver minzaamheid, schranderheid, landbouw, kunstarbeid en smelterijen van ijzer en koper (1), welke berigten, indien zij al vergroot mogen zijn, zoo veel ten minsten doen zien, dat 'er nog zeer belangrijke ontdekkingen te doen zijn in de binnenlanden van *Zuid-Africa*, waarbij het alreeds bekende naauwelijks in aanmerking moet kunnen komen.

Het voornaamste huisraad bij de *Kaffers* gevonden bestaat in korven en potten. In de eerste bewaren zij de melk, in de laatste kookten zij de spijs. De korven zijn aan-
prij-

dit volk behoort: maar de overeenkomst van den *Houzoana* met den *Hottentot*, en van den *Boos-hoana* met den *Kaffer*, heeft ons doen oordeelen, dat het hier te huis behoort.

(1) BARROW D. III. bl. 142—148.

prijzelijk wegens derzelver ligtheid en duurzaamheid: maar het middel om ze dicht te doen trekken, hetwelk LE VAILLANT zegt, dat hij altijd zag bezigen, alvorens ze gebruikt werden tot het melken, is uiterst walgelijk en wordt door hunne woeste naburen zelve met regtmatigen afkeer verworpen (1). Van die afschuwelijke gewoonte echter, om ze als waterpotten te gebruiken, schijnt BARROW niets vernomen te hebben: integendeel zegt hij, dat deze korven nooit worden gewaschen of schoon gemaakt, even min als de *Hottentotsche* (2); ook gewaagt 'er DAMBERGER niet van, doch die wederspreekt ook stellig het gebruik van aarden potten bij de *Kaffers* (3), en toont alzoo, hoe bezwarelijk het zij met onderscheidene Reizigers te raadplegen, zonder gevaar te loopen van alle geloof aan hunne, zoo dikwijls strijdige, verhalen op te geven. Misschien had de onhebbelijkheid der *Kaffers* eeniglijk plaats bij pas gevlochtene korven: maar het walge-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 175, 176.

(2) BARROW D. I. bl. 225, 270.

(3) DAMBERGER T. I. p. 110.

gelijke des onderwerps verbiedt ons hierbij langer stil te staan.

Schoon de *Kaffers* voornamelijk leven van het plantenrijk, schijnen zij maar weinig gewasfen aan te kweeken. Gierst en watermeloenen gebruiken zij dagelijks; zekere soort van palm wordt somtijds in plaats van gierst met melk tot eene pap bereid, waartoe de dikste stelen vooraf vier of vijf weken lang in den grond worden begraven, om zacht en week te worden. Ook de wortel van de *iris edulis* en verscheidene soorten van wilde beziën en peulvruchten strekken hun tot spijs (1). Men bakt ook zekere koeken uit eene soort van meel, *myluova* door hun genoemd, met melk of water beslagen, in de zon gedroogd en daarna op vuur gebakken, doch door de schaarsheid van het zout onsmakelijk (2). Zeldzaam een dier slachtende om deszelfs vleesch, is de melk hunner koeljen het eenige dierlijke voedzel, hetwelk zij dagelijks gebruiken. Zij verkiezen dezelve, mischien wel daarom, in eener

ge-

(1) BARROW D. I. bl. 287.

(2) DAMBERGER T. I. p. 106, 229.

gestremden en verzuurden staat, dien zo terstond in hunne goore korven aanneemt, terwijl de algemeene gezondheid en sterkte dezer menschen de beste proeven zijn van de voedende krachten, welke hun ligchaam bij dit eenvoudige voedzel vindt (1). Wanneer zij bij bijzondere gelegenheden eenig vee dooden, gebruiken zij deszelfs vleesch gebraden (2).

Melk of water is hun gewone drank; zelfs weten zij geene sterke dranken te bereiden. De eenige dronken makende middelen, welke zij kennen, zijn de tabak en de hennip, zijnde de uitwerking van het rooken der laatste bij hun tevens slaapverwekkend. De rook bevat hun het meest, wanneer zij dien door het water ophalen: daartoe is de kop van hunne aarden pijp vastgemaakt aan een dik riet, hetwelk in eene elandshoorn steekt, die met water is gevuld, en aan welks ander einde de mond gezet wordt, om den rook op te trekken (3).

Schoon

(1) BARROW D. I. bl. 287, 225. D. III, bl. 141, 142.

(2) DAMBERGER T. I. p. 84.

(3) BARROW D. I. bl. 224, 286, 287.

De *Kaffers* vereenigen wel den landbouw met den veebouw ; zij zijn echter meer herders dan landbouwers , maar ook min rondzwervende dan eigenlijke herdersvolkeren anders zijn (1). Hunne kuddeën zijn zeer talrijk , maar bestaan eeniglijk uit runderen , zonder de minste schaapfokkerij (2). Het gesluit met den mond is genoegzaam , om des morgens de kudde uit een te doen gaan in de weiden , om haar op den dag te doen opkomen om gemolken te worden en om ze des avonds bij een te verzamelen en naar huis te doen keeren , schijnende de *Kaffers* en hun vee zich volmaakt te verstaan. Dit bedrijf en de behandeling der melk is een gedeelte van den arbeid der mannen (3) , die voorts bestaat in de jagt op hokken en ander wild , en in het bereiden der huiden en vellen tot mantels en ander gebruik voor vrouwen en kinderen (4). Zij leven zoo gemeenzaam met hun

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 225, 257. BARROW D. III. bl. 142.

(2) SPARMAN T. III. p. 20. LE VAILLANT D. II. bl.

(3) BARROW D. I. bl. 225.

(4) BARROW D. III. bl. 145.

hun vee en spreken het met zoo veel zachtheid toe, dat de dieren nimmer eenig gebruik maken van de wapenen, waarmede ze door de natuur tegen derzelve vijanden voorzien zijn. Men behoeft zelfs de kocijen niet vast te binden bij het melken, en wanneer het gevoel der moederlijke liefde haar de melk doet ophouden, om ze voor haar kalf te bewaren, maakt de melker slechts eenen strik vast aan een der achterpooten, waarmede een ander dien poot sterk naar zich trekt, in welken stand de koe terstond de melk laat loopen (1).

Het eerste gezicht der *Kaffersche* runderen brengt bij den *Europeër* twijfeling voort, of hij ook eene andere soort van beesten voor zich heeft ter oorzake van de verscheidene draaijingen en wendingen van derzelve horens, ja van derzelve schijnbare veelheid, zoo dat zij vrij wel gelijken naar zeegewasfen, bij de *Natuurkundigen* onder den naam van *herishoornkoraal* bekend. Deze vreemdheid is geene speling der natuur, maar het gewrocht der kunst, waarin de *Kaffer* een bijzonder vermaak

(1) L. E. VAILLANT D. II. bl. 173, 174.

maak vindt en waaraan hij een ongeloo-
 lijk geduld oefent. Zoo dra de hoorn zich
 in den tedersten ouderdom van het dier
 begint te vertoonen, verdeelt hij denzelfden
 door eene loodregte snede in twee deelen,
 die zich van zelfs van elkanderen verwijde-
 ren, zoo dat het dier met den tijd vier
 hoorns draagt. Wil hij zes of meer horens
 aan het beest hebben, hij verdubbelt en
 kruist slechts zijne doorsneden. Maar wil
 hij eene dezer verdeelingen of den gehee-
 len hoorn dwingen, om, bij voorbeeld,
 eenen cirkel te vormen, dan moet hij door
 dikwijls herhaalde insnijdingen den hoorn
 doen krommen; en deze insnijdingen zijn
 het, waardoor hij allerlei gedaanten en
 slingeringen aan de horens van zijn vee
 weet te geven, die, hoe behagelijk ook
 aan zijn oog, nogtans het vee berooven
 van de kracht der wapenen, waarmede het
 door de natuur tegen vijandig gedierte voor-
 zien is, en zonder welke het nu zoo veel
 zorgvuldiger toevorzigt van den hoeder vor-
 dert (1). Deze hoede nu mogt eenen *Euro-
 peër*

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 167, 168.
 BARROW D. I. bl. 268, 269.

peër tot last zijn, den *Kaffer* is zij een lust, en hij deelt dien met eenen vriend, die hem ongemeen lief is, met den hond, voor wien zijne genegenheid een hartstogt is, en die deze genegenheid beantwoordt met de allerhartelijkste trouw en dankbaarste liefde, welke hij nimmer in die mate aan eenen *Euro-peër* bewijst (1). Hoe rijkelijk de hond ook deelt in den voorraad van zijnen meester, zijne gestalte is hier echter zeer mager, maar zijn aantal is ook verbazend groot, en men onderscheidt hier van zijn geslacht meer dan vijf soorten (2). Het mag een bijzonder geluk worden gerekend voor den *Kaffer*, dat dit dier in zijn land vrij blijft van die schrikkelijke kwaal, wier naam alleen siddering bij den mensch verwekt, en welke dus elders ten onregte aan de hitte der lucht in de hondsdagen schijnt te worden toegeschreven (3). Men zou niet ongenegen zijn te denken, dat hij dit geluk bijzonder waardig was om zijne wederkeerige trouw voor dezen menschen-vriend,

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 176—178.

(2) BARROW D. I. bl. 235, 294, 295.

(3) BARROW D. III. bl. 150, 151.

vriend, en om zijne hartelijke genegenheid voor zijne redelooze medescheepsfelen, indien hij het niet deelde met den volkplanter, wiens onbarmhartigheid tegen het vee allen denkbeeld te boven gaat, daar hij zich van het mes bedient tegen zijne ossen, wanneer de kracht zijner zweep te kort schiet, om ze overladene wagens in bergklooven te doen optrekken, en hij deze dieren gansche stukken vleesch van het lijf snijdt, om ze door pijn te brengen tot eene mate van dolheid, die het overschot van derzelve krachten verdubbelt. BARROW zelf, die tweemaal ooggetuigen was van zulken gruwel, hoorde eenen karel zich beroemen, dat hij, in zekere kloof, een van zijne ossen gesneden hebbende, dat 'er geen vierkante voet aan de huid was heel gebleven, hem eindelijk het mes in het hart had gestoken, en dat hij op eenen anderen tijd een vuur gestookt had onder de buik van een os, omdat het beest de wagen tegen die kloof niet kon optrekken (1).

De *Kaffer* is te veel herder en landbouwer om een groot jager te zijn. Hij maakt ech-

(1) BARROW D. I. bl. 240—242.

echter van zijne jacht eene algemeene zaak; maar voert ze met dat gevolg, dat schier alle wild verbannen is uit de streken, welke hij bewoont. Eene groote partij, bestaande somtijds in eenige honderden, zoo mans als vrouwen en kinders, omringen het veld, waarin zij een hert of bok ontdekt hebben. Zoodra de kring gemaakt is, gaan zij allen voorwaarts naar het middenpunt, en sluiten alzoo het dier al nauwer en nauwer in. De bokken, en de zoogenaamde springbokken vooral, volgen elkanderen altijd, even als de schapen gewoon zijn. Om die reden maakt men eene opening in den kring, door welke men het eerst komende beest doorlaat, hetwelk terstond door alle de anderen wordt gevolgd; doch terwijl zij nu en dan rusten, om elkanderen in te wachten, vallen de jagers 'er met hunne speren op aan en maken eene groote slachting (1). Ook den elefant en den buffel vallen zij met hunne sagaaijen moedig aan; maar nog meermalen lokken zij ze in diepe putten, in den omtrek hunner

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 228. BAR-
NCW D. I. bl. 247, 248.

ner schuilplaatsen gegraven. Op de laatste wijze vangen zij ook meermalen het Rivierpaard; de gewone gang echter van dat dier geschiedt zoo langzaam en omzigtig, dat de reuk het voor de strikken waarfchouwt, die men gespannen heeft. De zekerste jagt op hetzelfde geschiedt des nachts, als men zich achter het kreupelhout verschuilt dicht bij den weg, dien het gewoon is te gaan, en het in de knie weet te kwetzen, waar door het terftond buiten staat geraakt, om de fagaaijen, welke men voorts op hetzelfde werpt, te ontwijken. De *Kaffer* fchijnt niet veel werks te maken van deszelfs vangst. Zijne tanden, fchoon van het fijnst ijvoir, zijn te klein voor de ringen, dien hij 'er van zou maken, en op zijn vet stelt hij fchier geen prijs. De tanden van den elefant voorzien hem van zijne armen fcheenringen; het luipaard geeft hem den fraaiften mantel van deszelfs huid, terwijl het vel van de tijgerkat, voor zijne vrouwen tot een neusdoek verftrekt. (1).

Hoogstopmerkelyk is het, dat de *Kaffer* zich de voortreffelyke gelegenheid van rivieren

(1) BARROW D. I. bl. 277, 278.

ren en kusten niet ten nutte maakt ter vischerij en scheepvaart. Aan de geheele uitgestrektheid zijner kust, die door de ruime zee bespoeld wordt en in welke zich de monden van verscheidene groote rivieren ontlasten, ziet men geene enkelde boot of *Kanoo* of iets, dat naar een vaartuig gelijkt, en naauwelijks weet de *Kaffer*, welk een schepzel een visch zij (1).

Uitgenomen de handel, dien de *Hollandische* boeren met dit volk drijven in ijzer, koper, korallen en andere beuzelingen, waar voor zij den *Kaffer* zijn vee afkooopen, drijft hij geenen handel met eenige andere natie, uitgezonderd met zijne oostelijke naburen de *Tambookies*. Behalve de jonge meisjes, die hij van hun koopt, wordt hij door hun voorzien van eene geringe hoeveelheid ijzer in ruiling voor vee, zijnde ijzer en koper de eenige metalen, van welke hij kennis heeft, en zijn vee het eenige middel om eene ruiling te doen of handel te drijven (2).

Hij zelf bewerkt en smeedt het ijzer
en

(1) BARROW D. I. bl. 279.

(2) BARROW D. I. bl. 278, 279.

en weet zich wonder wel te bedienen van oude snaphaanloopen, ijzeren hoepels en alle ander oud ijzer, om 'er zijne noodwendigheden en saggaijen vooral van te vervaardigen. Men moet zich verwonderen, als men ziet, dat, met een blok granietsteen of met de rots zelve, die hem tot aanbeeld strekt en een stuk van dezelfde stof tot hamer, stukken uit zijne handen komen, zoo wel bewerkt, als of de hand van eenen bekwaamen wapensmid over dezelve ware gegaan. LE VAILLANT was ooggetuigen van dezen hunnen arbeid. Zij stonden rondom een groot vuur, aan den voet van eenen granietachtigen heuvel en haalden eenen ijzeren bout uit het vuur, die vrij dik en gloeiend was; zij legden dien op hun aanbeeld en begonnen denzelven te sinneden met zeer harde stenen, gemakkelijkst geschikt om ze met de hand te omvatten. Hun blaasbalg bestond uit een schapenvel, zorgvuldig ontleedigd door eene kleine opening en wel weder toegenaaid. De deelen, daar de pooten aan geweest waren, welke zij als onnut en hinderlijk hadden afgekapt, waren toegeknoopt. Zij hadden den kop ook afgesneden en in deszelfs plaats een snaphaansloop gezet, om wel-

maakt ter vis-
geheele uit-
oor de rui-
elke zich de
ote rivieren
de boot of
tuig gelijkt,
, welk een

de Hollandsche
zer, koper,
waar voor
en, drijft hij
ndere natie,
ijke naburen
nge meisjes,
dt hij door
hoeveelheid
ijzer en ko-
n welke hij
eenige mid-
of handai te
edt het ijzer
en

welken het vel van den hals was geplooid en vast gemaakt. De blazer hield met de eene hand de pijp naar het vuur, en trok het achterste gedeelte met de andere hand naar achteren en stuwde het dan weder naar voren (1). Drie en veertig *Portugeesche* schipbreukelingen, die van 1739 tot 1743 onder de *Kaffers* verkeerden, hebben hun, volgens DAMBERGER, in alles, wat de smeding betreft, onderwezen (2); maar waarom dan hun geene betere werktuigen ter hand gesteld, of hun ook in andere kunsten niet verder gebragt? LE VAILLANT ten minsten behoefde slechts een beteren blaasbalg te vervaardigen, om hun tot eene trap van verrukking te brengen, die hun als bezetenen rondom dit volmaakter werktuig deed danzen (3).

Het eigenlijke kunstwerk komt uit der vrouwen hand en bestaat voornamelijk in fraaije mandjes van gevlochten gras en in vaatwerk van hout gesneden en ook van aarde gebakken. Behalve deze taak is haar ook op-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 169, 170.

(2) DAMBERGER D. I. p. 112.

(3) LE VAILLANT D. II. bl. 171—173.

opgelegd de veel zwaarder, van den grond te breken met eeh ijzeren werktuig en den zelve voorts te bearbeiten, als mede die van de hutten te bouwen en zelfs de bouwstoffen daartoe bij een te halen; ook maaijen zij het graan, wannen 'er het onkruid uit en bergen het in vaten, terwijl het eigenlijk huishouden en de opvoeding der kinderen bij dat alles haar werk blijft, hetwelk haar op zich zelve, door hare ongemeene vruchtbaarheid, werks genoeg verschaft. Alzoo deelt ook hier het zwakkere geslacht in de grootste onevenredigheid tuschen het mannelijk en vrouwelijk bedrijf, welke steeds de onbeschaafdheid der volkeren onderscheidt (1).

De kundigheden der *Kassers* verheffen hun geenzins boven dezen staat. Van de sterrekunde weten zij tot heden toe niets meer, dan dat de maan in dertig dagen haren loop volbrengt en dat, na omtrent twaalf maanwentelingen, dezelve jaargetijden wederkeeren. Hunne tijdrekening geschiedt bij dezelve, en hunne aantekeningen worden op eenen kerfstok te boek gesteld: zeldert

ech-

(1) BARROW D. I. bl. 224, 225, 269.
D. III. bl. 245.

echter duren deze gedenkstukken langer dan voor één geslacht, wijl oudere gebeurtenissen door den tijd in het vergeetboek geraaken, en dan wordt eene groote gebeurtenis, het zij de dood van een bemind Opperhoofd, het zij de dag eener overwinning, voor hun weder een nieuw tijdperk. Men vindt bij hun geen blijk van eenig ander schrift: maar in hunne taal vindt men eenige overblijfsels van woorden, welke zeer verschillen van die der andere wilde volkeren. Hunne uitspraak is zeer zacht en vloeiende, en hunne taal zelve verschilt niet minder van de *Hottentotsche*, dan die van de *Engelsche*, gelijk BARROW zegt. In zeer weinige woorden, die echter meestal elgen namen zijn, hebben zij het tonggeklak der *Hottentotten*: doch de bergen en rivieren des lands hebben *Hottentotsche* namen, ten genoegzamen bewijze, naar het schijnt, dat de *Kaffers* de oorspronkelijke inboorlingen des lands niet zijn, maar dat zij de *Hottentosten* uit hetzelfde verdrongen hebben (1). Hunne bedrevenheid in de toonkunst overtreft die der *Hottentotten* niet;

(1) BARROW D. I. bl. 288—291.

niet; zij hebben dezelfde speeltuigen en nog een klein sluitje van been, het geen zij somtijds gebruiken, om hun, ver uit een geloo- pen, vee bij een te roepen. Zelden hoort men hun zingen of ziet men hun danzen; en nooit is eene *Kassersche* vrouw zediger dan bij den dans; hare oogen blijven gedurig naar den grond geslagen en haar geheele ligchaam neemt eene stulpachtige beweging aan, terwijl hare voeten den *Engelschen* pas maken (1).

Schoon minder, dan andere onbeschaafde volkeren, gevorderd in kunsten en weten- schappen, munten zij boven vele derzelven uit in begrippen wegens de Godheid en haar albestuur.

Zij hebben, zegt LE VAILLANT, een zeer hoog denkbeeld van den Schepper en zij-

(1) BARROW D. I. bl. 285. LE VAILLANT D. II. bl. 263. — Geheel strijdig is hier mede de verzekering van DAMBERGER, dat zang en dans de geliefde uitspanningen zijn der *Kassers*, waar aan zij, uit godsdienstigen eerbied voor de zon, die hunne spelen, niet aanschouwen moet, de schoone zomernachten, bij eene lichte maan, besteden. T. I. pag. 145.

zijne magt. Zij gelooven aan een toekomstig leven van vergelding der deugd en ondeugd, maar hebben geen denkbeeld van de schepping der wereld, meenende, dat dezelve altijd bestaan heeft en blijven zal, zoo als zij thans is (1). BARROW, naar deze gevoelens vragende bij den Koning der *Kaffers*, ontving van hem tot antwoord: dat zij geloofden aan het bestaan van eene onzichtbare magt, die somtijds goed en somtijds kwaad over hun bragt; dat het in haar vermogen was, om de menschen schielijk te doen sterven, of ook voor dat zij tot jaren van onderscheid waren gekomen; dat zij stormwinden veroorzaakte, en hun door donder en blikzern verschrikte of doodde; dat zij bij dag de zon, bij nacht de maan om de wereld leidde, en alle dingen deed, zonder dat dezelve konden begrepen of naargebootst worden. Doch dat dit volk zich met geen bovennatuurkundige denkbeelden wegens de onsterfelijkheid der ziel immer heeft opgehouden, en dat zij tevens geen het minste denkbeeld hebben van een ander leven, verzekert hij, dat hem duidelijk gebleken is uit de antwoorden, die men gaf op

(1) LE VAILLANT D II bl. 259.

op de vragen, die deswege door eenen *Hottentotschen* tolk gedaan werden. Maar, behalve dat het hierbij aan de onduidelijkheid der vragen zelve en aan de wijze harer overbrenging door eenen *Hottentot* zeer wel kan gehaperd hebben, en dat alzoo deze tegenspraak van LE VAILANTS getuigenis niet aannemelijk is, zegt BARROW zelf, dat de Koning, het zakuurwerk van hem ziende en deszelfs gang bemerkende, het zelve aan de omstanders toonde, onder het uitspreken van het woord *fagas*, het geen allen met het knikken hunner hoofden toestemden, welk woord zijn *Hottentotsche* tolk hem verstaan deed van den invloed, die een doode over een levende heeft, om denzelven tot eenige daad of bedrijf aan te zetten. Hij noemde dien invloed eenen geest en voegde daarbij, dat dit de gewone wijze van zweren was onder de *Kaffers*, schijnende de eed bij afgestorvene nabestaanden, hun bijzonder heilig te zijn; uit welke bijzonderheden het dan, in tegendeel, duidelijk genoeg blijkt, dat zij in een werkzaam bestaan na den dood gelooven (1).

Be-

(1) BARROW D. I. bl. 283—285.

Behalve deze eedbevestiging, en eene andere plegrigheid bij het doen eener heilige belofte, bestaande in het breken van een stuk metaal tusfchen de beiden partijen (1), zouden zij geene Godsdienstplegrigheden hebben noch ook immer bidden, volgens LE VAILLANT (2): maar DAMBERGER verzekert, dat zij hunne gebeden naar de zon en maan rigten, schoon zij tempels noch pries- ters hebben en elk geheel vrij is in zijne Godsvereering (3). Ook beschrijft hij een algemeen feest, *mikaphikm* of *de dag der goden* genaamd, het welk door het planten van eenen groenen tak aangekondigd en door hem zelve bijgewoond werd. Het- zelve werd bij elke volle maan gevierd, mits dat zij helder scheen. Door wolken verduisterd zijnde, heerschte 'er diepe droef- heid in de kraal, uit vrees voor het misnoe- gen der Godheid. Op gelijke wijze, zegt hij, denken zij over de zon. Wanneer zij, bij haar verrijzen, met wolken bedekt is, achten zij, dat het volk, hetwelk ter plaat-
ze

(1) BARROW D. I. bl. 284.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 259, 260.

(3) DAMBERGER D. I. p. 142, 143.

ze woont, waar zij verrijst, haar toornig gemaakt heeft. Op den middag de zon boven hun hoofd onbewolkt ziende schitteren, verblijden zij zich over haar blijkbaar welgevalen aan hunnen handel en vieren zij een feest van blijdschap. Wanneer in tegendeel de zon met vollen luister opgaat en zich daarna achter wolken verbergt, strekt zulks ten algemeenen rouw en roept men allen, die iets misdreven hebben, ter straffe op. Het helder worden van den hemel kondigt de regtvaardigheid der regtspleging aan: maar het opsteken eenes storms kenmerkt het tegendeel en doet den Regter verschooning vragen aan den gestraften (1).

Opmerkelijk is het gebruik der besnijdenis bij de *Kaffers*, die aan jongens van acht of negen jaren oud geschiedt (2). Volgens hun zeggen is het noch uit Godsdienst noch uit eenige andere geheimzinnige oorzaak, dat zij die gewoonte hebben, maar houden zij dezelve eeniglijk als een eerwaardig gebruik van hunne voorvaders afkomstig. De verrigting daarvan is bij hun een be-
roep,

(1) DAMBERGER T. I. p. 154, 155.

(2) W. PATERSON *voyages*.

roep, en wel het eenige, het welk onder hun schijnt plaats te hebben. Zij, die onder hun hetzelfde oefenen, reizen daartoe van kraal tot kraal, en blijven 'er gemeenlijk acht of tien dagen, om te zien, hoe het den lijdens verga, wordende zij zelve gedurende dien tijd van huis tot huis onthaald. Een scherp stukje ijzer dient bij de verrichting tot een mes, en een leder zakje, met eene korte pijp daar aan ter noodige ontlastinge, is het gantsche verband, waar onder de heeling der wonde geregeld volgt (1). Misschien zijn deze besnijders de personen, welke LE VAILLANT hunne tooveraars noemt, die ze meestal eerbiedigen en vreezen, doch welke hij nooit ontmoetede (2).

Een geregeld burgerlijk bestuur verheft de *Kaffers* zeer ver boven der zoogenaamde wilde volkeren, en wel tot dien stand van beschaving,

(1) BARROW D. I. bl. 281, 282. LE VAILLANT D. II. bl. 259. DAMBERGER is hier weder in tegenspraak, bij sommige stammen slechts de besnijdenis in gebruik noemende, bij andere niet: doch hij schijnt misleid te zijn, door ze gezogt te hebben aan jongere kinders. T. I. p. 114, 179, 205, 216, 228.

(2) LE VAILLANT D. I. bl. 260.

ving, waarbij de geschiedenis der menscheid het belangrijkste wordt. Allen zijn zij ondergeschikt aan een algemeen Opperhoofd, of Koning, wiens magt eeniglijk een weldadig vermogen is; zonder dat hij eenige kroons-inkomsten heeft, of ook eenige krijgsbenden bezoldigt; zijnde zijne magt slechts de vaderlijke magt over een vrij volk, bij het welk hij noch geërbiedigd noch gevreesd, maar bemind wordt. Dikwijls is hij het minst rijk van alle zijne onderdanen, om dat hij, meester zijnde van zoo vele vrouwen te nemen, als hij wil, en de vrouwen het zich eene eer rekenende hem toetebehooren, veel meer inkomsten behoeft en ze eeniglijk uit eigen land en vee moet vinden. Zijne hut is noch hooger noch beter, dan die van anderen. Onder dezen Koning staan alle de Opperhoofden der bijzondere kralen, die ook alle door hem worden benoemd, en welke hij rondom zich oproept, om hun zijne bevelen of zijne berigten mede te deelen, ten einde ze over te brengen en uit te voeren in hunne horden. Deze opperste magt is erfelijk in het koninglijke geslacht. De oudste zoon volgt den vader op. Bij gebrek van manlijk oor, volgen niet de broeders

maar des Konings neven op, en bij ontstentenis van deze erfgenamen, wordt een nieuw geslacht gekozen onder de Opperhoofden der bijzondere kralen (1).

DAMBERGER, die de Opperhoofden der bijzondere horden *Mampa's* noemt, zegt, dat deze door de kraals zelve worden gekozen uit hoofde van eëinig dapper feit of andere verdienste, en beweert tevens, dat al het opgegevene wegens het koninglijke opperbestuur overdreven is, zijnde het, toen hij reisde, reeds zeventig jaren geleden, dat verscheidene kralen eenen *Scheik* hadden, dien men Koning had kunnen noemen, zijnde de laatste derzelve PHARAO genaamd geweest en vermoord in den beginne der vermeerstering van dat gedeelte van het *Kafferland*, het welk thans door de volkplanters bewoond wordt. Hij zelf had de afbeelding van dien PHARAO aan de Kaap gezien (2), doch laat ons met dit bericht tevens in het onzekere, wat wij alzoo van dit Koningschap en van den opmerkelijken naam des laatsten *Scheiks*

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 260—263.

(2) DAMBERGER T. L. P. 113, 114.

Scheiks te denken hebben (1). Zeer veel zijn wij aan BARRROW verplicht, die eene bijzondere zending aan den Koning der *Kaffers* gehad en ons daar van de opmerkelijkste berigten gegeven heeft. Het eerste Opperhoofd, door hem ontmoet, durfde de vraag, welke hij te doen had, niet beantwoorden, zonder daar over gesproken te hebben met zijnen broeder, die een der eerste Opperhoofden onder de *Kaffers* was, en gezamenlijk beefden zij op het vernemen zij-

(1) W. PATERSON, die van 1777—1779 in deze streken verkeerde, zegt van de *Kaffers*: „dit volk is thans verdeeld. Het noordelijke heeft tot Opperhoofd CHATHA-BEA of TAMBOUCHU; welken laatste naam men hem heeft gegeven, om dat zijne moeder uit die stam der *Hottentotten* is, die zij *Tambookie* noemen. PHARRAO, zijn vader, Koning der *Kaffers*, had eenen tweeden zoon, die voor de kroon opkwam, om dat zijne moeder *Kaffersch* was. Toen deden de twee broeders elkander den oorlog aan, en CHATHA-BEA moest de vlugt nemen met zijnen aanhang, die zich honderd *Engelsche* mijlen ten noorde, van *Khoura* met de *Bosch-Hottentotten* vereenigde. — W. PATERSON *voyages*. — Men vindt ook bij LE VAILLANT dikwijls den naam van PHARAO genoemd. D. II, bl. 141, 199. en elders.

zijner zending aan hun aller Opperhoofd, den Koning GAİKA, zijnde zij de Opperhoofden van eenige verdrevene horden, die zich 's Konings misnoegen hadden waardig gemaakt en niets meer wenschten, dan weder onder deszelfs bescherming aangenomen te worden. — Deze Opperhoofden hadden in hunne kleeding niets bijzonders boven hunne onderhoorigen, behalve een dun koperen kettingje, het welk ter slinkerzijde afhing van eene krans, uit kleine gepolijste korallen bestaande, die zij om hun hoofd droegen (1). Bij de komst van het gezantschap aan het *Kaffer*-hof vernam men, dat zich de Koning naar zijne weilanden had begeven op de tijding, dat de wolven, den vorigen nacht, groote schade aan zijn vee hadden gedaan. Hem werd een bode toegezonden, terwijl zijne moeder en de Koningin, een meisje van vijftien jaar, met haar vrouwelijk gevolg ten getale van vijftig of zestig personen, eenen kring rondom het gezantschap sloegen, en het met hare levendigheid en vrolijkheid schenen te willen vermaken. Kort daarna kwam GAİKA in vollen ren aan op eenen os,

ge-

(1) BARROW D. I. bl. 231—233.

gevolgd door vijf of zes mannen. Hij verzocht, dat men zich in eenen kring zou nederzetten, om elkanderen te beter te verstaan, en dit geschiedde onder de schaduw van eene breed uitgegroeide *mimosa*. Hij was reeds verwittigd van het oogmerk der zending en wilde niet, dat iemand, die de vastgestelde grenzen tusschen de volkplanting en zijn land was overgetrokken, waar over men zich bij hem beklagde, als zijn onderdaan zou aangemerkt worden. — Nog jong zijnde bij zijns vaders dood, was GAÏKA gebleven onder het opzigt van ZAMBIE, zijns vader broeder, die, gedurende zijne minderjarigheid, de regering had waargenomen, doch, daarna geweigerd hebbende zijne regten te erkennen, door zijns vaders vrienden gedwongen was de vlugt te nemen. ZAMBIE had zich vervoegd bij KHOUTA, een magtig Opperhoofd aan den noordkant, en hem met deszelfs wapenen bestreden: GAÏKA echter was overwinnaar gebleven en had ZAMBIE gevangen genomen (1), gelijk hij toen nog deszelfs gevangen was, hebbende hij hem al zijn gevolg, zijn vee en zijne zes

(1) BARROW D. I. bl. 254, 257.

zes vrouwen gelaten, onder beding van altijd bij hem in het zelfde dorp te zullen blijven.

GAIKA zelf was een jong man van ontrent twintig jaren, van eene schoone gestalte, met eene bevallige en mannelijke houding, vijf voet en tien duim lang; zijn aanzigt was van eene donker koperachtige kleur, nabij aan het zwart komende; zijn vel was zacht en glad; zijne donker bruine oogen stonden levendig; zijne tanden waren wel geregeld en zoo wit als ijvoir; zijn voorkomen was vriendelijk en in alle opzigten toonde hij een goed oordeel en klaar begrip van zaken te hebben; alle vragen naar de zeden des lands beantwoordde hij vaardig en voldoende. Hij werd van zijne onderdanen aanbeden en had maar eene vrouw, welke eene schoonheid mogt heeten, wanneer men het vooroordeel tegen de kleur vergat. Zijn kruin was, even als die der Opperhoofden, met eene krans van koralen en eene afhangende koperen ketting bekroond; om zijn arm droeg hij vijf ringen van elefantstanden en om zijnen hals eene koralen ketting. Zijn mantel was omzoomd met het vel van den luipaard; doch meest-

al

al ging hij naakt. De Koningin onderscheidde zich eeniglijk door de snede van haren mantel, op wiens rug zij drie rijen koperen knopen had, zoo dicht bij elkanderen staande, dat de eene de andere raakte. De overige vrouwen van den hofstoet waren minder rijkelijk van knopen voorzien. Ook in de grootste hitte werd door deze vrouwen den mantel gedragen, waar onder zij ook eeniglijk het voorschoot hadden; aller hoofden droegen lederen kappen met knopen, gespen, korallen en schelpen versierd, en maakten daar door eene vertooning, wier belagchelijkheid aanmerkelijk aftak tegen de waardigheid en ernst dezer gansche gehoorverleening (1).

De burgerlijke wetten der *Kaffers* zijn zeer eenvoudig. De ontrouw der vrouwen geeft den mans het regt tot scheiding. Dadelijke betrapping op overspel stelt het leven der beide schuldigen, in de hand van den beledigden. In geval van opzettelijken moord wordt de moordenaar op het oogenblik ter dood verwezen. Die in zelfsverdediging, in twist of bij ongelukkig toeval eenen ander

(1) BARROW D. I. bl. 261—263.

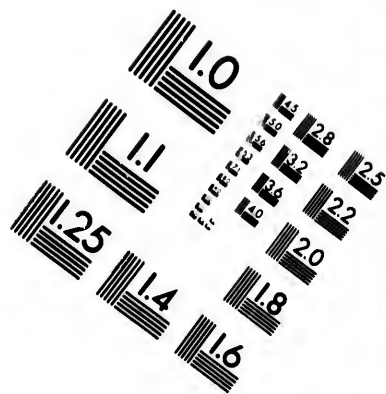
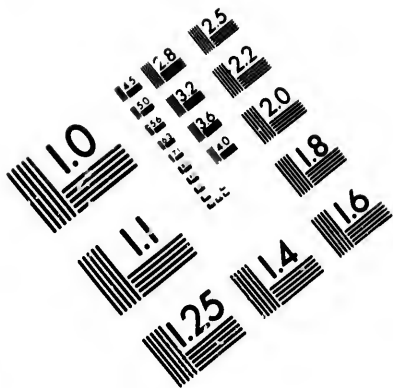
deren ombrengt, moet aan deszelfs nabestaanden, als eene vergoeding van hun verlies, eene zekere boete betalen, die zij onder elkanderen regelen, of door het Opperhoofd met de oudsten van de horde bepaald wordt, wordende daarbij de stand in aanmerking genomen, dien de overledene onder de zijnen had. Een Opperhoofd heeft geene magt over het leven zijner onderhoorigen; indien hij zelfs met opzet of in drift iemand dood slaat, loopt hij gevaar van uit de gemeenschap verdreven te worden: De straf op dieverij is de wedergeving van het gestolene. De gevangenis als straf voor misdrijf of als middel ter beveiliging der maatschappij is bij hun onbekend (1).

Elk *Kaffer* is een krijgsman wanneer het Opperhoofd, onder wien hij behoort, hem daartoe oproept. Men maakt nimmer oorlog, om de bezittingen uit te breiden, noch ook om het aanzien van eenen bijzonderen persoon te vergrooten, maar uit hoofde van eene belediging of eenig onrecht aan de geheele maatschappij of aan een harer leden aangedaan. De leefwijze van den *Kaffer* maakt

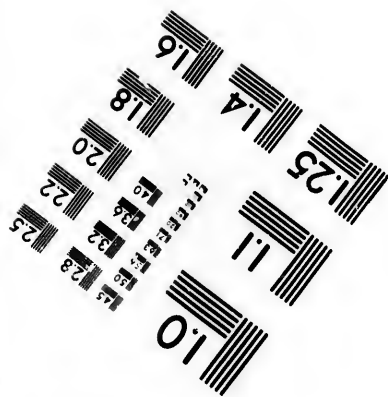
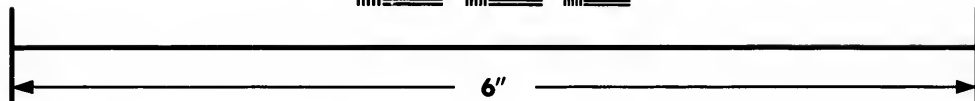
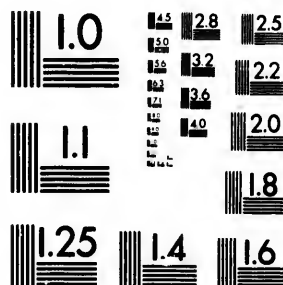
(1) BARROW D. I. bi. 273, 274.

S:
 deszelfs nabes-
 g van hun ver-
 len, die zij on-
 door het Opper-
 e horde bepaald
 e stand in aan-
 verledene onder
 ofd heeft geene
 onderhoorigen;
 f in drift iemand
 van uit de ge-
 rden: De straf
 ng van het ge-
 straf voor mis-
 iging der maat-
 (1).
 an wanneer het
 behoort, hem
 kt nimmer oor-
 e breiden, noch
 en bijzonderen
 uit hoofde van
 regt aan de ge-
 een harer leden
 an den *Kaffer*
 maakt

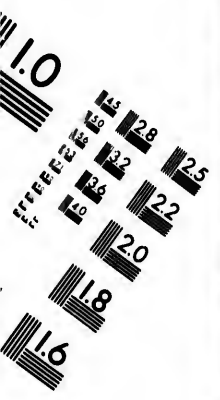

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

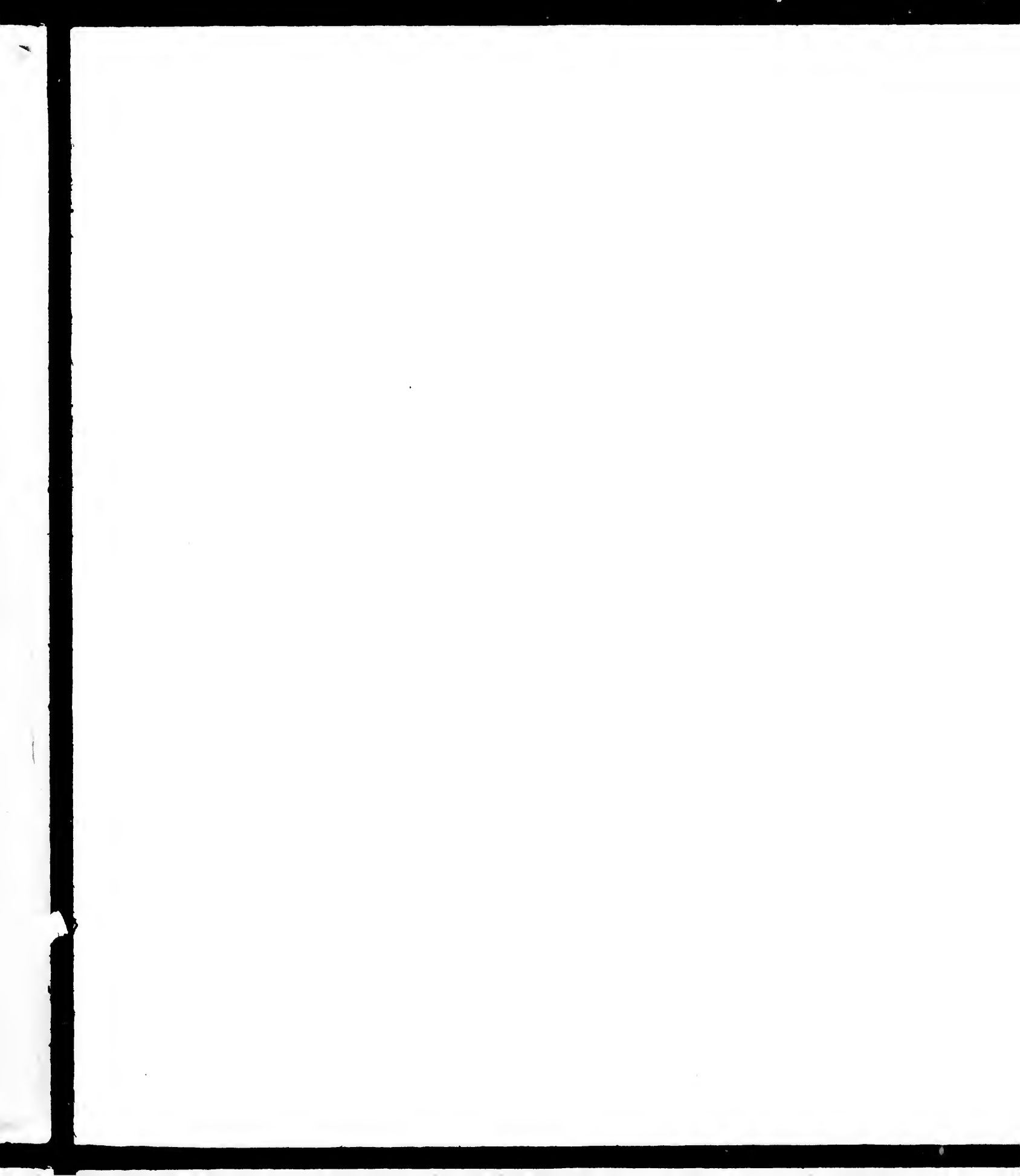
**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1984

maakt hem meer voor het genot van den vrede geschikt, dan voor de onzekerheden van den oorlog: de jagt echter, welke hij dikwijls tegen verschrikkelijk gedierte te voeren heeft, doet hem stout en vaardig zijn in den strijd (1). Ook hier heeft plaats, het geen elders zoo vele rampen teelt, dat de persoonlijke geschillen der Opperhoofden de algemeene ellende der onderdanen veroorzaken. *'Er was bloed tuschen GAIKA en CONGO*, dus was de uitdrukking van den laatsten, die daarom naar geene *Engelsche* bemiddeling wilde hooren (2).

Het wapentuig van den *Kaffer* is zijne sargaai, welke hij *Omkonto* noemt. Hij veracht de vergiftigde pijlen zijner naburen, en rekent ze zijnen moed onwaardig. Hij zoekt altijd zijnen man op en kan zijne sargaai niet werpen, zonder ongedekt tegen hem over te staan. Ongelijkheid van wapenen brengt hem niet tot aarzeling: zijn moed en zijn hart maken allen verschil van dien aard gelijk. Hij voert echter een schild van omtrent drie voeten hoog, van buffelvel, daar

(1) BARROW D. I. bl. 267, 268.

(2) BARROW D. III. bl. 139.

daar het op zijn dikste is, gemaakt, en grijpt ook, wanneer hij den vijand nader bij gekomen is, eene knods ter hand van twee en een halven voet, uit een stuk hout of wortel van drie of vier duim middellijns, aan het eind veel dunner uitloopende, welke knods hij ook op eenen afstand van vijftien of twintig schreden doeltreffend werpt (1). In vreedstijd dient hem de omgekeerde knods, door hem *Keerie* genoemd, tot een werktuig voor den landbouw, waarmede hij den grond omspit (2).

Voor het aangaan van den krijg heeft 'er een krijgsfeest plaats, waarbij twee bokken worden gebraden, terwijl het Opperhoofd de redenen van den oorlog ontwikkelt, waartoe hij met overleg der oudsten besloten heeft. Dit gedaan zijnde, snijdt hij een stuk vleesch van het gebráád, en

zege

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 261, 262.

(2) BARROW D. I. bl. 262, 267. In het woord *Keerie* komt evenwel de R voor, die BARROW gezegd heeft, dat in . . . taal nooit gebruikt wordt; gelijk dezelve . . . niet voorkomt in eenig ander woord op de lijst, die hij mededeelt. Misschien is *Keerie* de *Hottentotsche* benaming.

zegt, terwijl hij het eet: „zoo zullen wij onze vijanden in stukken houwen;” waarin hij gevolgd wordt door allen onder het uitspreken van dezelfde woorden (1).

De optocht tegen den vijand is geregeld en wordt door krijgsgesang bezield. Aan het hoofd trekken de grootste en sterkste mannen met hunne *Komtoo's* en *Keeries* gewapend; zij worden gevolgd door de kleinere en zwakkere; daarna komen de vrouwen; eindelijk de jongens en meisjes, die slechts krijgstuig kunnen dragen (2).

In den strijd zelven zijn zij zeer dapper: zelden ziet men hun in verwarring vluchten; den dood verre boven de omeer verkiezende, brengt hun de overmagt alleen de nederlaag toe (3). Schoon zwaar gewond en met den dood worstelende, ontstijpt hun zelfs geene zucht, veelmin eenige weeklacht (4). Elders gaat deze eigene hardvochtigheid met wreedheid jegens de krijgsgevangenen gepaard: maar bij de

Kaf-

(1) DAMBERGER T. I. p. 198, 199.

(2) DAMBERGER T. I. p. 210.

(3) DAMBERGER T. I. p. 144.

(4) BARROW D. III. bl. 160.

Kaffers heerscht na de overwinning alle menschelijkheid. Een vrolijk krijgsgesang kondigt de tehuiskomst aan van het overwinnende heir en doet de tehuisgeblevenen genoegzaam vee slachten, om hetzelfde te onthalen. In de kraal gekomen, sluit men eenen kring rondom het Opperhoofd, die zijn heir afdankt en met het zelve het feest viert onder vrolijke gezangen. De krijsgesvangenen worden mede genoodigd aan dit feest en 'er minzaam bij behandeld. Tevens wascht men de wonden der gekwetsten met het sap uit eene vrucht, naar de wilde pruim gelijkende, *Ogmato* en *Kulanise* bij hun genoemd (1). Men begint daarna eenen dans, van tijd tot tijd door gezang afgebroken; eindelijk verdeelt men de krijsgesvangene vrouwen, die van dat oogenblik af als inborelingen worden behandeld, terwijl men aan de krijsges-

(1) De vrucht is zeer aangenaam van smaak, maar wordt halfrijp geplukt en, wanneer zij begint te rotten, gegeten; haar sap smaakt als onze most, doch wordt in ééne maand de scherpsste azijn, van dezen bedicut men zich bij wonden.

gevangen mans hutten aanwijst, welke zij betrekken kunnen, om 'er gelijke voorregten als de overige inwoners te genieten. Zelfs laat men krijgsgevangene echtgenooten bij elkanderen en schenkt men ze eenig vee, om hunne huishouding op nieuw te beginnen (1).

Geene onmenscheijkheden van anderen zijn in staat de *Kassers* aftebrengen van deze edelmoedigheid. Geïjk hunne genegeheid en zachtmoedigheid voor hun vee reeds zeer beschaamd hebben afgestoken bij de wreedheid der *Kaapsche* boeren jegens hunne osfen, zoo geeft dezelfde schrijver, die ons tot die tegenstelling de stof heeft opgeleverd, ook hier een tafereel, waarin het karakter van de *Kassers* in den oorlog dat van diezelfde wreedaards schrikkelijk ten toon stelt. De *Kassers* vonden de achtergelatene vrouwen en kinders der boeren, die voor hun gevlucht waren. Zij deden ze geene belediging of hoon aan, maar behandelden ze met achting, en zonden eenen *Hottentot* de vluchtende boeren achter na, om hun te zeggen, dat, als zij hun-

ne

(1) DAMBERGER T. I. p. 211—213.

ne vrouwen en kinders wilden losfen voor eene geringe hoeveelheid kruid en lood en twaalf stuks vee, zij ze terftond zouden overgeven. Een der boeren herkende den *Hottentot*, die deze boodfchap bragt, voor eenen knaap, die te voren in zijnen dienst was geweest, en fchoot hem op staande voer ter neder. Dit wreed bedrijf werd spoedig bij de *Kaffers* bekend, maar de gevangenen werden, ondanks den moord aan hunnen boodfchapper gepleegd, vrij gelaten, verfoeiende zij, gelijk zij zeiden, onfchuldigen om het leven te brengen, maar hopende welhaast gelegenheid te zullen vinden, om op hare mannen den dood van hunnen gezant te wreeken (1).

Tot vredesonderhandeling bedienen zich de

(2) BARROW D. I. bl. 164—166. — Zie vooral D. IV. bl. 221—223. LE VAILLIANT vermeldt de onmenfelijkheid van eenen boer achter *Braintjeshoote*, die aan de *Kaffers* met kruid en fchroot gevulde en vernagelde fnapaanloopen als oud ijzer verkocht, welke door hun in het vuur gelegd, om tot fagaaijen verfmeed te worden, vaneen floegen en de fchrikkelijkfte wonden aan de onvoorbedachte werklieden toebrogen. — D. II. bl. 161—163.

de *Kaffers* van eenen zendeling, dien zij eenen *Vredede* noemen, en die zijne komst en oogmerk bij de vijanden aankondigt door zijne sagaai op den grond te werpen en met opene armen naar hun toe te komen (1).

Hoe dapper van aard en ligt verwin- nende door de kloekte en sterkte van hun gestel, beminnen de *Kaffers* den vrede zeer ver boven den krijg, terwijl zij alle die deugden in groote mate bezitten, die het huizelijk geluk zeer bijzonder bevorderen.

Als een Opperhoofd een bezoek ont- vangt van eenen vreemdeling van aan- zien, neemt hij den vetsten os uit zijne kudde en verdeelt dien onder zijne gasten. Des avonds voor dat BARROW uit 's Ko- nings dorp zou vertrekken, kwamen 'er meer dan duizend bij een, om de vreem- delingen te zien, en toen dezen zich ge- reed maakten om te rug te keeren, beval GAUKA, vier ossen te slachten en het vleesch onder hun te verdcelen; terwijl hij voor het Gezantschap 'er drie had bestemd, die hij

(1) BARROW D. I. bl. 231.

hij met eigene handen uit zijne kudden had uitgezocht (1).

Niet slechts vreemdelingen van aanzien of landgenooten en onderdanen vinden deze gulheid en gastvrijheid, maar ook enkele hulplooze reizigers en noodlijdende natuurgenooten bovenal. De eenzaam zwervende DAMBERGER zag zich alzoo door den *Mampa* eener kraal minzaam bij de hand gevat en naar eene hut gebragt, alwaar hem eene uitgespreide mat aangewezen en een buffelsvel tot dekzel gegeven werd, terwijl eene vrouw hem haar korfje met melk bood (2). Elders ontmoetede hij twee jonge *Kaffers*, die, van hem vernomen hebbende, dat hij als vriend kwam, hem naar hunne kraal geleidden, onder het geroep: „zie daar een blanken vriend!“ Meer dan vijftig personen schoten daarop uit, onder welke een oud man hem de hand bood en hem vroeg, van waar hij kwam. Men ontving hem voorts even gul en gastvrij, maar de nieuwsgierigheid van velen, die hem omringden en niet nalieten hem van het hoofd tot

(1) BARROW D. I. bl. 286.

(2) DAMBERGER T. I. p. 83.

tot de voeten te betasten, hem een weinig verlegen makende, verzekerde de grijsaard zijnen moed, zoo dat hij zelf nu stouter wordende een jong meisje bij den arm nam en omhelsde. Hier over lachte het gansche gezelschap, en velen riepen: „dat is lief; dat is lief!” Het meisje zelve bleef zonder de minste verlegenheid in zijne armen en scheen, in de beminnelijkste onschuld van hart, bekoord door zijne liefstalligheid; zij ging kort daarna hare moeder alles verhalen, en toonde zich grootsch op de voorkeur, waar mede de vreemdeling haar onderscheiden had. Hare moeder noodigde nu ook den vreemdeling in hare hut, en hij zou den ouden man genoeg geven hebben, indien hij deze uitnoodiging had aangenomen (1). — In het jaar 1797 strandde een *Amerikaansch* schip tusfchen de monden van de *Keiskamma* en *Beeta*-rivieren. Zoo dra het volk aan land kwam, bestaande in zestig personen, werd het omsingeld door de *Kaffers*, van wien zij zich eenen oogenblikkelijken dood voorstelden: maar derzelver Opperhoofd gaf terstond bevel, een os

(1) DANBERGER T. I. p. 97—100.

te slachten en liet het vleesch aan de schipbreukelingen uitdeelen, alleen derzelve glimmende knopen werden hun van de klederen afgenomen, zijnde derzelve gezigt eene onwederstaanbare verzoeking hunner begeerlijkheid; voor het overige werden zij veilig aan de woning van eenen der volkplanters gebragt, van wien zij vijf rijksdaalders voor den kapitein, en een gelijke som voor al het volk vroegen, als eene belooning voor hunne genomene moeite. — In het jaar te voren had een *Oostindisch* schip onder *Geruefche* vlag schipbreuk geleden op de kust der volkplanting tuschen de *Bosjesmans*- en *Zondags*-rivier; de boeren van verscheidene gedeelten der kust, van de hooge kloof af tot aan het *Kafferland* toe, waren 'er allen op afgekomen, niet om de schipbreukelingen bij te staan, maar om het wrak te plunderen van al, wat zij maar aan land konden krijgen; en de eenige man, die zich de moeite gaf, om eenig goed van den kapitein en zijne officieren te bergen, werd door eenen zijner geburen met een ijzeren bout het hoofd ingeslagen (1).

Ge-

(1) BARROW D. I. bl. 259, 260.

Gedurende een verblijf van zes weken onder eene *Kassersche* horde vernam DAMBERGER geen huizelijk geschil, noch hoorde hij den man eenen meesterachtigen toon voeren. Elk nam zijne bezigheden met den meesten ijver waar (1). De vrouwen zijn ook zeer goedaardig, en vertoonen veel levendigheid en blijmoedigheid; zij zijn zedig zonder achterhoudendheid, nieuwsgierig zonder overlast, vrolijk maar nooit onbeschaamd, dartzel zonder ongebondenheid (2). Zij zijn zelfs zeer knuisch en uitermate zedig, schoon zij, uit hoofde van hare manieren, die zeer wijd verschillen van die der vrouwen onder meer beschaafde volkeren, ligtelijk ten aanzien van het laatste verdacht kunnen worden. Wanneer men bij voorbeeld aan een jong meisje vraagt, of zij reeds getrouwd is? zal zij dit niet enkel ontkennend beantwoorden, maar tevens haren mantel opslaan en haren boezem vertoonen (3).

De veelwijverij is bij de *Kassers* geoorloofd,

(1) DAMBERGER T. I. p. 147.

(2) BARROW D. I. bl. 222.

(3) BARROW D. I. bl. 273.

lofd, zonder dat dezelve eenige ongelegenheid veroorzaakt, om dat dit gebruik alleen plaats heeft bij de Opperhoofden. De omstandigheden laten het gemeen zelden toe meer dan eene vrouw te nemen, dewijl dezelve door koop moet verkregen worden; ook is derzelver bezit eene onderscheidende eer, die slechts aan de Opperhoofden vergund wordt en wier aanneming hun rang dikwijls meer vordert, dan zij zelve wel zouden verkiezen. De dochters worden aangemerkt als het eigendom der ouders, die haar gaarne verkoopen. Derzelver gewone prijs is een os of een paar koeijen; zijnde de liefde bij dezen handel eene vrij onverschillige zaak, met welke men zich weinig ophoudt. Wanneer 'er aanzoek gedaan wordt tot de koop, toont het meisje zelve zich nooit weigerachtig, maar merkt zich aan als een voorwerp van handel. Vernemende, dat de koop getroffen is, toont zij zich niet verwonderd, noemt zich niet ongelukkig en schijnt zelfs weinig belang te stellen in hare standverwisseling. 'Er heeft geene vrijaadje, geene mededeeling van rederheid of liefde jegens elkanderen plaats; men maakt zich slechts vrolijk, men

eer

enige ongelegen-
 ic gebruik alleen
 erhoofden. De
 emeen zelden toe
 men, dewijl de-
 kregen worden ;
 e onderscheiden-
 pperhoofden ver-
 eming hun rang
 n zij zelve wel
 ters worden aan-
 der ouders, die
 erzelver gewone
 koeijen ; zijnde
 eene vrij onver-
 men zich weinig
 aanzoek gedaan
 het meisje zelve
 naar merkt zich
 handel. Ver-
 roffen is, toont
 noemt zich niet
 weinig belang
 rwisseling. 'Er
 ne mededeeling
 gens elkanderen
 ats vrolijk, men
 ecc

eet en drinkt en danst, somtijds geheele
 weken lang, naar gelang van het vermo-
 gen der twee huisgezinnen : deze feesten
 hebben alleen bij de eerste huwelijken plaats ;
 de volgende gaan in stilte voorbij (1). De
 huwelijksplegtigheid wordt door de ouders
 der bruid verrigt. Zij geleiden de dochter
 bij den bruidegom ; de moeder houdt met
 de eene hand die harer dochter vast, terwijl
 hare andere twee melkkorfjes draagt. Een
 helderbrandend vuur schijnt het heiligdom,
 waarbij de bruidegom zijne gade opwacht ;
 tot het zelve genaderd, neemt de vader het
 voorschoot der dochter weg en vertoont
 haar geheel ontbloot aan den bruidegom.
 Nu treedt de moeder met hare melkkorfjes
 toe en laat beiden daar uit drinken, terwijl
 de wederzijdsche nabestaanden elkanderen de
 huwelijksgift uitleveren. Daarna bindt de ge-
 trouwde man een ander voorschoot om den
 middel zijner echtgenoot onder velerleije
 plegtigheden, te kennen gevende, dat nie-
 mand van dien dag af aan regt heeft, om
 het zelve te binden of te ontbinden. Ten
 laat-

(1) BARROW D. I. bl. 272, 273. LE
 VAILLANT D. II. bl. 263.

laatsten slacht men eenig vee, het geen onder de bruiloftsgasten wordt uitgedeeld, die zich vrolijk maken, terwijl het jonge paar zich naar de hut van des mans ouders begeeft. Den dag daaraan bouwen de naaste bloedverwanten eene nieuwe hut, en brengen 'er de jong getrouwen in, die zij daarbij tevens in het huishouden zetten (1). Het staat aan den man, om het huwelijk op te zeggen aan zijne vrouw: maar zij is verplicht met hem te leven, zoo lang het hem behaagt; op sterken aandrang echter wordt ook haar wel eens eene scheiding toegestaan; maar als dan is zij ook verplicht terstond de kraal te verlaten. Dit ongelijke regt veroorloft den man nogtans geen geweld. Zijne vrouw slaande, zou hij in de diepste verachting staan bij de gansche horde (2). Jaloersheid is den *Kaffers* bijzonder eigen, volgens DAMBERGER (3): doch dat zij gaarne hunne vrouwen aan vreemdelingen geven, daarvoor slechts eene kleine vergelding vergende, en dat de vrouwen,

(1) DAMBERGER T. I. p. 88, 89.

(2) DAMBERGER T. I. p. 146.

(3) DAMBERGER T. I, p. 91, 146, 228.

wen, zelfs in de tegenwoordigheid van hare mans, geene uitlokkingen sparen, was de ondervinding van LE VAILLANT (1). De eerstgenoemde reiziger had eene andere ondervinding, welke het ons, na zoo veel goeds van deze menschen gezegd te hebben, — het geen ons zelfs gaarne eenige verdediging voor deze onbetamelijkheid zou hebben doen bijbrengen, uit overdrevene bezinzen van gastvrijheid ontleend, — zeer bedroeft te boek te moeten stellen. De schoonzoon van zijnen gastheer in zekere horde nam hem waar bij het hout halen uit een bosch, en wilde hem door het uiterste geweld tot het afschuwelijkste misdrijf dwingen; hij beklagde zich daarover bij deszelfs schoonvader, maar sidderde op deszelfs spotternij als met eene beuzeling, die bij hun algemeen was; evenwel voegt DAMBERGER er bij, dat dit misdrijf slechts gemeen schijnt te zijn bij enkele horden, die bijzonder woest zijn, en wier kwade zeden alzoo geenen schandvlek behooren te werpen op het karakter der overigen (2).

Men

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 264, 265.

(2) DAMBERGER T. I. p. 196—198.

Men zegt, dat de *Kaffersche* vrouwen uitermate vruchtbaar zijn en meermalen twee dan een kind ter wereld brengen, ja dat drielingen bij haar niet zeldzaam zijn (1). Wanneer de man over de onvruchtbaarheid der vrouwe klaagt, nemen haar de ouders terug en geven haar aan eenen anderen; bij dezen kinders krijgende, is de eerste verplicht, herstelling van eer te geven en de Godheid te bidden, dat zijne valsche beschuldiging niet aan hem bezogt worde (2). In elke kraal zijn afzonderlijke hutten voor kraamkamers, welke geen man mag naderen; in dezelve zonderen zich de vrouwen ook maandelijks af. De verlossing kost haar schier geenen arbeid of smarten; dezelve voelende naderen begeven zij zich naar de vrouwen-hut en worden 'er bij gestaan door hare vriendinnen. Na verloop van vier dagen keeren zij reeds weder tot hare echtgenooten. Indien de jongeboren een zoon is, onthaalt de vader zijne vrienden, is het eene

(1) BARROW D. I. bl. 270.

(2) DAMBERGER T. I. p. 180.

eene dochter, dan vergast de moeder hare
vriendinnen (1).

Daar men geene kreuple of gebrekkige
menschen bij de *Kaffers* aantreft, is men
wel eens in het denkbeeld gevallen, dat
zij wanschapen kinders terstond bij de
geboorte om het leven brengen: maar
de moeder van GAIKA toonde zich over
de navraag, die BARROW hier na
deed, zeer verstoord en verzekerde hem,
dat eene vrouw, welke tot zulk eene daad
bewilligde, uit de zamenleving zou verstooren
worden (2).

Zoodra een kind geboren is, wordt het
naakt op den grond nedergelegd, en bin-
nen zes of zeven maanden begint het reeds
te loopen (3). De vader trekt zich de op-
voeding der jongens, de moeder die der
meisjes aan, wat derzelve gewone bezig-
heden aangaat; terwijl de grootvaders voor
der-

(1) LE VAILLANT D. II. bl. 254. DAM-
BERGER T. I. p. 146, 180.

(2) BARROW D. I. bl. 270.

(3) BARROW D. I. bl. 270.

derzelver onderwijs zorgen in alles, wat den godsdienst en zeden betreft (1). •

De gematigde levenswijs, het eenvoudige voedsel en de dagelijkse beweging der *Kaffers* zijn de beste behoedmiddelen voor derzelver gezondheid. Zij zijn ook zeldzaam ziek, en eenige weinige en eenvoudige middelen maken hunnen ganschen artzenijwinkel uit. Eenige planten dienen hun in verrekkingen en kneuzingen. De moeder van GAÏKA verlangde echter zoo zeer naar eenig gemeen zout ter buikzuivering, dat zij 'er iemand om zond, schoon de wagens van het *Engelsch* Gezantschap meer dan vijf uren gaans van daar waren gebleven. Wanneer de man ziek wordt, neemt een ander man uit zijne nabestaanden zijne zaken waar, gelijk die der vrouwe, bij hare ziekte, door eene andere vrouw worden behartigd (2). De *Kaffers* zijn aan geene huidgebreken onderhevig. De kinderpokken hebben zij, volgens BARROW, maar eenmaal gehad bij de stranding van een

(1) DAMBERGER T. I. p. 179. LE VAILLANT D. II. bl. 260.

(2) DAMBERGER T. I. p. 179.

eén *Europeesch* ſchip; aan die ziekte ſterven zeer velen, en de teekens derzelve zijn nog op de aangezigten van de oudſten onder hun te zien (1). DAMBERGER trof die ziekte bij hun aan, wanneer hij zich voor vijfentwintig jaar onder hun bevond. Bij het afklimmen van eenen heuvel bemerkte hij zes zeer hoog getimmerde hutten. In de eerſte derzelven geen menſch vindende, deed hij zich luid hooren, om te vernemen, waar hij zich thans bevond, en hoorde toen eene doffe ſtem, die hem ſcheen te beantwoorden, zonder dat hij iemand zag uitkomen; zich derwaards begeven hebbende; van waar hij de ſtem vernam, herhaalde hij vruchteloos zijne vraag, doch reeds voornemens zijnde voorbij te gaan, zag hij eenen man de hut uitkrui- pen; die de kinderziekte allerſchrikke- lijkſt had, en vernam hij, dat deze zes hutten eeniglijk geſchikt waren voor zulke zieken, die uit de horden werden verwij- derd en overgelaten aan hun eigen lot (2). Daar nu het ſtranden van het *Europeſche* ſchip

(1) BARROW D. I. bl. 286.

(2) DAMBERGER T. I. p. 169, 170.

schip, het welk hun dit verderf heeft aangebragt, wel veertig jaren moct geleden zijn, blijkens den ouderdom der geschondene *Kaffers*, kan het die zelfde besmetting niet geweest zijn, welke *DAMBERGER* ontmoet heeft, maar moet dezelfde ziekte nog eenmaal later gewoed hebben; en hiertoe besluit *BARROW* zelf, dewijl een Opperhoofd, die niet boven de dertig jaren oud schieen, al mede door de kinderpokken geschonden was. „Het is ondertuschen opmerkelijk, zegt hij, dat eene ziekte, welke men onderstelt uit het noordelijk gedeelte van dat werelddeel oorspronkelijk te zijn, en die zich van daar verspreid heeft door alle de oorden der aarde, niet landeigen schijnt aan de zuidelijke streken van dat zelfde land, en dat derzelver besmettende uitwerkingen, daar eenmaal overgebragt zijnde, niet bestendig gebleven zijn (1).”

Zeer veel verschillen de *Kaffers* van hunne naburen in de behandeling hunner dooden. Eigenlijke begravenissen geschieden maar alleen aan de lijken van hunne Opperhoofden en van hunne kinderen. De

cer-

(2) *BARROW* D. III. bl. 151, 152.

eersten | worden gemeenlijk diep in den grond gezet in de kralen, of in de plaatsen, waar de ossen des nachts verblijf houden; derzelve graf wordt koepelsgewijze met eenen hoop steenen bedekt. De lijken der kinderen worden gebragt naar mierenbergen, die door de miereneters uitgegraven zijn. De lijken der overigen worden door het gezin buiten de kraal gedragen en in eene opene kuil gelegd, die aan de geheele horde gemeen is, en alwaar zij spoedlg door de wolven worden weggehaald. Drie dagen lang zorgen de nabestaanden hier tegen door het gedurig branden van vuur, mischien eeniglijk om te voorkomen, dat geene schijndooden door het gedierte verscheurd worden. Wanneer de wolven na deze dagen de lijken weg slepen, hebben de nabestaanden daarvan geene de minste aandoening; ook treft het hun niet, wanneer zij het overschot der verscheurde lijken hunner vrienden zien liggen; de wolven zelve worden wegens dit hun bedrijf heilig gehouden door de *Kaffers*, zoodat zij nooit ondernemen, om 'er eenen van te dooden, waarvan het gevolg is, dat deze dieren in grooten getale

het *Kafferland* doorzwerfen , aan hetwelk zij dan ook den belangrijkste dienst doen , wijl hunne gulzigheid den dampkring bewaart van de verpesting , welke de ontbinding van opeengestapelde lijken kon voortbrengen (1).

Het erfregt , eindelijk , der *Kaffers* doet bij het overlijden van den vader de mannelijke kinderen en de moeder de nalatenschap met elkanderen deelen . De dochters erven niet ; zij blijven bij hare broeders of bij hare moeder , tot dat zij eenen man vinden . Als zij bij het leven harer ouders trouwen , krijgen zij tot huwelijksgoed eenige stukken vee , naar evenredigheid van den wederzijdschen rijkdom (2).

Twee volkeren behooren blijkbaar tot het geslacht der *Kaffers* , van welke wij nu nog met een enkel woord moeten gewagen , de *Genaquas* en *Gheysiquas* . De eersten schijnen uit de vermenging van *Kaffers* en *Hottentotten* geboren , de laatste uit

(1) BARROW D. I. bl. 291 , 292. LE VAILLANT D. II. bl. 264. DAMBERGER T. I p. 182 , 183.

(2) LE VAILLANT D. II. bl. 263 , 264.

uit die der *Kaffers* en *Nomaquas*. (1). De *Gonaquas* hebben de meeste overeenkomst met de *Hottentotsche* zeden, en zijn ook reeds genoegzaam verdwenen onder de *Hottentotten*, zoodat derzelve naam schier in vergetelheid geraakt (2). De *Gleysiquas* schijnen de taal der *Nomaquas* te spreken. Zij munten uit door de liefvalligheid en kuischeit tevens harer vrouwen, en door de algemeene edelmoedigheid van hunnen aard: maar boven al zijn zij opmerkelijk door de halve ontmanning, welke algemeen bij hun plaats heeft en door den vader zelven gewonelijk bij de geboorte van het kind te werk wordt gesteld. Soms tijds geschiedt dit eerst met het derde jaar van het kind en zelfs later. Men heeft gegist, dat zij door dit bedrijf de te groote vermenigvuldiging zouden willen verhoeden, als mede, dat zij de snelheid in het loopen daardoor zouden bevorderen. Zij zelve, daarover gevraagd, hebben aan LEVAILLANT eene reden opgegeven, welke hij schier te belagchelijk hield, om ze voor te dragen.

Het

(1) LE VAILLANT D. V. bl. 251.

(2) BARROW D. I. bl. 201.

Het zou, namelijk, een onderscheidingsteeken zijn, door hunne voorouders bedacht, om elkanderen in den krijg met hunne naburen te onderkennen. Voorzeker hebben naaktlopende volkeren daartoe geheel eigene onderscheidingsteeken aan hunne ledematen noodig, gelijk dit ook bevonden wordt aan de meeste volkeren, wier krijgsgevangenen als slaven verkocht worden; maar dat daartoe een kenmerk zou gekozen zijn, het welk de schaamte bedekt houdt, kan zich die reiziger, ondanks dit berigt der *Gheysiquas* zelve, naauwelijks verbeelden (1).

Dat de *Kaffers* zelve geene oorspronkelijke inboorlingen des lands zijn wordt onbetwistbaar geacht. Van alle kanten omringd door volkeren, die in kleur, geaastrekken, gestalte, neigingen, levenswijze en taal van hun zeer veel verschillen, schijnt het ongerijmd te gelooven, dat zij hun oorspronkelijk vaderland bewonen. Indien men eenige gissingen wilde maken over hunnen oorsprong, zegt *BARROW*, zou men mogelijk niet ver van den weg zijn, wan-

neer

(1) *LE VAILLANT D. V.* bl. 251—258.

neer men hun hield voor *afstammelingen* der zwerfende *Arabieren* onder den naam van *Beduins* bekend, die zich door alle deelen van *Africa* verspreid hebben. Hunne herderlijke levenswijs, hunne gastvrijheid jegens vreemdelingen, hunne tentsgewijze hutten en de besnijdenis hunner zoonspleiten allen voor deze verwantschap. Hunne kleur alleen staat dezen opmerkzamen reiziger hierbij in den weg: (1) dezelve is hem echter donkerder voorgekomen dan aan *L. E. VAILLANT*, wien wij gevolgd zijn in de afbeelding der *Kassers*.

Als nog misfende, het geen ons *BARROW* heeft doen verwachten van het naauwkeurige penseel des schilders *DANIELL*, die het *Gezantschap* heeft vergezeld, hebben wij den *Franschen* reiziger bij deze afbeelding moeten volgen. De man en vrouw verlaten hunne hut en begeven zich naar hunnen koornakker, terwijl zij over het vee spreken, het geen in het schoonst vertécht graast. De regendreigende lucht heeft beiden den mantel

(1) *BARROW* D. I. bl. 280, D. III. bl. 145.

tel doen om de schouders slaan. Zij houdt den melkkorf in de hand, om 'er de volle nijers der koeijen in te ontlasten; hij draagt sagoaïjen, om het vee te beschermen en jagt te maken op het Wild. Beider vertrouwelijk gesprek is op het gul gelaat te lezen; en de gansche houding van den man mag als eene proeve beoordeeld worden voor de uitdrukking van al dat kioeke en edele, hetgeen den *Kaffer* onderscheidt. Men zal hun slechts wat donkerder van kleur begeren: maar hier voor roepen wij onze vroegere ontschuldiging in (1).

(1) Zie LE VAILLANT D. II. bl. 124. Pl. VIII en IX.

R 5.

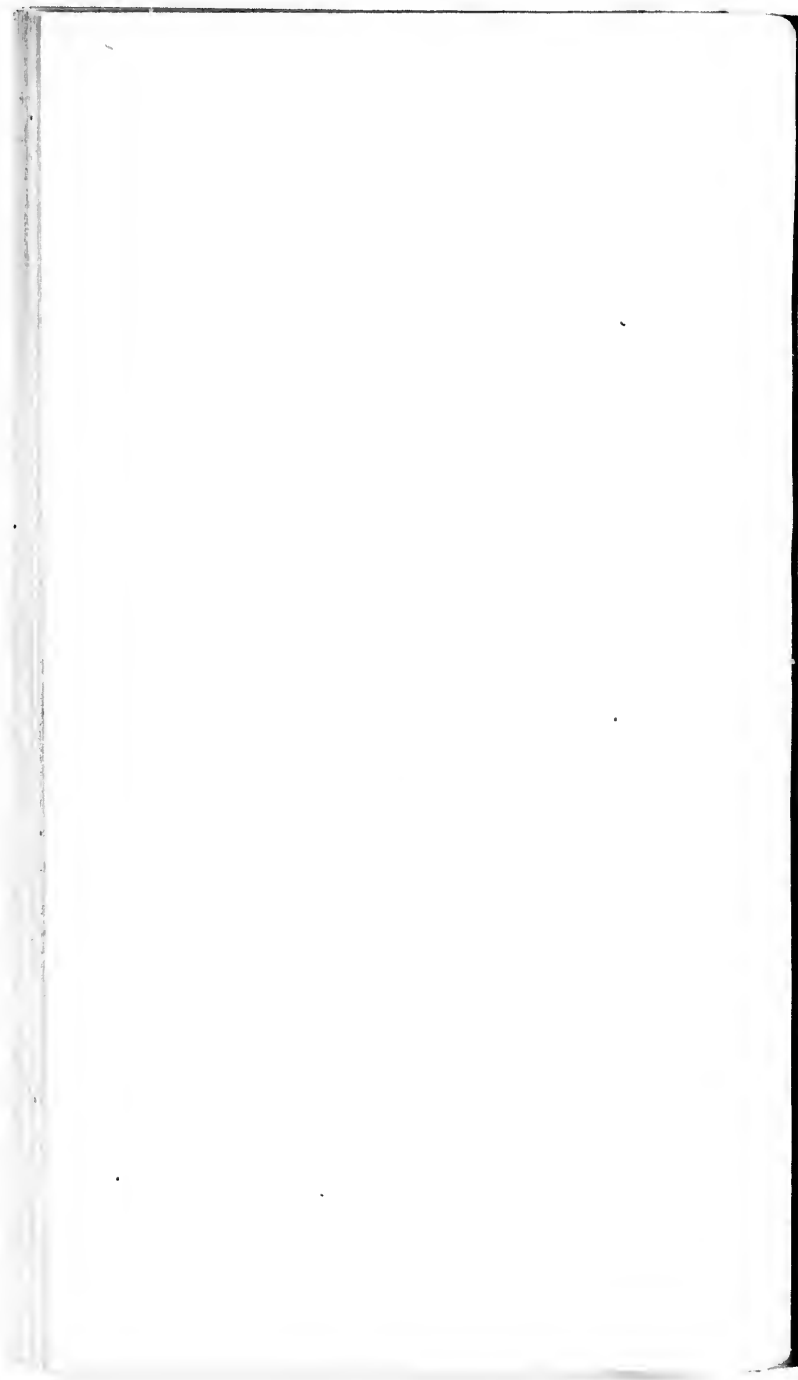
slaan. Zij houdt
om 'er de volle ni-
tlasten; hij draagt
e beschermen en
vild. Beider ver-
het gul gelaat te
ding van den man
oordeeld worden
al dat kioeke en
onderscheidt. Men
rder van kleur be-
pen wij onze vroe-
1).

D. II. bl. 194. Pl.

CAFFERS.

MA-

M A D A G A S K A R.

Het eiland, thans algemeen bij dezen naam bekend, werd door de *Portugezen* in den jaren 1492 ontdekt, en *St. Laurens* genoemd; de *Franschen* gaven 'er in 1665 den naam van *Isle Dauphine* aan; bij de eilanders zelve heet het *Madecasse*. Het ligt langs de oostkust van *Africa* op de zuiderbreedte van 11° tot $25^{\circ} 25'$; deszelfs grootste breedte wordt op honderd en twintig *Fransche* mijlen gerekend, en acht honderd zulke mijlen maken deszelfs omtrek
uit

uit (1). Het is het grootste eiland der bekende wereld, en wordt door alle zeevarende volkeren van *Europa* bezocht, zonder dat zich een derzelven van *Madagaskar* geheel meester heeft kunnen maken. Deszelfs zuidhoek strekt zich meer naar *Africa*: de meer spitze noordhoek kromt en wijkt meer af in de *Indische* zee. Ten noorden is het land met hemelhooge bergen bezet, die door gemakkelijke dalen worden afgewisfeld, en met groote boschen beslagen, wier altijd groene boomen den bijl doen terugspringen van derzelver hout, maar wier rottende bladeren tevens de lucht bederven voor de dierelijke ademhaling. De oostkust van *Madagaskar* is te veel geschroomd door de reizigers wegens de wreedheid van hare woeste bewoners, om bekend genoemd te worden. De oost- en zuidkusten zijn het voornamelijk, met welke zij ons hebben gemeen gemaakt (2).

Alom wordt het eiland door groote rivieren

(1) PREVOST *Hist. Besch.* D. XIII. bl. 231.

(2) SONNERAT *Reize naar Oost-Indien en China*, in 1774—1781. D. II. bl. 250, 266, 267. PREVOST D. XIII. bl. 232.

e eiland der
door alle zee-
bezogt, zon-
van *Madagat-*
unnen maken,
ch meer naar
rdhoek kromt
che zee. Ten
melhooge ber-
jke dalen wor-
oote boschen
boomen den
erzelve hout,
evens de lucht
emhaling. De
s te veel ge-
wegens de
ewoners, om
De oost- en
melijk, met
gemaakt (2).
oor groote ri-
vie-

M A D A G A S K A R. 205

vieren besproeid, en het heeft veelvuldige bronnen van het zuiverste water (1), welke echter het nadeel niet kunnen wegnemen der talrijke moerassen, die door de groote hoeveelheid van planten, die 'er in rotten, onophoudelijk eene bedorvene lucht uitwazemen (2).

De grond is overal vol delfstof, als talk, kool, salpeter en ijzer; ook vermoedt men 'er goud- en zilvererts, het welk men echter nooit gevonden heeft. De inwoners verzekeren, dat hun goud en zilver hun door de *Arabieren* in het begin der vijftiende eeuw aangebragt is. Topazen, opalen, amathisten en doorschijnende helder zeeegroene *Aiguemarines* zijn de edele gesteenten, die men 'er rijkelijk aantrest (3). Bananen, ananasen, tamarinden, granaten, oranjes, citroenen, gember en indigo, zijn de in het oog vallende voortbrengzelen van het plantenrijk, welks weelderigheid het opmerkelijk maakt, dat het koren en de

XIII. bl. 231.
Oost-Indien e:
bl. 250, 266,
32.

(1) PREVOST D. XIII. bl. 232.
(2) SONNERAT D. II. bl. 277, 278.
(3) PREVOST D. XIII. bl. 255, 256.

de wijnstok 'er niet overal tot rijpheid kunnen komen (1).

De rivieren van *Madagaskar* zijn vol visch, de poelen vol insecten, de boschen vol wild en gevogelte. Men vreest 'er voornamelijk de krokodillen, de wolven, de adders en de *Acololau*, die huisraad en kleederen doorknaagt: daartegen bewondert men 'er de *Kameleon*, bij wien men de kleur van het voorwerp, waarop dit dier zich bevindt, ziet doordringen door de oogen, even als eene kleine straal wijn, in een glas met water vallende, het allengs rood maakt, en de glimvlieg, die des nachts de boschen verlicht en de huizen schijnt in brand te zetten (2).

Drie zeer onderscheidene soorten van menschen bevolken *Madagaskar*. De eerste is zeer zwart en heeft kort gekroesd haar; zij alleen schijnt 'er oorspronkelijk te zijn. Zij, die de tweede soort uitmaken, bewonen eeni-

(1) PREVOST D. XIII. bl. 242—256. SONNERAT zegt, dat in een der zuidelijke gewesten wijngaarden zijn, die, in het wild groeiende, vrij goede druiven geven. D. II. bl. 270.

(2) PREVOST D. XIII. bl. 237—240.

ot rijpheid kurt-

askar zijn vol
n, de boschen
Men vreest 'er
, de wolven,
die huisraad en
gen bewondert
wien men de
waarop dit dier
ngen door de
straal wijn, in
et allengs rood
e des nachts de
zen schijnt in

orten van men-

De eerste is
ekroesd haar;
akelijk te zijn.
ken, bewonen
eenl-

l. 242—256.
er zuidelijke ge-
het wild groei-
D. II. bl. 270.
37—240.

M A D A G A S K A R. 207

eenige binnenlandsche streken, hebben eene
bruine kleur en lang sluik haar; zij wor-
den *Malambous* genoemd, en leven met
de eersten in eenen gedurigen oorlog; men
acht hun min sterk en meer lui in den ar-
beid, en hunne geslachtstrekken brengt men
tot de *Maleitsche*. De derde soort woont
aan den zuidhoek, en op sommige plaatsen
langs de westkust; zij stamt van de *Ara-
bieren* af, maar herinnert zich niets meer
dan deze afkomst, beschouwende zich als
kinderen der zee, om dat dezelve hunne
voorouders in dit land geworpen heeft. Zij
schrijven de *Macasersche* taal met *Arabi-
sche* letters en gebruiken daartoe zekeren
boomschors en een schrijfflits, op de wijze
der *Indianen*; de letters, pas geschreven
zijnde, zijn niet zeer leesbaar, doch worden
met het opdroogen der schors zwarter. Deze
menschen worden alom voor geleerden ge-
houden, tot wien men toevlugt neemt,
wanneer men eenige onrust gevoelt, offers
moet doen of voortteekenen wil gadeslaan;
ook hebben zij een uitsluitend regt verkre-
gen, om dieren te doden: doch zij verliezen
dit voorregt, wanneer zij varkensvleesch eten,
hebbende zij zulk eenen afkeer van dit dier,
dat

dat zij niet toestaan, dat het voorbij hunne verblijven gedreven worde.

Men gewaagt nog van ecne vierde menschenfoort (1), wier dadelijk bestaan echter den onderzoeker der natuurlijke geschiedenis van den mensch nog niet volkomen gebleken is. Zij zou bestaan in een gansch geslacht van blanke dwergen, *Esquimoos* of *Quimoos* genaamd, waar van men het volgende verhaald heeft. Zij bewonen het hooge gebergte der binnenlanden en maken, indien gij hun de spraak en met dezelve de rede ontneemt, den overgang uit van den mensch tot den aap; zij zijn blank of ten minsten bleeker dan alle bekende zwarten; hunne zeer lange armen reiken tot aan de knieën; bij de vrouwen zijn de borsten nauwelijks te bemerken, wanneer zij niet zoogen, en waneer zij zoogende zijn, moet de melk der koeijen het gebrek aan zog vergoeden. In verstandelijke vermogens echter betwisten deze *Esquimoos* den voorrang aan de vernuftigste *Madagasfen*; ook zijn zij werkzaam en krijgshaftig, zoo dat zij nimmer door hunne naburen hebben kunnen

on-

(1) SONNERAT D. II. bl. 250, 251.

voorbij hunne

de vierde men-
 k bestaan ech-
 naturelijke ge-
 nog niet vol-
 ou bestaan in
 nke dwergen,
 nd, waar van
 heeft. Zij be-
 der binnenlan-
 de spraak en
 nt, den over-
 den aap; zij
 eeker dan alle
 lange armen
 de vrouwen zijn
 ken, wanneer
 zoogende zijn,
 gebrek aan zog
 ermogens ech-
 den voorrang
 ; ook zijn zij
 dat zij nim-
 ebben kunnen
 on-

50, 251.

M A D A G A S K A R. 209

onderworpen worden. Zij leven van de voortbrengzelen der aarde, maar fokken ook eene menigte van gebulde osfen en dikstaartige schapen aan tot hun onderhoud, zonder den minsten handel of geneenschap met de andere bewoners des eilands. Daar men meestal op het zelve krijg voert, om slaven of om vee magtig te worden, verkiezen deze menschen, wier kleinheid hun voor het eerste genoegzaam beveiligd, het laatste te voorkomen, door eenig vee achter te laten aan den ingang hunner bergengten, met betuiging echter van zich tot den laatste man te zullen verdedigen, indien men zich met dit offer niet vergenoegt. Sagaaijen en pijlen zijn hunne wapenen. In de nabijheid van de sterkte *Dauphin* vind men eene reeks van heuvelen of liever aardhoopen, welke men voor grafsteden van *Esquimoos* opgeeft. **COMMERSON**, die dit verhaal slechts als eene algemeene vertelling opgeeft, waar van men op *Madagaskar* den mond blijft volhouden, verzekert, dat de Bevelhebber van *Dauphin*, **MODAVE**, hem in 1770 onder deszelfs slavingen eene vrouw van die natie vertoond heeft, omtrent dertig jaar oud, drie voet

en zeven of acht duim hoog, welke kleur van de helderste tint was, die hij onder de bewoners van dit eiland gezien had; zijnde voorts grof van ledematen, lang van armen, kort en wollig van haar, meer *Europeesch* dan *Malgasfisch* van gelaat, zacht van aard, gezond van oordeel, zonder borsten of eenige staphheid van vel. Vrees voor vervoering deed haar ontvlugten; na eenige dagen werd zij achterhaald, doch schier uitgeteerd bevonden van den honger, en stierf omtrend eene maand daarna (1). SONNERAT, die blijkbaar dezelfde vrouw bij den Heer MODAVE gezien heeft en zegt, dat zij vrij blank en vierdehalven voet lang was, verklaart echter, niet te durven instaan voor het aanwezen van zulk een volk, het welk, volgens het geen hij 'er van hoorde, zijn verblijf zou houden onder den grond, van den nacht deszelfs dag makende en elk opoffrende, die in de streken, door het zelve bewoond, wilde doordringen. In zijn oog was deze vrouw slechts eene op zich zelve staande

(1) COMMERSON bij BUFFON *Nat. Hist.* D. XVIII. bl. 274—276.

de zeldzaamheid in de natuur (1). Op deze berigten van COMMERSON en SONNERAT, en vroeger van MEUNIER, die eenigen tijd Geneesheer op *Dauphin* geweest is, zou men met BUFFON kunnen komen tot het vermoeden, dat het met de *Esquimoos* van *Madagaskar* over het algemeen zal zijn als met de *Patagonsers* van *America*, zoodat zij veilig wat vergroot zouden kunnen worden, daar die reuzen der aarde zoo aanmerkelijk verkleind zijn, indien LEGENTIL de vertellingen zelve wegens deze menschen niet als geheel ongehoord op *Madagaskar* had voorgedragen. Die reiziger verzekert, dat 'er aan het fort *Dauphin* geene overlevring is van dwergen, die tegenwoordig op *Madagaskar* zouden zijn; dat 'er geen algemeen denkbeeld van hun bestaan heerscht; dat hij daar zoo min als elders op het eiland van hun heest hooren spreken, en dat hij, andere, die diep in het land waren doorgedrongen, ondervraagd hebbende, nooit narigten van de natie der dwergen had

kun-

(1) SONNERAT D. II. bl. 251, 252.

kunnen bekomen (1). De onvereinigbaarheid van deze tegenstrijdige berigten is te zeer in het oog loopende, om ons niet te wederhouden van alle verdere vermoedens; want hoe kon MODAVE eene dwergin vertoonen als eene *Esquimoofche* vrouw, indien men volstrekt geene vertellingen van zulk eene natie had gehad, en van waar haalde dan ook MEUNIER, COMMERSON en SONNERAT de vertellingen wegens die natie, indien 'er geene overlevering hoe genaamd van op *Madagaskar* bestond? Het is voorzeker gemakkelijker te vermoeden, dat LE GENTIL zich ter loops door onkundige *Superkarga's* en tolken zal hebben laten onderrigten, dan dat reizigers van een algemeen erkend gezag volflagene verdichtzels opgesteld en daarin op de zonderlingste wijze overeengestemd zullen hebben. Geheel opzettelijke verdichtzels vindt men zelfs bij min naauwkeurige reizigers niet; slechts opfiering door vergroo-ting of verkleining is het algemeen gebrek der

(1) LE GENTIL *Voyage dans les mers des Indes* T. II. aangehaald door J. D. PASTEUR, bij SONNERAT D. II. bl. 253.

der genen, die het vreemds te melden hebben. Opmerkelijk blijft het ook, dat de ouden op de stelligste wijze van zeker dwergengeslacht spreken, het welk in de bergen van *Ethiopia* moet te huis behoord hebben en onder den naam van *Pechinienfers* bij geschiedschrijvers en aardrijkskundigen bekend zijn geweest, die echter meer dan twee elleboogen hoogte hadden en in kloekte met de *Laplanders* zouden kunnen vergeleken worden. De eenzelvigheid van de *Esquimoos* met dezen in ouden oorsprong is de gissing, door *BUFFON* gewaagd (1).

De *Madagaskars* van de, hier voren opgegevene, eerste soort, met welke wij ons, als de waarschijnlijke inboorlingen, hebben bezig te honden, zijn kloek van gestalte, vlug van beweging, fier van houding. Hunne vrouwen zijn welgemaakt en aanminnig van gelaat; inzonderheid schitteren zij met ongemeen fraaije tanden en schoone levendige oogen; haar vel is daarbij zeer zacht, maar deszelfs kleur git zwart en het haar als wol gekroesd (2).

De

(1) *BUFFON Nat. Hist. D. XIII. bl. 277.*(2) *PREVOST D. XIII. bl. 232.*

De ongemeene zindelijkheid der vrouwen vermindert niet weinig den afkeer der *Europeërs* voor derzelver kleur, die sommigen zelfs verkiezelijk boven de blanke is voorgekomen, als zijnde min onderhevig aan verandering en toeval, en alzoo een bestendiger grond voor de vrouwelijke bevalligheden (1). Een zeker deeg is hier het middel, om de reinheid en zachtheid der huid te bewaren, welke door geene besmering of beprikking bedorven wordt.

Het prachtigste gewaad van den man is een kleed of mantel van drie ellen lang, dien hij zich over de schouderen slaat en wiens twee einden van voren nederhangen. Dit kleed is gemaakt van boomschorsstof en gaat in sijnheid onze kamelotten te boven; de *Raphia* of *Mouphia*, eene soort van palmboom, aan de *Sagou* der *Molukische* eilanden vrij gelijk, levert daartoe zijne bladeren. De Opperhoofden dragen dit kleed van zijde of katoen, aan de einden met fraaije, glazen kralen of tinnen ballen behangen. Het laagst gemeen, daartegen,

(1) FLACOURT bij PREVOST, D. XIII. bl. 232, 233.

id der vrouwen
afkeer der *Eu-*
, die sommigen
blanke is voor-
onderhevig aan
zoo een beften-
lijke bevallighe-
is hier het mid-
htheid der huid
geene befmering
rdt.

an den man is
rie ellen lang,
onderen staat en
en nederhangen.
boomfchorstof
melotten te bo-
hia, eene foort
gou der *Moluk-*
vert daartoe zij-
ofden dragen dit
aan de einden
of tinnen balle-
gemeen, daarte-
gen;

vost, D. XIII.

gen, dekt zich enkeld met een stuk lijn-
waad van voren en van achteren, of met
eenen gordel, waarvan de beide einden ne-
derhangen, zonder hunne fchaamdeelen viel
te dekken. Aan de voeten worden zolen
gedragen, op het hoofd eene muts van
biezen (1).

De vrouwen slaan een stuk blaauw lijn-
waad, drie of vier ellen lang om de len-
denen, het geen haar als een rok staat;
daaronder dragen zij altijd een wit lijnwaad,
het zij wat grooter of wat kleiner, uit
zindelijkheid. Zij hebben ook eene foort
van wambuisje of half hembd aan van blaauw
lijnwaad, dat haar slechts tot de helft van
den boezem nederhangt, en dat van voren
met verfcheidene gouden of zilveren platen
is verfierd, die tot haken dienen. In de
ooren dragen zij verfierselen, als mede zil-
veren of glazen ringen om de armen,
terwijl de hals met gouden of zilveren ket-
tingen pronkt (2).

Het

(1) SONNERAT D. II. bl. 253. PREVOST
D. XIII. bl. 235.

(2) SONNERAT D. II. bl. 255. PREVOST
D. XIII. W. 233, 235 en 203.

Het gewone voedsel bestaat in rijst, die zij met visch, of een aan stukken gesneden hoen, in water gekookt, eten. In dit vleeschnat werpen zij eenige bladeren van de specerijachtige *Ravenala* en wat zeewater, zijnde hun het zout onbekend. In plaats van zeewater bedient men zich in de binnenlanden van het blad eenes booms, dien zij *zoutboom* noemen. Alleen op feestdagen braden zij osfenvleesch, het welk zij slechts afgeschraapt hebben, even als men de varkens doet, zonder 'er de huid af te trekken. Pisánbladeren dienen hun tot tafellakens, schotels en lepels; op dezelve legt men het vleesch en de rijst afzonderlijk. Van het gemelde blad maakt men ook peperhuisjes, waarmede men eene mondvol rijst op neemt, welke men voorts met het vleeschnat bedruipt, alvorens men haar nuttigt. Bij den maaltijd drinkt men water, in de rijspot gekookt, op welke bodem zich een dikke rijstkorst heeft aanzet. Door deze voorzorg schijnt men het slegte en rottige water te kunnen verbeteren. Hun geliefdste drank is eene soort van mee, gemaakt van drie vierde water en een vierde honig, het welk zij koken, schuimen, in
groot

grootte zwarte aarde potten overgieten en ten gebruike bewaren, zijnde vrij aangenaam van smaak maar schadelijk bevonden voor de maag der *Franfche* reizigers. Ook maken zij tweederleijen wijn van fukerriet en van bananen, den eenen fterker dan hun honigdrank, den anderen aangenamer maar krachteloos (1). Nog maken zij eene foort van brandewijn van rijst, die zeer fterk is en zoo helder als bronwater (2).

Hunne huizen beftaan slechts uit één vertrek voor het gansche huisgezin. Zij zijn van dikke, in den grond geflagene, palen getimmerd; de wanden zijn bedekt met matten uit de ribben der *Ravenala* bladeren, die aan elkanderen zijn gehecht en tegen bamboes-latten gebonden, waar tegen ook binnenmatten hangen. Het dak beftaat uit dezelfde rietdekking en is zeer vast. De vloer is gewonelyk een of twee voet boven den grond en beftaat uit fterke horden van bamboes, al mede met matten belegd, uitgezonderd in een der hoeken van het

ver-

(1) SONNERAT D. II. bl. 262.

(2) SONNERAT D. II. bl. 255, 256. PREVOST D. XIII. bl. 205.

vertrek, waar de stookplaats is, en alwaars ook des nachts gestookt wordt ter bevordering der gezondheid. De woningen der Opperhoofden zijn van de anderen onderscheiden door een paalwerk, het geen dezelve omgeeft, en door eenen mast, die ver boven het gebouw uitsteekt, waaraan de horens hangen van alle de osen, welke men 'er in openbare feesten geofferd heeft (1). Duizend hutten, met eene breede gracht van zes voeten diepte en een dicht staketzel van zware palen aan den binnenkant der gracht omgeven, maken de steden uit. Een enkel staketzel zonder gracht onderscheidt de vlekken van de steden; ook zijn 'er gehuchten, die noch grachten, noch palen hebben. De laatsten worden meermalen verlegd, in welk geval elke huc door vier mannen op de schouders wordt weg gedragen (2).

Het huisraad bestaat in eenige aarden potten om te koken, in bamboezen of kalebasfen, om water te halen en in kleine bieze mand-

(1) SONNERAT D. III. bl. 256, 257.

(2) PREVOST D. XIII. bl. 234, 235.

mandjes, waarin zij hunne klederen bergen (1).

De rijkdom dezer menschen is gelegen in het vee, het geen de mannen hoeden. Het zaaijen van rijst en wortelen is het werk der vrouwen: zij binden daartoe aan den grooten teen van den regtervoet een stokje, waarmede zij een gat in den grond treden, om 'er het graan en zaad in te werpen, en waarmede zij tevens het bezijden gevallen in de aarde drukken. Mans en vrouwen beide werken aan hunne boomschorskleeden en katoene en zijden stoffen, die zij met onderscheidene kleuren verwen. In plaats van weefgetouwen steken zij slechts vier staken in den grond, waaraan zij hunne schering vast maken, tusschen welke zij hunnen inslag met kleine stokjes heen werken. Men vindt ook goud- en ijzerfmeden onder hun, die kettingen en ander werk maken, maar het zelve nooit polijsten. De blaasbalgen, van welke zij zich bedienen, bestaan uit twee holle boomstammen, aan elkanderen gebonden; van onderen zijn twee ijzeren pijpen, en binnen in elken stam een zui-

(1) SONNERAT D. II. bl. 257.

zuiger met *Raphia* bezet, die voor hennip dient; beurtelings wordt de eene zuiger na den anderen uitgetrokken en ingedrukt, waar door de ingepompte lucht met kracht naar buiten wordt gedreven. Hunne bekwaamheid heeft hun in staat gesteld, om alle de deelen van eenen snaphaan te maken, maar het boren van den loop is hun ondoenlijk gebleven. — Nergens vindt men eenigen aanleg van tuinen of boomgaarden; ook ploegen zij den grond nimmer: zij branden denzelven slechts af en bezaaijen hem in het begin van den regentijd. In sommige streken schijnen zij zelfs zich de moeite van zaaijen niet te geven, maar eenige halmen te laten staan, wier nedergevallene korrels dan weder van zelfs moeten voortkomen (1).

Eene soort van werpspies, van vijf of zes voet, aan beide einden met ijzer beslagen, was hun oorspronkelijk wapentuig, het welk zij nog zeer handig weten te werpen: doch de *Europesche* handel heeft hun ook met het gebruik van snaphaans, pistolen

(1) SONNERAT D. II. bl. 357, 258. PREVOST D. XIII. bl. 235.

voor hennip
 ene zuiger na
 edrukt, waar
 kracht naar
 ne bekwaam-
 , om alle de
 maken, maar
 un ondoene-
 lt men eeni-
 gaarden; ook
 : zij branden
 rijken hem in
 In sommige
 e moeite van
 ge halmen te
 korrels dan
 komen (1).
 van vijf of
 ijzer besla-
 wapentuig,
 ten te wer-
 el heeft hun
 maans, pisto-
 len

MADAGASKAR. 221

len en fabels bekend gemaakt (1). Geen onderzaat kan zich ooit ontslaan, zijn Opperhoofd in den krijg te volgen. Hij vlugt, wanneer hij hem ziet vlugten: maar, door zijn voorbeeld angevuurd, houdt hij manmoedig stand of sneuvelt als een held. De vlugt van een *Madagaskars* heer is alzoo geen bewijs van deszelfs blooheid, maar eeniglijk van de lafhartigheid des aanvoorders; hetzelfde herstelt zich terstond bij des Bevelhebbers hernomen moed en bestaat dan uit zo veele dappere mannen, als 'er eerst bloodaards schenen. Bittere wreedheid volgt doorgaans op de overwinning. Het gansche geslacht der overwonnenen wordt meestal opgeofferd aan den bloeddorst: de verwonneling zelf sterft daartegen somtijds van verdriet en schaamte, wanneer de overwinnaar hem het leven schenkt (2).

Het gansche eiland is in kleine Opperheerschappijen verdeeld, in welke de magt der Opperhoofden erflijk is. De DIAN, gelijk het Opperhoofd wordt genoemd, kan niets

(1) SONNERAT D. II. bl. 257.

(2) PREVOST D. XIII. bl. 234. SONNERAT D. II. bl. 266.

niets ondernemen zonder bijeenroeping van eenen Raad, dien ieder een, vreemden en vijanden zelfs, kan bijwoonen, doch waarin elk op zijne beurt het woord voert. Veertien zulke heerschappijen onderscheidde SONNERAT in de zuidelijke gewesten des eilands. Elk derzelven bestaat uit vele dorpen, wier eigen Opperhoofden in mindere aangelegenheden van huisfelijken aard beschikken. In fommige heerschappijen zijn *Zaphe-Raminie's* aan het hoofd. afkomstig van het *Arabische* geslacht; in andere *Zaphe-Raniou's*, die oorspronkelijke inborelingen zijn des lands en de anderen als vreemde geweldenaars beschouwen, hetwelk de meeste aanleiding geeft tot onderlingen krijg (1). Aan den oorsprong der rivier *Mata-tan* is eene kleine heerschappij, twee duizend inwoners bevattende, onder zes Opperhoofden, die alle afstammen van een klein mannetje van drie voet hoog, van waar zij, schoon zelve van gewoone lengte, den naam van *Zaphe-Raquimouche's* dragen, hetwelk *dwerf-regent* beteekent. Mischien; zegt SONNERAT, is van hier de vertelling

we-

(1) SONNERAT D. II. bl. 266—277.

enroeping van
n, vreemden
oonen, doch
woord voert.
onderscheidde
gewesten des
uit vele dor-
en in mindere
ken aard be-
chappijen zijn
fd. afkomstig
in andere Za-
ijke inborelin-
en als vreem-
hetwelk de
erlingen krijg
rivier *Mata-*
ij, twee dui-
der zes Op-
van een klein
van waar zij,
lengte, der
s dragen, het
Mischien,
de vertelling
we-

M A D A G A S K A R. 223

wegens het *dwergvolk* ontstaan; te zij men wilde gelooven, dat deze stamvader der tegenwoordige Opperhoofden uit zulk een dwergvolk afkomstig geweest is, gelijk PASTEUR hierbij aanmerkt (1).

Men heeft wetten, die over het gehele eiland gelden, maar wier oorsprong men niet kent. Dus straft men overal de dieven; met hun de hand te doorsteken, en de moordenaars, door hun met ijzers van sagaaijen het hoofd aftehouwen. Het Opperhoofd der heerschappij velt met die der onderscheidene dorpen het vonnis. Hij begeert niets voor zijne lijfstraffelijke regtspleging, maar laat zich in burgerlijke geschillen met een zeker getal beesten betalen, naar dat het pleitgeding van gewigt is geweest (2). Men bedient zich van verschillende proefmiddelen ter ontdekkinge der waarheid. De voornaamsten zijn het water, de *Tanguin* en het vuur. De eerste proeve bestaat in het bezweren van den kaaiman bij het zwemmen in eene rivier, waar in zich dit dier ophoudt: door hetzelfde niet aan-

ge-

(1) SONNERAT D. II. bl. 277.

(2) PREVOST D. XXII. bl. 234.

getast wordende schijnt men onschuldig. Elders, waar deze proef niet kan worden genomen, plaats men den beschuldigten bij zeer onstuimig weder op eene rots in zee en let men, of de baren hem op dezelve ongeschonden laten. De vuurproef doet een gloeiend ijzer over de tong gaan. De *Tanguin* is een der heftigste vergiften uit het plantenrijk: in twijfelachtige gevallen moet de beschuldigde daarvan drinken, welk lot weinige anderen treft, dan die slaven en kudden bezitten. Wanneer een Opperhoofd eenen zijner nabestaanden door den dood verliest en eenen rijken inwoner kent, roept hij eene *Cabar* of dorpsvergadering bij een, waar bij de Opperhoofden uit den omtrek tegenwoordig zijn, en beschuldigt hij voor dezelve den ongelukkigen, wiens vermogen hij begeert, als hadde deze zijnen bloedverwant vergeven; op dien grond eischt hij de *Tanguin* - proef, en, deze eisch hem toegestaan zijnde, gaat hij zelf na den beschuldigten, die vertrouwen genoeg stelt op de kracht zijner onschuld, om gemoeidelijk met hem den dag vast te stellen, waarop hij deze proef zal geven, en tegen welken hij alle zijne vrienden bij een roept tot

onschuldig. El-
 kan worden ge-
 schuldigden bij
 ne rots in zee
 em op dezelve
 vuurproef doet
 ong gaan. De
 e vergiften uit
 chtige gevallen
 drinken, welk
 n die slaven en
 en Opperhoofd
 oor den dood
 er kent, roept
 adering bij een,
 uit den omtrek
 uldigt hij voor
 wiens vermo-
 ze zijnen bloed-
 grond eischt hij
 deze eisch hem
 j zelf na den
 en genoeg stelt
 l, om gemoe-
 vast te stellen,
 even, en tegen
 en bij een roept
 tot

M A D A G A S K A R. 25

tot getuigen zijner zegevierende onschuld; hij zelf bereide zich intusfchen daartoe door zorgvuldige onthouding van allen dierlijk voedsel. De dag komt; men schenkt hem rijkelijk van het doodelijke vocht; zijn onkomen wordt voor bewijs van schuld gehouden; zijne goederen vervallen aan het Opperhoofd, en zijne naastbestaanden worden deszelfs slaven, doch bekomen doorgaans de vrijheid weder (1).

Bij zulke ontzettende blijken van een wel onredelijk doch albeslisschend vertrouwen op de Voorzienigheid, worden de Godsdienstige begrippen der *Madagaskars* alleropmerkelijkst. Dezelfen bepalen zich tot twee beginzelen, een goed en een kwaad; het eerste noemen zij *Fanhar* en vereeren het door offerhanden, zonder nogtans tempels voor hetzelfde te stichten of het in gemeenschappelijken dienst te vereeren; ook achten zij, dat deszelfs goedheid hun het eigenlijk bidden onnoodig maakt. Het laatste, door hun *Angat* geheten, ontvangt altijd een gedeelte der offers, die aan het eerste worden gebragt. Men vindt bij hun geene af-

(1) SONNERAT D. II. bl. 264—266.
 V. DEEL. P

afbeelding van de Godheid (1): maar elk onderhoudt en vereert in zijne hut eenen krekel, dien hij onder eene mand zet, in welke hij zijne kostbaarheden bewaart en welk heiligdom hij *Oly* noemt. Rondom dit heiligdom danzen zij met vreemde sprongen en als in zekere razernij, waarna zij alles moedig uitvoeren, het geen hun onder deze geestvervoering in den zin geschoten is. Een hunner *Ombiasfen*, zoo als zij hunne geleerden noemen, zou eenmaal de vraag, hoe zij toch aan een gering dier zoo groote hulde bewezen, en daartoe niet liever de zon verkozen, met deze opmerkelijke taal beantwoord hebben: „wij aanbidden daarin de eerste oorzaak van alles, om dat wij iets stoffelijks behoeven; de zon is ons niet meer aanbeddingwaardig, dan een keisteen; hoe geringer het voorwerp schijnt, te kennelijker vertoont 'er zich de werking der eerste oorzaak in.” Die zelfde, waarlijk deipdenkende, Wijsgeer zou echter tevens aan een ruw en plat stuk ijzer, op hetwelk zevenmaal drie punten stonden en eenige *Arabische* tooverteekenen, zoo groote kracht

toe-

(1) SONNERAT D. II. bl. 260, 261.

) : maar elke
 e hut eenen
 mand zet ,
 den bewaart
 oemt. Ron-
 met vreem-
 re razernij ,
 en , het geen
 in den zin ge-
biasfen , zoo
 en , zou een-
 aan een ge-
 bewezen , en
 zen , met deze
 hebben : „ wij
 rzaak van al-
 ks behoeven ;
 ddingwaardig ,
 het voorwerp
 ent 'er zich de
 ' Die zelfde ,
 geer zou echter
 ijzer , op het-
 onden en eenige
 o groote kracht
 toe-

260, 261.

toegekend hebben , dat hij , het zelve
 bij zich hebbende , voor geen verdrieken
 vreesde (1).

Volgens SONNERAT gelooven zij , dat
 de menschen na den dood levende gees-
 ten worden , die hun somtijds in droomen
 verschijnen en roespreken. Ook denken zij ,
 dat sommige zielen , naar den aard der per-
 sonen , overgaan in dieren of planten , en ,
 om dat zij slangen gezien hebben op het
 graf van een Opperhoofd , die de geheimen
 der natuur bij verscheidene zwangere vrou-
 wen door ontleding had naargespoord ,
 meenden zij , dat deszelfs ziel in dat ge-
 dierte was verhuisd ; terwijl men aan de
 baai van *Antongil* grooten eerbied toedraagt
 aan een *Badamier* , welken men zegt uit
 den asch van een weldadig Opperhoofd te
 zijn gesproten (2).

Zonder iet van MAHOMET te weten ,
 zeggen sommigen , dat zij *Muselmans* zijn :
 eeniglijk , zegt SONNERAT , omdat zij han-
 del

(1) PREVOST D. XIII. bl. 235—237.

(2) SONNERAT D. II. bl. 261. — Wat een
Badamier zij , zegt hij niet : het schijnt een boom
 te wezen.

del drijven met *Arabieren*, die het geld komen weghalen, dat de *Franschen* hun jaarlijks brengen en waarvoor zij slaven ossen en twee of drie millioenen schepels rijst koopen (1).

Over het gansche eiland is, zoo ver men weet, de besnijdenis in gebruik, waardoor het zeggen dier sommigen opmerkelijker wordt gemaakt. Deze plegtigheid geschiedt slechts van drie tot drie jaren. Men bouwt tot derzelver verrigting in elke stad eene loots, op houten pilaren rustende en door een staketzel omringd. De grond rondom dit gebouw wordt door het Opperhoofd geheiligd en besprengd met het bloed van eenen stier en met honigwijn; daarna het staketzel ingetreden, plant hij eenen, met blad en vrucht voorzienen, banaanboom in den grond, waar aan hij eenen gordel hangt, met hetzelfde bloed besprengd; hier mede is deze gansche plaats heilig en nadert men dezelve, met eerbied, zonder haar in te durven treden. De vaders, wier kinders de plegtige verrigting moeten ondergaan, vasten gedurende de acht eerste dagen van

(1) SONNERAT D. II. bl. 261.

, die het geld
Franschen huu
 voor zij slaven
 lioenen schepels

is, zoo ver men
 gebruik, waardoor
 en opmerkelijker
 tigheid geschiedt
 ren. Men bouwt
 n elke stad eene
 rustende en door
 e grond rondom
 het Opperhoofd
 et het bloed van
 wijn; daarna het
 t hij eenen, mer
 en, banaanboom
 hij eenen gordel
 d besprengd; hier
 s heilig en nadert
 , zonder haar in
 ers, wier kinders
 oeten ondergaan,
 eerste dagen van
 de

bl. 261.

De maan van lentemaand, en dragen hunne
 kinders door de straten; huwbare jongelin-
 gen volgen hun in dreigende houding, als
 gingen zij ten strijd; driemaal wordt de
 omgang om de heilige plaats herhaald, en
 dan vangt een speelgevecht der gewapende
 jongelingen aan. Des anderen daags loopt
 een Priester bij de hutten langs, om de
 booze geesten, die 'er de kinderen bezitten,
 te bezweren en ze allen in een kieken te
 doen overgaan, het welk aan des Opper-
 hoofds hut hangt en daarna door den be-
 zweerder verpletterd wordt. Vaders en
 moeders beide verschijnen nu voor het
 Opperhoofd met zoo veel osfen en kiekens
 als zij kinders te besnijden hebben en bid-
 den, den dag der plegtigheid te mogen we-
 ten. Op dien dag ontvangt het Opperhoofd,
 aan den ingang van de loots gezeten, de
 nieuwe offerhanden der moeders op eene
 gedekte tafel, neemt daarna zitting mid-
 den in de loots, waar de vaders achtervol-
 gends hunne kinders nederleggen op eene
 gladde steenen tafel, waarop de besnijdenis
 geschiedt; elke vader snijdt dan den hals
 af van zijn kieken, en laat het bloed dru-
 pen op de wond van het kind, die door

de moeder verbonden wordt met eenig katoen, door haar vooraf gedoopt in het zelfde bloed en in dat van een geslachten os (1). Het Opperhoofd, het welk zelf verscheidene osfen laat slachten bij dit feest, geeft ook de *Tok*, of zuikerdrank, en het feest duurt, zoo lang dezelve verstrekt, waarna ieder naar zijn eigen dorp terug keert (2).

Men zou zich verbeelden, dat de *Madagasfen* aanbidders zijn der zee, wanneer men de plegtigheid opmerkt, welke zij bij het ondernemen eener reize langs de kust verrigten. De stuurman neemt eenig zeewater en een stuk *Ravenna*-blad en bezweert de baren, geen kwaad te willen doen aan zijn vaartuig, maar het te behoeden voor klippen en met vele slaven beladen weder terug te voeren; daarna gaat hij in het water, loopt rondom zijne schuit en besproeit haar van alle zijden; eindelijk maakt hij een gat in het strand en ligt 'er het *Ravenna*-blad in neder, terwijl zijn scheepsvolk bij de schuit gezeten is, en bid-

dend

(1) MOORE bij PREVOST D. XIII. bl. 236.

(2) SUNNERAT D. II. bl. 262.

dend schijnt, zoo lang deze plegtigheid duurt, waar na men het vaartuig in vlot water brengt en 'er zich inscheept (1).

Stuiptrekkers, die voor tooveraars worden gehouden, vertoonen zich hier in volle zernij en schijnen oogenblikkelijk te sterven; zij blijven uren lang in dien staat, doch ontwaken dan als uit eenen diepen slaap en vertellen allerlei droomerijen, waar aan het bijgeloof maar al te ligt het oor leent (2); gelijk het dit bijgeloof inzonderheid geweest is, het welk aan de *Franschen* eenen stevigen voet op de Oost- en Zuidkust van het eiland vergund heeft, zande zij in de oogen der inborelingen die kinderen der zon geweest, welke men hun voorspeld had, dat hun zouden komen overwinnen (3).

De sterrekunde der *Madagasfen* is eene sterre wigchelarij, op zekere berekende punten gegrond, met het zoogenaamde rad van P Y T H A G O R A S vrij overeenkomstig (4). Hunne

(1) SONNERAT D. II. bl. 263.

(2) SONNERAT D. II. bl. 263.

(3) SONNERAT D. II. bl. 249.

(4) PREVOST D. XIII. bl. 232.

ne taal schijnt mede vrij wat betrekking te hebben op de oosterfche talen. Zij is woordenrijk , heerscht over het gansche eiland maar heeft verscheidene tongvallen in de onderscheidene streken. Zij heeft ook veele zamengestelde woorden en is regelmatig in de vervoeging harer werkwoorden, in onderscheidene tijden en wijzen, zoo wel voor het lijdelijke als dadelijke. De letters waarvan zich de *Ombiasen*, of geleerden, in hun schrift bedienen, zijn *Arabische*, acht en twintig in getal, en worden van de rechter- naar de linkerhand geschreven. Zij zijn 'er omtrent de helft der vijftiende eeuw door de *Arabieren* overgebracht. Hun papier is de schors van eenen boom, *Avo* genaamd, welke zoo zacht is, dat zij ook tot vervaardiging dient van eene stof, die in het gebruik de zijde nabij komt. Dit papier is geelachtig van kleur en vloeit niet. Men kookt deze schors eenen dag lang in sterke loog van asch en stampt ze in een houten bak tot eene pap, welke men met schoon water verlengt en op een raam van ongemeen fijn riet laat uitlekken, waarna men de pap uitgiet over de bladen van den *Cannacorus* of het *Indiaansche* bloei-

betrekking te
 Zij is woor-
 anſche eiland
 vallen in de
 eſt ook veele
 gelmatig in de
 n, in onder-
 oo wel voor
 letters waar-
 geleerden, in
Abiſche, acht
 n van de reg-
 ven. Zij zijn
 tiende eeuw
 gt. Hun pa-
 boom, *Lvo*
 , dat zij ook
 ene ſtof, die
 komt. Dit
 ur en vlocit
 s eenen dag
 h en ſtamp
 pap, welke
 gt en op een
 at uitlekken,
 ver de bladen
Indiaanſche
 bloei-

bloeiend riet, zijnde vooraf met een wei-
 nig olie beſtreken. Zoodra het papier op
 deze bladeren gedroogd is, lijmt men het
 tweemaal met een afziedzel van rijst, en
 maakt men het door oplikken glad. De inkt
 is een afkookzel van hout, *Arandranto* gehe-
 ten. De pennen zijn van dun riet, van vo-
 ren gefneden en geſpleten als de onze (1).
 Alle de wetenschappen worden onder de
Ombiaſen bewaard, die zelfs boeken be-
 zitten, meestal over de heekunde en ſter-
 rekunde handelende. Zij verdeelen den tijd
 in weken van zeven dagen, voor welke zij
 zeven dwaalſterren hebben: hunne jaren zijn
 in twaalf maanden verdeeld, en worden even
 als de dagen bij zeventallen berekend,
 zijnde het zondagsjaar het eerste. De nieu-
 we maan van lentemaand is de aanvang van
 hun jaar. De uren berekenen zij naar de
 lengte van eene manſchaduw in de zon.
 Hun dag is in vier en twintig uren ver-
 deeld en vangt met ons zesde uur van den
 morgen aan (2). Van

(1) FLACOURT bij PREVOST D. XIII. bl.
 259, 260.

(2) FLACOURT bij PREVOST D. XIII. bl.
 260—263.

Van de dans- en toon-kunst der *Madegassen* vinden wij eeniglijk, dat allen, die door ouderdom of ziekte niet verhinderd worden, dagelijks na zonne ondergang rondom het huis van het Opperhoofd komen dansen en juichen, stampende geweldig op den grond, en op eenen naren toon de bedrijven hunner voorouderen, den lof van hunne Opperhoofden en derzelver aanstaanden voorspoed zingende, terwijl de vrouwen in het rond dansen naar het geluid van een speeltuig, gemaakt van een dik riet, met draden bespannen, die tot snaren dienen. Aan het einde van dat riet is eene halve kalebas geplaatst, waar mede het tegen de borst wordt gehouden, terwijl de rechterhand de snaren tokkelt (1).

Het bijgeloof benadeelt de bevolking des eilands niet weinig. Terstond bij de geboorte nemen zij de voorttekenen waar van dien dag en, wanneer deze ongunstig zijn, leggen zij de kinders weg in de boschen tot prooij van het wild gedierte. Zon- of maanverduisteringen worden als rampvoorspellingen beschouwd voor hunne Opperhoof-

(2) PREVOST D. XIII. bl. 230.

kunst der *Ma-*
 ijk, dat allen,
 kte niet verhin-
 zonne ondergang
 Opperhoofd ko-
 mpende geweldig
 en naren toon de
 ren, den lof van
 elver aanstaanden
 l de vrouwen in
 geluid van een
 n dik riet, met
 t snaren dienen.
 et is eene halve
 de het tegen de
 wijl de rechter-

de bevolking des
 nd bij de geboor-
 en waar van dien
 unstig zijn, leg-
 de boschen tot
 erte. Zon- of
 n als rampvoor-
 r hunne Opper-
 hoof-

hoofden (1). De kinders, welke men
 aanneemt worden in schoon water gerei-
 nigd, door de moeder zorgvuldig opge-
 kweekt, en in een stuk lijnwaad op den
 rug gedragen. Ook hier zogen sommige
 moeders hare kinders, door ze de borst over
 den schouder toe te voegen; anderen ech-
 ter dragen ze als dan van voren. Men ont-
 moet moeders en zoogsters, die niet bo-
 ven de tien jaren oud zijn. De Kraam-
 vrouw houdt eene maand haar huis, en
 draagt twee maanden lang, ten teeken van
 haren staat, een balletje bladen van den
Latanier (2).

Eer men eene vrouw neemt, is men niet
 angstvallig wegens hare vroegere kuisch-
 heid; men vraagt haar van hare ouders en
 geeft hun osfen, schapen, gouden en zilve-
 ren armingen of andere kleinoodiën in de
 plaats; waarna het huwelijk zonder eenige
 plegtigheid wordt voltrokken. Men neemt
 voorts zoo vele vrouwen, als men goed-
 vindt: doch men verzendt ze ook, wanneer
 men

(1) PREVOST D. XIII, bl. 233. SONNE-
 RAT D. II, bl. 262.

(2) PREVOST D. XIII, bl. 233.

men wil. Men laatze elk afzonderlijk wonen, om alle tweedragt te voorkomen. In sommige heerschappijen hebben de rijke inwoners vrouwentimmers, door gesnedenen bewaakt: doch van deze gewoonte heeft men in het Noordelijke gedeelte des eilands een afgrijzen. Ook is de minnenijd niet zeer eigen aan de *Madegassen*, daar zij zich zeer vereerd achten met de onderscheiding, welke aan hare vrouwen van *Europeërs* te beurt valt (1).

Zij zijn over het geheel zeer minzaam jegens dezelve, toonen zich in hare tegenwoordigheid nooit norsch of treurig, maar zijn steeds in haar bijzijn vrolijk en dartel. Wederkeurig is de eens gegronde liefde der vrouwen de allerhartelijkste en allertrouwste. Na het afdoen harer bezigheden, is derzelve eerste zorg, zich te tooijen, om den geliefden optewachten, die echter niet altijd de man is, aan wien zij door hare ouders verkocht werd, doch die, in dat geval, het grootste gevaar loopt van hare tederheid, welke als dan onverzadelijk is in het

(1) SONNERAT D. II. bl. 263. PREVOST D. XIII. bl. 233.

zonderlijk wo-
oorkomen. In
den de rijke in-
oor gesnedenen
onte heeft men
des eilands een
d niet zeer ei-
ar zij zich zeer
cheiding, wel-
opeërs te beurt

zeer minzaam
ch in hare te-
h of treurig,
zijn vrolijk en
eens gegronde
hartelijkste en
harer bezighe-
zich te tooijen,
n, die echter
wien zij door
doch die, in
loopt van hare
erzadelijk is in
het

§3. PREVOST

M A D A G A S K A R. 237

het heimelijk genot (1). Wanneer een groot Heer eenen anderen bezoekt, biedt hij, wien die eer geschiedt, zijnen gast de vrouw aan, welke hem meest schijnt te behagen, en wier afwijzing de grootste belediging zou zijn (2). Geene hardnekkige vreugdebetooningen of omhelzingen kenmerken daartegen eenige blijdschap bij de wederontmoeting van lang afwezige vrienden of bloedverwanten: bij die gelegenheid strijken zij elkanderen slechts de eene hand over de andere, zonder die te drukken (3).

Een lang gezond leven is over het algemeen aan de *Madegassen* niet vergund. De veelvuldige moerassen des eilands bij de hitte der luchtstreek veroorzaken veelvuldige koortzen in alle jaargetijden; het gevaarlijkste is echter van slachtmaand tot aan grasmaand, zijnde het zomer-halfjaar aan die zijde van den middaglijn. De borst inzonderheid schijnt het zwakste deel bij den indoboreling te zijn, wiens gemeene kwaal de long-

(1) PREVOST D. XIII. bl. 233. SONNERAT D. II. bl. 262, 280.

(2) PREVOST D. XIII. bl. 235.

(3) SONNERAT D. II. bl. 263.

longtering is. Zijn veelvuldig gebruik van vet vleesch tot voedsel, zijne kwade leefregel, ondanks de koorts, de ongeefhikte geneesmiddelen in zijne ziekte, en zijne onmatigheid vooral bij de vrouwen worden als zoo veele oorzaken opgegeven van de doodelijkheid zijner kwalen (1).

Om de ongezondheid der moerasfen te ontwijken bouwen de eilanders hunne steden en vlekken op hoogten, en onthouden zich de meervermogensden altijd, en zelfs de meer gemeenen ook liefst, van den rijstbouw, dien zij geheel overlaten aan de slaven. Drie vierden van hun telen daarom niet dan gierst, die zij gemakkelijk kunnen inzamelen. Men heeft de vadzigheid der Inborelingen deswege beschuldigd, maar de zorg voor de gezondheid onder eene zoo heete luchtstreek schijnt hier bij in aanmerking te moeten komen (2).

De ongezondheid des lands brengt de Geneesheeren bij hun in groote achting. Derzel-

(1) SONNERAT D. II. bl. 279, 280. Men vindt aldaar de beschrijving der landeigene koorts, die den *Europeërs* vooral doodelijk is.

(2) SONNERAT D. II. bl. 278.

dig gebruik van
de kwade leefre-
ongefchikte ge-
e, en zijne on-
wven worden als
wen van de doo-
).

er moerasfen te
ders hunne ste-
, en onthouden
altijd, en zelfs
t, van den rijst-
laten aan de fla-
n telen daarom
makkelijk kunnen
vadzigheid der
uldigd, maar de
onder eene zoo
er bij in aanmer-

ds brengt de Ge-
e achting. Der-
zcl-

279, 280. Men
landeigene koorts,
ijk is.
l. 278.

M A D A D A S K A R. 239

zelve geheele wetenschap bestaat echter in
de kennis van eenige specerijachtige buik-
zuiverende en zamentrekkende planten, van
welke zij gewoonlijk een mengzel maken,
om te drinken of zich in te baden. Men
roept hun niet dan in zware ziekten en na-
dat men eenige algemeen bekende middelen
gebruikt heeft: deze middelen bestaan in eene
groote erwt met kalk te vermalen en op
het lijdende deel te leggen. Als de ziekte
ernstig wordt plaatzen zij den tak van eenen
boom, even veel welken, met zijne blade-
ren boven hunne deur en sluiten dezelve
met een touwtje, dat een driehoek uitmaakt
door middel van een stok, die in den grond
gestoken is; dit teeken is eene waarschu-
wing, dat het huis alleen voor den Genees-
heer en voor de oppassers openstaat. De
Geneesheer legt den zieken stovingen aan
en schrijft hem zekeren leefregel voor; som-
tijds opent hij hem eene ader, maar nooit
dan in den hoogsten nood. De aderlating
geschiedt meestal plaatselijk op het lijdende
deel. Op het zelve zet men eenen koehoorn
met zijn dikste einde, en zuigt door een
klein gat aan het andere einde om het bloed
derwaarts zamentetrekken; daarna maakt men

mez

met een gemeen en krompuntig mes eenige kerven in de huid, zet 'er den hoorn weder overheen en hervat het gezuig. Verergert de ziekte, dan doet men offerhanden van osfen, wier vleesch onder de buren wordt uitgedeeld, na daarvan het vereischte deel voor den weldadigen God en voor het booze wezen te hebben afgenomen, wordende de horens van het offerdier voor de huisdeur op eene paal ten toon gesteld. Als de zieke sterft, een man van vermogen geweest zijnde, hervat men hetzelfde offer en herhaalt men het verscheidene dagen tot dat het lijk begraven is. Des nachts lost men eenige snaphaanschoten voor het huis, om de kwade geesten weg te jagen. Het lijk wordt met de fraaiste kieederen uitgedost, in eene kist gelegd en buiten het dorp begraven, alwaar men boven het graf eene hut bouwt, voor welke men alle de horens der osfen, die bij deszelfs dood geofferd zijn, op eene paal ten toon stelt. Indien hij aan een aanzienlijk geslacht, het welk elders woont, vermaagfchapt is geweest, wordt het lijk, na de verrigting der offerplegtigheden, met zeer groote staatsie naar het familiegraf vervoerd, alwaar dezelfde pleg-

untig mes eenige
r den hoorn we-
het gezuig. Ver-
men offerhanden
onder de bureu
van het vereischte
God en voor het
nomen, wordende
er voor de huis-
on gesteld. Als
van vermogen ge-
hetzelfde offer en
eidenen dagen tot
Des nachts lost
n voor het huis,
g te jagen. Het
kieederen uitge-
rd en buiten her
n boven het graf
elke men alle de
deszelfs dood ge-
l ten toon stelt.
lijk geslacht, het
schapt is geweest,
rigting der offer-
roote staatsie naar
alwaar dezelfde
pleg-

plegtigheden weder eenige dagen lang her-
haald worden, tot dat het lijk ter aarde
is gedaald (1).

Eene zonderlinge mengeling van woest-
heid en beschaving, van onkunde en ver-
lichting, van goedhartigheid en liefdeloos-
heid, van heldhattigheid en laagheid maakt
alzo het karakter uit der *Madegassen*,
welke zich gemakkelijk genoeg laat verkle-
ren uit het gedeeltelijk oorspronkelijke, ge-
deeltelijk vreemde in hunne zeden en begrip-
pen, en uit het *Arabische* en *Europesche*
beide in hunne ontandingen. „De *Mada-
gaskars* leefden, — dus laat zich SON-
NERAT over het laatste hooren, voor dat
zij ons kenden in die gelukkige onkun-
de van kwaad of ondeugd, die de on-
schuld der eerste menschen in hun onderstel-
de, doch weldra volgden zij het voorbeeld
van een volk, dat, volgens hun, van de
zon afdaalde, om hun wetten te geven.
Wij hebben hun echter niet ongestraft onze on-
deugden overgebracht: wij waren de oorza-
ken van hun zedelijk bederf, en wij zijn
er de slachtoffers van geworden. Van ons leer-
den

(1) SONNERAT D. II. bl. 259—260.

den zij moorden en rooven, en zij bedienden 'er zich in het vervolg van tegen hunne meesters (1)."

Wij hebben de afbeelding dezer menschen opgemaakt uit eene vergelijking van die, welke wij gevonden hebben bij DAPPER en ST. SAUVEUR. Wij zijn daarbij oplettend geweest op alle de bijzonderheden, welke in de aangehaalde schrijvers zoo uitvoerig als naauwkeurig worden medegedeeld. De minzicke aard der *Madegassen* heeft ons de voorstelling van deze menschen aan de hand gegeven. Zij zijn gezeten in liefkoozende houding voor eene Opperhoofds woning, en alzoo ook gekleed in den rijksten tooi; terwijl de hoogte van den grond het overzigt vergunt van een bevallig landschap, met vee en graan verrijkt en met vele woningen in het verschiet.

(1) SONNERAT D. II. bl. 249, 250.

S K A R.

en, en zij bedier-
g van tegen hunne

ing dezer menſchen
gelijking van die,
oben bij DAPPER
ijn daarbij oplettend
onderheden, welke
vers zoo uitvoerig
medegedeeld. De
gasfen heeft ons de
enſchen aan de hand
en in liefkoozende
perhoofds woning,
den rijkſten tooi;
grond het overzigt
ig landschap, met
met vele woningen

bl. 249, 250.

LO:

L O A N G O.

Breedvoerig zijn de reisbeſchrijvingen, die
in de zeventiende eeuw het licht zagen, over
de Koningrijken *Loango*, *Congo*, *Angola* en
Benguela, aan de weſtkuſt van *Africa* ge-
legen van 3° tot 14° zuiderbreedte en zich
van 16° tot 25° ooſterlengte van *Parijs*
uitſtrekkende: doch daar deze breedvoerig-
heid, naar het ſchijnt, latere reizigers heeft
doen zwijgen van deze Koningrijken, heeft
men thans een wezenlijk gebrek aan berig-
ten wegens den tegenwoordigen ſtaat van
der-

Q 2

derzelver bewoners, die toch, wat het staatkundige aangaat en de dagelijksche gebruiken betreft, niet wel kan opgemaakt worden uit deszelfs gesteldheid voor twee eeuwen, vooral niet daar de *Portugezen* hun werk gemaakt hebben, om 'er het *Euangelie* licht te verspreiden, maar tevens zeden hebben overgebracht, die hunne prediking weder spreken, en daar een doorgaande zeevaart en handel op deze kusten derzelver bewoners in vele opzigten moeten afgetrokken hebben van voorvaderlijke gebruiken, die anders, aan zich zelve overgelaten, bij min beschaafde volkeren eenwen verduren. Welkom is ons, in het wezenlijk gebrek aan voldoende berigten, alles, wat DAMBERGER heeft aangeteekend over de tegenwoordige bewoners dier streken, schoon zijne verhalen overal geen volkomen vertrouwen schijnen te verdienen; en, geene andere hedendaagsche beschrijvingen ter vergelijking hebbende, kunnen de vroegere reizigers ons te stade komen, om de overeenkomst der tegenwoordige met de toenmalige zeden gade te slaan.

Het Koningrijk van *Angola* wordt door DAMBERGER op tien dagreizen in de leng-

te en veertien in de breedte gerekend. Hetzelve is met bergen en kale rotzen bezet, die echter afgewisseld worden door vruchtbare dalen en bekorelijke vlakten. Behalve de *Bambe*, die het van *Congo* afscheidt en de *Coanza*, die het met breeden vloed doorstroomt, wordt *Angola* door verscheidene kleine riviertjes besproeid. Salpeter, zilver en tin zijn de schatten van den grond, die met eene groote hoeveelheid elpenbeen bestrooid ligt. De *Portugezen* koopen dit alles op, als mede allerlei vellen en huiden, zijnde dit land zeer rijk in wilde dieren, welke men, ook voor het voedsel, ver boven runderen verkiest.

Angola was wel eer aan *Congo* onderworpen, maar wordt thans onafhankelijk beheerscht door eenen Vorst, wien vrouwen en kinderen gaarne vergezellen, wanneer hij ten strijd trekt. Zijn hof bestaat uit vier en twintig *Mani's* of raadslieden en vijftig Priesters, en zijne lijfwagt uit twee honderd en vijftig soldaten. Dezen zijn met snaphanen gewapend, aan de *Portugezen* in 1763 ontweldigd. Elke stad heeft twee *Mani's* tot het Stedelijk Bestuur, zonder eenig regt van vonnis bui-

ten bekrachtiging van den Vorst. Blaauwe kousfen en een gemeene roode mantel is 's Konings tooi. Hij is een verklaard vijand van *Portugezen* en *Christenen*: hij vergunt hun echter den handel in zijne staten, doch stelt die vergunning zelve nog altijd hagchelijk. Vijftigduizend mannen zouden zijn heer kunnen uitmaken, het welk echter schier geene ruitery zou te veld brengen, zijnde de paarden zeer schaars in dat land wegens het veelvuldige verscheurende wild, en wordende derzelve dienst voor het gewone leven door buffels vervuld. De Koning houdt zijnen raad in het open veld, omgeven van zijne lijfwacht en Grooten met ontbloote zabels. De eersten heet hij met eenen *Portugezen* naam *Fidolgos* of zijne *getrouwe*, de laatste zijne *Mokarini* of *dappere*, schoon zij eigenlijk nooit te veld trekken. De Priesters, *Evangā's* genaamd, volgen den Koning in rang; aan het hoofd der *Mani's* staat de *Tambokado* of Opperregter.

Men aanbidt hier zon en maan. Wanneer de maan in de kwartieren is, wordt een volslagen rustdag gevierd. Bij het opkomen van onweders, die men als blijken

vorst. Blaauwe
 goede mantel is
 n verklaard vij-
 istenen: hij ver-
 in zijne staten,
 elve nog altijd
 mannen zouden
 het welk ech-
 te veld bren-
 schaars in dat
 e verscheurende
 ver dienst voor
 buffels vervuld.
 ad in het open
 e lijfwacht en
 als. De eersten
 zen naam *Fidol-*
 de laatste zijne
 on zij eigenlijk
 Priesters, *Evan-*
 Koning in rang;
 aat de *Tamboka-*

maan. Wanneer
 is, wordt een
 Bij het opko-
 men als blijken
 van

van toorn bij den Grooten Meester acht,
 schrijft men boetdagen voor. Men onthoudt
 zich, als het dondert, van allen voedsel, en
 men werpt zich op den grond buiten de
 hut, zoo lang het onweder duurt. De
 derde dag van den oogst is een plegtige
 feestdag. De besnijdenis wordt ook hier
 in acht genomen. Men heeft hutten voor
 Godsdienstige zamenkomsten op vastgestel-
 de dagen.

Het huizelijke leven is geregeld en zui-
 nig, schoon de natuur zoo mild als rijk is
 in allerlei levensonderhoud. De land-
 bouw wordt maar weinig behartigt. Men zaait
 gierst en *Turksche* tarwe; men kweekt ka-
 woerden en keurige watermeloenen.

De *Angolezen* hebben kort en kroes haar,
 het welk zij sieren met schelpen en
 beuzelingen, die zij van de *Portugezen*
 koopen. Hunne wangen schilderen zij blaauw
 en rood. Nimmer korten zij hunne nagels.
 Hunne kleeding is zeer onderscheiden; de
 een draagt slechts een voorschoot van palm-
 bladen; de ander een grijzen mantel van
 slecht laken of lijnwaad; velen slaan zich
 eene dierenhuid om het lijf.

Zij zijn gastvrij voor de *Africanen*, maar

men den *Europeërs* met hunne koopwaren verre te vermoet, om hun toch niet binnen in hun land toe te laten. Tweemaal telken jare moeten nochtans de *Portugezen*, die hunne handelhuizen hebben te *Loundo* en *Gambamba*, een paar gezanten sturen naar *Manpango*, 's Konings hotplaats, om hem gerust te stellen wegens hunne gezindheden en inzonderheid wegens den uitvoer van slaven.

Bij het huwelijk hebben vele plegtigheden plaats, die door de Priesters worden verrigt en bijzonderlijk strekken ter banninge van booze geesten, die het huwelijksgeluk mogten storen. De wigchelroede, die daar bij gebruikt is, wordt tot asch verbrand en deze asch, met melk gemengd, door de jonggetrouwden gedronken. De veelwijverij is hier geoorlofd. Schoon vele vrouwen reden hebben, om over mishandeling te klagen, komt het echter zelden tot echtscheiding.

Voor de opvoeding der kinders wordt uitstekend gezorgd. De Priesters leeren ze schrijven, en onderwijzen hun in d. vett en des lands zoo wel, als in de Godsdienstige gebruiken. Het vel van een dier met zwartzel

zel en vet besmeerd, strekt hun tot papier en een puntig been tot schrijfspen. De lesfen worden in de opene lucht gegeven.

Alle jongens staan ter beschikking van den Koning, die hun in de wapenhandel doet oefenen. Elke vader krijgt voor den weerbaren zoon, dien hij den Koning levert, een jaar lang vrij onderhoud. Het derde van alles, het welk ingeooft, gejaagd, of buit gemaakt wordt, is de bron van 's Vorsten milde gunst (1).

De hooge waarde, door dit volk op zekere schelpen gesteld, heeft ze, onder den naam van *Zimpo*, tot eene gangbare munt gemaakt, die tegen ons gemunte geld, hetwelk 'er geenszins onbekend is, verwisseld wordt. DAMBERGER ondervond dit, wanneer hem drie honderd en zestig schelpen werden teruggegeven van een Gulden, dien hij voor een weinig melk, om welke hij verzogt had, wilde betalen (2).

Het voormalig Koningrijk *Loango* wordt door

(1) DAMBERGER T. I. p. 278—286.

(2) DAMBERGER T. I. p. 283. T. II. p. 2, 22. Elders rekent hij 300 *Zimpo's* tegen een Rijksdaalder. T. II. p. 15.

door denzelfden ſchrijver op zes en vijftig mijlen in de lengte en vijftig in de breedte geſeid. ten noorden door *Guinea*, ten zuiden door de rivier *Zaire* bepaald. Deszelfs Koning, in 1773 door de *Portugezen*, met den Bevelhebber van *Cacongo* vereenigd, genagen zijnde, werd na die nederlaag door zijne onderdanen om hals gebragt. Thans zijn dezen onafhankelijk. Zij betalen wel eene ſchatting aan den Koning van *Cacongo*, maar dit zegt weinig en wordt rijkelijk vergoed door de *Portugezen*, die het verlof, om in *Loango* koophandel te drijven, duur genoeg betalen. Het hooge regterambt wordt thans waargenomen door de oudſten des volks, aan wier uitſpraak allen zich gaarne onderwerpen.

Ook dit land is, ondanks deſzelfs bergachtigheid, zeer vruchtbaar. Men vindt 'er koper, lood, tin en een weinig ſtof-goud. Gierst, *Turkſche* tarw, erwten, kawoerden, zuikerriet en tabak zijn de voornaam voortbrengzelen van den grond. Men vervaardigt 'er eenen zeer middelmatigen palmwijn. De katoenboom plagt een voornaam gedeelte van den rijkdom des lands uit te maken, maar in 1780 werd nabij de Stad

Alinth

O.

zes en vijftig
 in de breedte
 r *Guinea*, ten
 bepaald. Des-
 le *Portugezen*,
 go vereenigd,
 nederlaag door
 ebragt. Thans
 ij betalen wel
 ng van *Cacon-*
 wordt rijkelijk
 , die het ver-
 del te drijven,
 hooge regter-
 men door de
 uitspraak allen

deszelfs berg-
 . Men vindt
 n weinig stof-
 rw , erwten ,
 k zijn de voor-
 n grond. Men
 el:aatigen palm-
 een voornaam
 es lands uit te
 nabij de Stad
Alinth

L O A N G O. 251

Alinth Angoy een heerlijk bosch daarvan verbrand, het welk wel een mijl in het vierkant besloeg: de oorlog was de oorzaak van dezen ramp; deszelfs voortdoring met verscheidene naburen heeft deze gansche kweckerij schier ten gronde gerigt.

Talrijk zijn de soorten van huisdieren en van wild. Onder het laatste acht men den elefant zeer hoog om zijne tanden, terwijl men de huiden van leeuwen, tijgers en wolven te *Melamba* verkoopt, waar de stapelplaats is der *Europefche* handelaars. Men heeft ook buffels en koeijen, paauwen en struisvogels, duiven en patrijzen, hazen en schapen, wier haar en wol men verwaarloost, terwijl de wateren uitstekenden visch opleveren, welks waarde men beter weet te schatten.

De drie gewesten, waarin thans dit land verdeeld is. zijn *Opper loango*, aan zee gelegen en nog onderhoorig aan de *Portugezen*, *Middel-loango*, door de *Malembais* zelve, gelijk zij zich noemen, bewoond, die ten westen aan de handelhuizen der *Portugezen* grenzen, en *Neder-loango*, het welk eigenlijk *Cacongo* uitmaakt.

Omtrent voor honderd en vijftig jaren, had-

hadden die beide volkeren slechts eenen Koning, maar verscheidene Grooten van *Loango*, bedienden zich daarna van de werkeloosheid diens Konings, om het rijk te verdeelen in de staten van *Malemba* en *Cacongo*, die vervolgens verscheidene staatsveranderingen ondergaan hebben.

Deze volkeren, die zich het meest verzet hebben tegen de zucht der *Portugezen*, om hunne bezittingen in deze gewesten verder uit te breiden, zijn met behulp hunner bondgenooten in staat, om dertig duizend mannen op den been te brengen, wier wapenen boog en pijlen zijn, welke zij zoo dapper als behendig weten te gebruiken, en die allen te voet dienen (1).

De eerdienst bij dit volk is eenvoudig en zonder eenige Godsdienstige plegtigheden. Dezelve bepaalt zich eeniglijk tot de aanbidding van het Opperwezen des morgens en des avonds in zeer slecht getimmerde tempels. Hunne Priesters hebben geenen invloed op het Staatsbestuur: echter genieten zij hier geenen minderen eerbied, dan bij eenig ander Heidensch volk. Niets hebben de

(1) DAMBERGER T. II. p. 16—18.

alleen slechts eenen
de Grooten van
na van de wer-
om het rijk te
Malemba en *Ca-*
scheidene staats-
bben.

het meest ver-
der *Portugezen*,
de gewesten ver-
et behulp hun-
n dertig duizend
ngen, wier wa-
welke zij zoo
te gebruiken,
(1).

is eenvoudig
stige plegtighe-
niglijk tot de aan-
en des morgens
cht getimmerde
bben geenen in-
: echter genie-
eerbied, dan bij
. Niets hebben
de

de *Portugezen* onbeproefd gelaten, om het *Christendom* in deze staten te vestigen: maar alle hunne pogingen zijn te kort geschoten. „Ik heb mij laten zeggen, voegt DAMBERGER hier bij, dat het groot aantal plegtigheden der *Roomsche* kerk en inzonderheid hare leerstellingen, welke de rede onbestaanbaar oordeelt, de aanneming van het *Euangelie* bij deze menschen, die aan de eenvoudigste aanbidding gewoon zijn, verhinderd hebben.”

Men verwacht bij de *Loangers* voorzeker geene schoolgestichten voor de jeugd, en echter worden hunne kinders geregeld onderwezen door leermeesters, die met hun in de opene lucht in eene grasperk nederzitten. Zints langen tijd zijn zij ook met het schrift bekend. Tot papier bedienen zij zich van palmbladen: kleine vogelbeenderen of vischgraten zijn hunne schrijfspennen (1).

De kleur der *Loangers* trekt naar het zwart, en geeft hun een woest voorkomen. Meestal zijn zij groot en sterk van gestel. Zij hebben groote oogen en lang haar, het welk zij met kleine beentjes en schel-

(1) DAMBERGER T. II. p. 18, 19.

schelpen versieren. Hun neus is plat, hunne lippen zijn grof en omgebogen. Zij dragen hun bovenlijf bloot: beneden dekken zij zich met een voorschoot van beestevet of ook van palmbladen. Zij, die in de nabuurschap der *Portugefche* bezittingen wonen, dragen voorschoten van blaauw gestrept lijnwaad. De vrouwen onderscheiden zich niet in kleederdragt, behalve dat zij van vier tot zes trenzen van haar rondom het hoofd slingereren, het welk zij mede versieren met schelpen, beentjes en vooral met glazen parels. Beide de geslachten besmeren zich met het gesmolten vet van schapenstaarten, het welk altijd vloeibaar blijft: DAMBERGER zelf zag zich genoodzaakt tot deze walgelijke besmering, om de smart te verzachten, welke hem de brandende zonnehitte op de huid veroorzaakt had.

De huizen zijn gemaakt van biezen, hout en klei. Zomtijds ook van ruwen steen. Zij gelijken naar gewone hutten met een rond dak, in welks midden een gat is, om den rook door te laten.

Het dagelijksch voedsel der *Loangers* is geronne melk, gierst, visch en wildbraad.

Huis-

cus is plat, hunsgebogen. Zijt: beneden dek-schoot van beesten. Zij, die in *vesche* bezittingen ten van blaauw uwen onderscheftagr, behalve dat n van haar ronhet welk zij mede eentjes en vooral de geslachten be-molten vet van altijd vloeibaar lf zag zich ge-lijke besmering, a, welke hem de de huid veroor-

van biezen, hout van ruwen steen. hutten met een a een gat is, om

der *Loangers* is sch en wildbraad. Huis-

Huisdieren slacht men eeniglijk op feestdagen. In de steden leeft men echter beter dan in de dorpen: men kent aldaar onderscheiden keukengereedschap, doch men gebruikt het zelden, uit hebbelijkheid der voorvaderlijke wijze, om de spijs te bereiden.

Nergens in gansch *Africa* oefent men de gastvrijheid met zoo veel pligtbezef en met zoo veel genoeg tevens. Noot laat men 'er eenen vreemdeling, die het land niet kent, alleen reizen: maar men vergezelt hem tot aan het naaste dorp of tot zoo ver, dat hij in den weg niet dolen kan. Over het algemeen is dit volk edelmoedig en welwillend. Het stelt 'er vermaak in, om mededeelzaam te zijn: maar ziet zich ook gaarne wederkeerig beantwoord. Elke verongelijking grieft hun geweldig, en doorgaans zijn zij zeer ijverzuchtig. Wanneer een man zijne vrouw van de minste verstandhouding met eenen anderen verdenkt, of zij eenen anderen slechts de minste belangstelling inboezemt, verplicht hij haar, hem overal, waar hij gaat, te volgen, ten einde haar alle gelegenheid te benemen, om hem ongetrouw te worden.

De meeste mans hebben geene andere be-

bezigheid dan de jacht en de vischerij : sommigen maken aarde potten , smeden het wapentuig of breijen netten (1).

De veelwijverij staat aan allen vrij. Alle de mannelijke kinders zijn slaven van den Koning , die ze allen van de vroegste jeugd af tot den krijgsdienst oefent. De opvoeding der meisjes is aan de moeders aanbevolen ; die der jongens is het werk der Priesters. De Koning zelf , wien DAMBERGER zijne opwachting maakte , had twintig vrouwen , die allen als slavinnen werden behandeld en zich zeer zeldzaam in het openbaar mogten vertoonen. De zoons ; die hem zelven geboren worden , zijn bestemd tot zijne Onderbevelhebbers. Dezen alleen ontvangen soldij en onderhoud van den Koning. Het gemeen moet in den krijg voor zich zelf zorgen ; doorgaands wordt het zelve op den veldtocht door de vrouwen vergezeld , die dan in de levensnoodwendigheden voorzien.

De Koning telt in de gansche uitgestrektheid zijner staten twee steden , acht en dertig dorpen en eene vesting op eenen hoo-

(1) DAMBERGER T. II. p. 20 , 21.

en de vischerij :
potten, smeden het
sten (1).

an allen vrij. Alle
zijn slaven van den
in de vroegste jeugd
ocfent. De op-
van de moeders aan-
ns is het werk der
lf, wien DAMBER-
maakte, had twintig
lavinnen werden be-
ldzaam in het open-

De zoons ; die
worden ; zijn be-
velhebbers. Dezen
en onderhoud van
n moet in den krijg
doorgaands wordt
ogt door de vrou-
in de levensnood-

gansche uitgestrekt-
steden, acht en der-
ting op eenen hoo-
gen

II. p. 20 ; 21.

gen berg. Zijne hoofstad heet *Malemba* ;
dezelve bevat zeven honderd huizen, drie
groote hoofdstraten en twee dwarsstraten,
waar onder de *Kosfa* - straat of koopstraat
de fraaiste en volkrijkste is, hebbende
aldaar de *Portugezen* en *Hollanders* hun-
ne handelhuizen. Onderscheidene markt-
plaatsen zijn voor bijzondere koopwaren
geschikt, en elke hoofdstraat heeft ter we-
derseinde eene poort, die door zestien of
twintig man bewaakt wordt, om op de
betaling van zekere regten bij het invoeren
van leefwaren en goederen toe te zien. De
gansche stad is omringd door eenen muur
van rotssteen, zonder kalk op een gebouwde,
en door eene diepe gracht. Het kasteel,
waar de Koning bij zijn verblijf in *Malemba*
woont, is slechts eene verdieping hoog en
heeft vijfhonderd voeten omtreks ; de bui-
tenste vertrekken zijn de verblijfsplaatsen
van de lijfwacht, de allerbinnenste die van
’s Konings vrouwen ; drie stukken geschut
boezemen ontzag in voor deze woning. Men
brengt vooral ijvoer en erts ter markt, het
welk men tegen *Europefche* waren ver-
ruilt, bij welken handel de *Christen* koop-
lieden altijd verplicht zijn vijf ten honderd

aan den Koning op te brengen; doch die hun nog voordeelig genoeg blijft, daar men voor dingen van weinig waarde, als schelpen, korallen en glazen parelen zoo wel, als voor grof laken, lijnwaad, katoen en slechte snaphanen, de belangrijkste waren inruilt, inzonderheid kostbare pelterijen (1).

De krijgsmagt des Konings bestaat uit tien tot twaalfduizend man, en kan in tweemaal vier en twintig uren worden op den been gebracht. De Koning zelf voert het bevel in eigen persoon. Nooit vertoont hij zich in het openbaar zonder vergezeld te zijn van vier staatsdienaars en twaalf lijfwachten. Elk, die tegenwoordig is, wanneer hij gehoor verleent, is verplicht voor hem te knielen. — De meesten zijner Onderbevelhebbers zijn tevens Regters in de dorpen, maar zij zijn gehouden alle zaken van hooge aangelgenheid over te brengen aan den Koning. De Koning woont geregeld de morgen- en avond-gebeden bij in een gewijd bedehuis, en de Priesters zijn ten naauwsten gebonden aan een voorbeeldig leven (2).

Het

(1) DAMBERGER T. II. p. 30—33.

(2) DAMBERGER T. II. p. 29, 30.

ngen; doch die
blijft, daar men
waarde, als schel-
elen zoo wel, als
, katoen en flech-
rijkfte waren in-
e pelterijen (1).
gs bestaat uit tien
kan in tweemaal
den op den been
voert het bevel
vertoont hij zich
vergezeld te zijn
twaalf lijfwach-
rdig is, wanneer
erpligt voor hem
zijner Onderbe-
ers in de dorpen,
zaken van hooge
ngen aan den Ko-
geregeld de mor-
bij in een gewijd
ijn ten naauwften
ldig leven (2).

Het

Het huwelijk is een koopverdrag met de ouders der vrijster. Eene te vroege gemeenzaamheid vordert 's Konings vergiffenis, zonder welke men voor eene straf over het land zou vreezen. De vrouwen worden tot slaafsch en arbeid gebruikt, eten afzonderlijk en mogen hare mans nimmer zonder pligtpleging voorbijgaan. De oudste broeders en zusters zijn de erfgenamen, onder verband van de weezen op te voeden (1).

Veel misbaar heeft bij het sterven plaats, waarna men het lijk buitens huis brengt en afwascht. Twee of drie uren lang houdt men niet op, den overledenen te vragen, waarom hij toch stierf, waardoor men menig eenen schijndooden behouden kan. Intusfchen brengt men veel van des overledenen goed naar het graf, waar men het aan stukken snijdt, om het stelen te voorkomen. Het lijk wordt als ter sluik begraven, en de beweening der dooden duurt zes weken lang en geschiedt des morgens en des avonds. Bij den dood van voornaame perfonen is het lijkgebaar veel grooter en

p. 30—33.

p. 29, 30.

(1) OGILBY bij PREVOST D. VII. bl. 16, 17.

en duurt het zelve twee of drie maanden. Ter ontdekking van de oorzaak hunnes doods vervoegt men zich dan ook bij Wigchelaars, en het hangt van dezelve af te beslissen over het leven van de bijzondere slachtoffers van hunnen haat, wordende niet zelden ganfche dorpen gedwongen tot eenen proefdrank ten bewijze van derzelve onfchuld, welke drank meestal doodelijk is voor allen, en als dan de fchuld bewijst van zoo velen, als in wier naam een of meer zich aan deze proef gewaagd hebben (1).

Deze proefdrank, *Bonda* genoemd, wordt ook in andere gevallen van regtspleging gebruikt. Onder dezelve behoort vooral de dieverij, die met den dood geftraft wordt, wanneer zij den Koning aangaat. Eene fchadeloosftelling van het geftolene, en eene ten toonftelling van den dief voldoet in anderen diefftal. Op het zien eten van den Koning staat de doodftraf (2).

De

(1) OGILBY bij PREVOST D. VII. bl. 19, 20.

(2) OGILBY bij PREVOST D. VII. bl. 2—28.

G O.

of drie maanden.
oorzaak hunnes
dan ook bij Wig-
an dezelfen af te
n van de bijzon-
en haat, wordende
en gedwongen tot
rijze van derzelve
eestal doodelijk is
schuld bewijst van
naam een of meer
aagd hebben (1).
Bonda genoemd,
allen van regtsple-
dezelfen behoort
met den dood ge-
j den Koning aan-
elling van het ge-
onstelling van den
dieftal. Op het
ng staat de dood-

De

ost D. VII. bl.

ost D. VII. bl.

L O A N G O. 261

De hatelijkste onderscheiding van stan-
den heeft bij dit volk plaats, waardoor het
gemeene de grooten of den adel naar de oogen
ziet en in eene volflagene slavernij verkeert,
met geene andere vrijheid, dan dat het de-
zelve ontloopen mag onder een ander ge-
bied (1).

De afbeelding van dit volk hebben wij
overgenomen van DAPPER (2), met wiens
beschrijving, wat de kleeding aangaat, de
jongste berigten van DAMBERGER nog
volkomen overeenstemmen. De vrouw be-
toont door handgeklap de hulde, welke zij,
den man voorbijgaande, verpligt is te be-
wijzen.

(1) OGILBY bij PREVOST D. VII. bl. 30.

(2) DAPPER *Africa*, bl. 150, 162.

R 3

MO-

MONOEMUGI.

Het land, welk dezen naam draagt, heeft eene uitgestrektheid van zeventien dagreizen in de breedte en dertien in de lengte, makende een langwerpig vierkant uit, grenzende ten oosten aan *Abysinie*, ten zuiden aan *Monomotopa*, ten westen aan *Masi*, ten noorden aan de staten van den vorst MOJOPHAR of MANGAS. De rivier *Zambeck* verdeelt hetzelfde nabij de stad *Juhkora* in vijf deelen en besproeit den grond zeer gelijkmatig; eene halve dagreize van de stad *Zam-*
bre

bre vormt zij een groot meer, hetwelk naar die stad wordt genoemd. Het gansche land wordt door eene dubbelde bergketen van het noorden naar het zuiden doorsneden. Het gebergte draagt zware boschen, is rijk met wild gedierde bevolkt en heeft veel salpeter, zoo dat het zeer belangrijke voorwerpen van handel zou opleveren, indien de inwoners niet te vadzig waren, om 'er gebruik van te maken,

De onmatige hitte der luchtstreek, onder den evennachtslijn gelegen, en de groote hoeveelheid zand, het welk den grond bedekt, maken 'er het gras zeer schaars, ook ontmoet men 'er geene vruchtboomen, gelijk in andere gewesten van *Africa*. Watermeloenen, kawoerden, *Turksche* tarwe, gierst en erwten, die aan zeker boomgewas groeijen, zijn de eenige vruchten, welken men 'er inzamelt. Men heeft daar tegen eene groote menigte van visch en schildpadden in de rivieren en het meer. Men fokt 'er buffels aan noch schapen: alle, die men 'er aantreft, zijn door ruilhandel met de inwoners van *Monomotapa* tegen tijgerhuiden, clefantstanden en een weinig salpeter verkregen (1).

De

(1) DAMBERGER T. II. p. 83, 84.

UGI

aan draagt, heeft eventien dagreizen in de lengte, makant uit, grenzen-
ie, ten zuiden aan aan *Masfi*, ten den vorst MOJO-
De rivier *Zambeck* de stad *Juhkora* in grond zeer gelijk-
e van de stad *Zam-
bre*

De inwoners van dit land worden in twee stammen onderscheiden, der *Mifahomi's* en der *Monoëmugers*. De eersten worden voor de vroegste bewoners van het zelve gehouden, en onderscheiden zich aan huune voorschooten van palmladeren en aan de vlechten van hun hoofdhaar. Zij staan onder eene priesterlijke regering, die zij zelve verkiezen, en verbinden zich in geen huwelijk buiten hunnen stam. De laatsten worden ook *Jakkodego's* genoemd en zijn dezelfde, die onder den naam van *Jaggas* meer bekend zijn. Dezen verspreiden zich over verscheidene deelen van *Africa*, zoo dat men hun van *Abysinie* af tot bij het *Casserland* allerwege ontmoet.

De huid dezer menschen is pik zwart en hun gelaat zeer onoogelijk, daar zij zich de kaken met gloeiend ijzer schroeijen, waar door zij verscheidene strepen in het gezigt krijgen, en de gewoonte hebben de oogen te draaijen, dat men alleen derzelver wit kan zien. De oogen zelve zijn klein, de nens is breed, de lippen zijn ongekru'd. Op het voorbeeld van hunne naburen de *Masfiers*, snijden zij zich ook met vischgraten en kleine vogelbeenders allerlei figuren op de

wan-

worden in twee
er *Misahomi's* en
ten worden voor
het zelve gehou-
aan hunne voor-
en aan de vlech-
j staan onder eene
zij zelve verkie-
een huwelijk bui-
tsten worden ook
zijn dezelfde, die
as meer bekend
over verscheidene
dat men hun van
Sufferland allerwe-

n is pik zwart en
, daar zij zich de
schrooijen, waar
oen in het gezigt
hebben de oogen
derzelver wit kan
n klein, de neus
omgekruld. Op
naburen de *Mas-*
et vischgraten en
ijze figuren op de
wan-

wangen. Opmerkelijk is de verzekering, dat men ook bij hun lang hoofdhaar aantreft. Overigens zijn zij middelmatig van gestalte (1).

Zij gaan geheel naakt. Soms tijds bedekken zij de schaamdeelen met palmladeren. Het haar laten zij rondsom het hoofd nederhangen (2). De vrouwen dragen hetzelfde wel eens hoog opgezet, met schelpen versierd en met civet opgestreken. Eene menigte kralen om den hals, de armen en beenen, en zijde kleedjes om den middel maken de allerhoogste pracht van slechts enkele vrouwen uit. Algemeener daartegen zou, volgens *PARCIIAS*, de zonderlinge smaak der vrouwen zijn, om bevalligheid te zoeken in eenen tandeloozen mond: maar hier in schijnt deze reiziger even ongelooflijk als in zijne verzekering, dat dit volk geene eigene kinders zou begeren, en zich eeniglijk door gestolen kinders in stand houden (3).

Palmwijn is de geliefde drank dezer menschen.

(1) *DAMBERGER T. II. p. 35. PREVOST D. VII. bl. 179, 281.*

(2) *DAMBERGER T. II. p. 35.*

(3) Bij *PREVOST D. VII. bl. 182.*

fchen. Om denzelven te verkrijgen hakken zij den boom bij den wortel om, laten hem tien of twaalf dagen liggen, boren dan een gat tot in het hart, nabij den kruin, waar uit wel zes en twintig dagen lang een stroom wijn 's daags getrokken wordt.

Ten tijde van den oogst leiden de *Jaggas* een zwervend leven, om zich door roof te voorzien van de vruchten hunner naburen, zijnde zij te woest van aard, om zich veel met den landbouw in te laten (1). Het geen zij zelve daar van hebben, is eeniglijk aan den arbeid hunner vrouwen aanbevolen; die ook belast zijn met het bouwen en herstellen der hutten (2), welke rond van gedaante te zijn, met matten van biezen en met palmbladeren omgeven en bedekt.

Zij zijn zeer dappere krijgslieden en bekwame jagers, maar zoo uitermate lui, dat zij verscheidene dagen en nachten achter een in hunne hutten blijven liggen. Hunne wapenen zijn pijlen, poken, werpschichten en lederen schilden, die hun gansche ligchaam be-

(1) PREVOST D. VII. bl. 181.

(2) DAMBERGER T. II. p. 85.

erkrijgen hakken
om, laten hem
boren dan een
abij den kruin,
tig dagen lang
okken wordt.

leiden de *Jaggas*
sich door roof te
hunner naburen,
aard, om zich
e laten (1). Het
oben, is eeniglijk
wen aanbevolen;
t bouwen en her-
e rond van gedaan
ezen en met palm-
kt.

ijgslieden en be-
uitermate lui, dat
nachten achter een
gen. Hunne wa-
, werpschichten
n gansehe ligchaam
be-

bl 181.
p. 85.

bedekken. In hunnen aanval op vijandelijken
grond, dreigen zij eerst eenigen tijd lang, tot
dat de vijand eene bedriegelijke gerustheid
aanneemt, wanneer zij hem overvallen. Zij
zelve legeren zich in welverschanste legers
met twaalf legerpoorten, maar voegen bij
dezen gevorderden staat van krijgskunde,
dien der ruwste wreedheid, welke tan
staat in het vleesch der overwonnenen (1).

Van dit afschuwelijke in hunnen aard heet
echter DAMBERGER geen blijk gevonden.
Zijne gansehe beschrijving bepaalt zich voor-
namelijk bij hunne huwelijks-plegtigheden,
welke hij zelf bijwoonde.

Velen kunstnarijen der Priesters hebben
bij die verbindtenis plaats, welke altijd voor af
moeten gaan, zal dezelve voltrokken wor-
den. Eens voltrokken zijnde, wordt die
verbindtenis onverbreekbaar geacht, behalve
bij de onvruchtbaarheid der vrouw, die
om dezelve weggezonden, uitgebannen,
verkocht of verruild wordt als eene slavin.

Wanneer een jongeling zijne keus bepaald
heeft, vraagt hij de dochter van hare ou-
ders

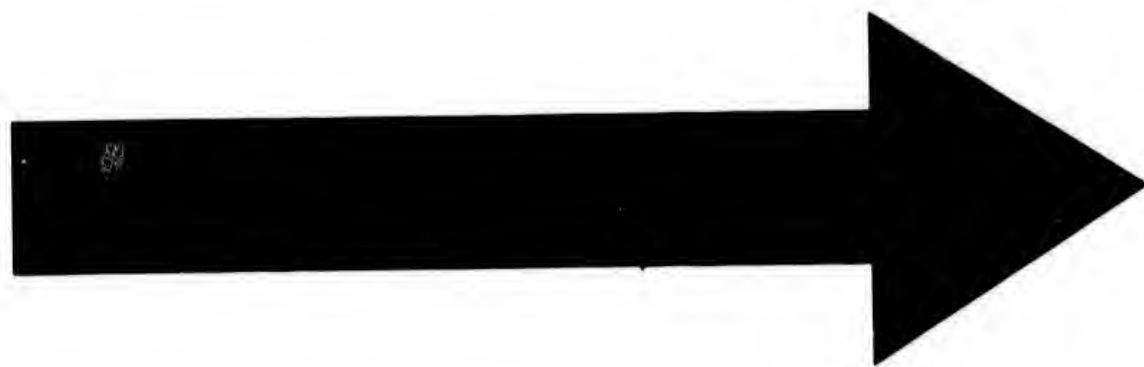
(1) LOPEZ, BATEL en MEROLLA bij
PREVOST D. VII. bl. 180.

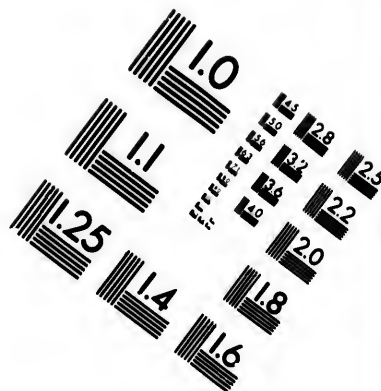
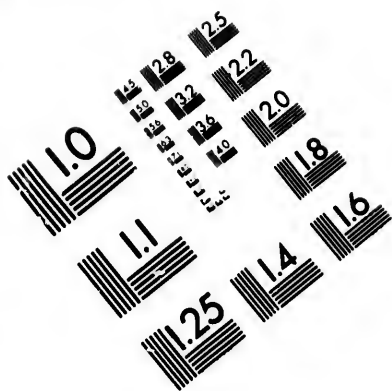
ders ten huwelijk. Zonder zeer voldoende redenen wordt zij nooit geweigerd. Van het oogenblik dezer toestemming af staat het haar niet vrij, de ouderlijke hut te verlaten, maar houdt zij zich in dezelve bezig met het vlechten van matten: terwijl de ouders eene plaats zoeken, om eene andere hut voor het jonge paar te bouwen en daartoe hout, palmbladen, en al wat 'er verder noodig is, bij een brengen. De aanstaande echtgenoot is al dien tijd niet ledig, maar gaat gedurig met zijnen vader ter jagt, wyl hij op den bruiloftsdag, gemeenlijk den zesden na de verkregene toestemming, verplicht is, de huid van een verscheurend dier mede te brengen, door hem zelve ter nedergeveld, en een paar bokken voor de bruiloft, die op de echtverbinding volgt. De dierenhuid wordt aan de nieuwe hut opgehangen, en de jonge heid bij openlijke uitroeping waardig verklaard, om in den rang der gehuwden te treden. Is het hem niet doenlijk geweest, in den bepaalden tijd een wild beest te doden, men vergunt hem een nieuw uitsel, om proeven zijner wakkerheid en dapperheid te zoeken. Op den dag des huwelijks komen de bloedverwanten en vrienden van de

aan-

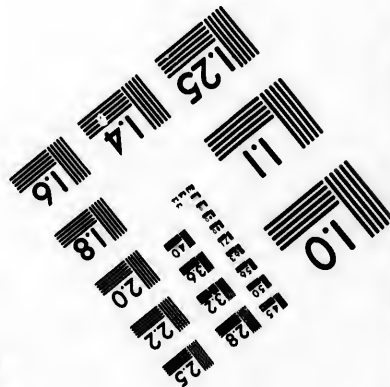
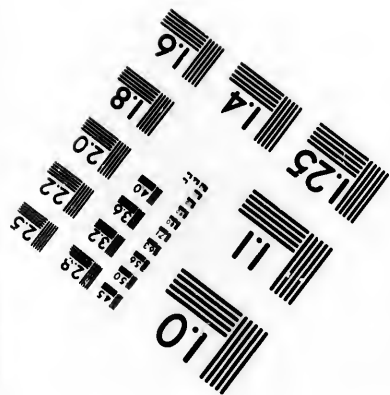
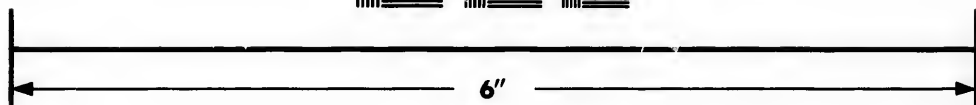
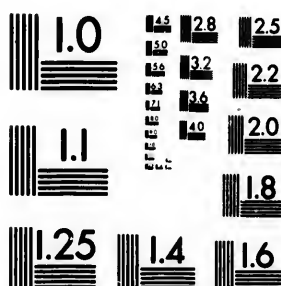
I U G I.

r zeer voldoende
geweigerd. Van
nming af staat het
re hut te verlaten,
elke bezig met het
wijl de ouders eene
re hut voor het jon-
roe hout, palmbla-
noodig is, bij een
echtgenoot is al
gaat gedurig met
l hij op den brui-
zesden na de ver-
bligt is, de huid van
ede te brengen,
lergeveld, en een
uiloft, die op de
e dierenhuid wordt
angen, en de jon-
itroeping waardig
er gehuwden te tre-
nelijk geweest, in
wild beest te doo-
een nieuw uitstel,
heid en dapperheid
des huwelijks ko-
en vrienden van de
aan-

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

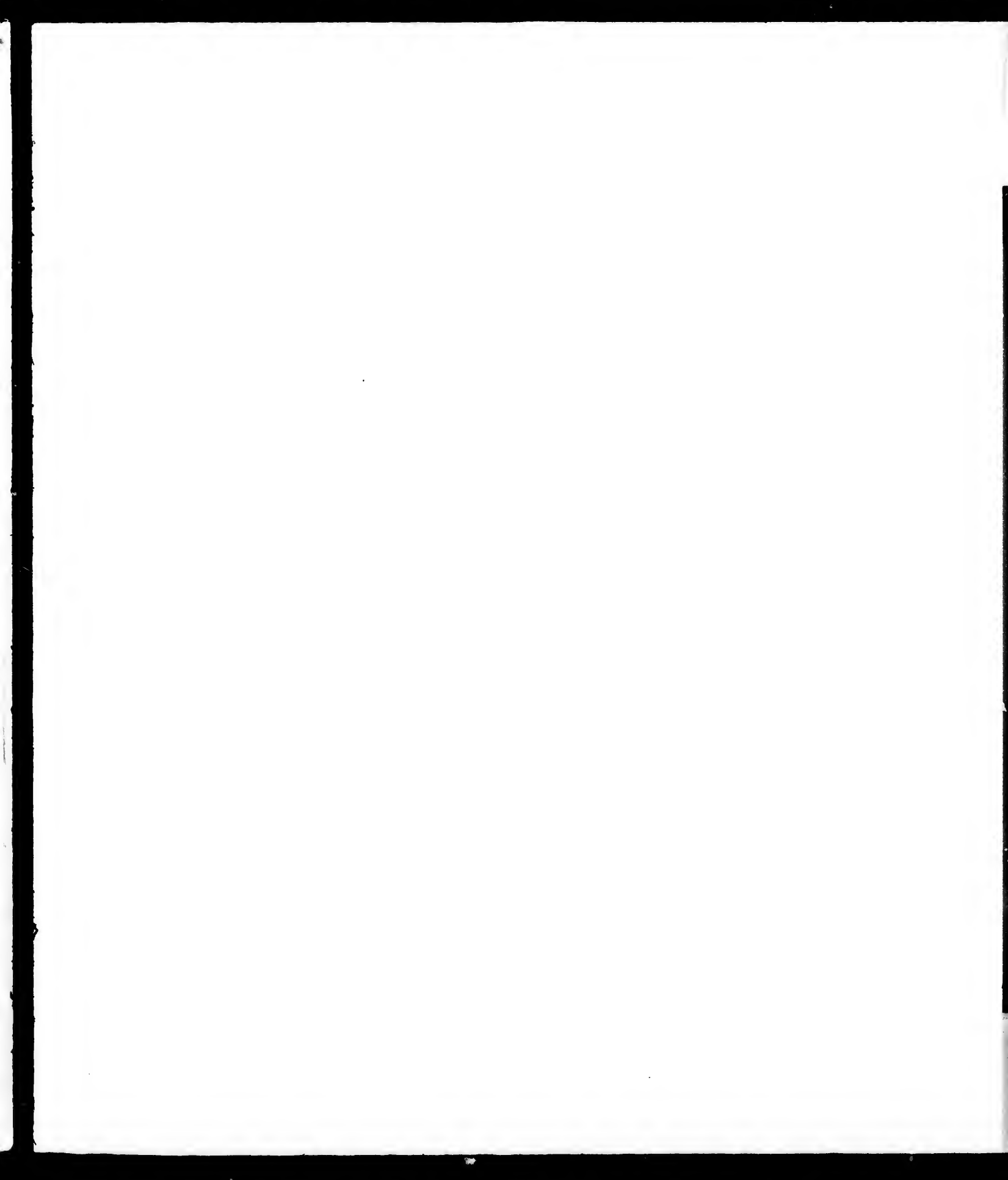
**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1984

aanstaande echtgenooten bij een voor de nicuwe hut, en reeds voor zonne opgang ontsteken zij het vuur en braden de twee bokken, die tot onthaal moeten dienen. De bruid en bruidegom mogen hierbij niet tegenwoordig zijn. Gedurende dien tijd moeten zij zich begeven naar den Priester, bij wien de brui-
lofgasten ze komen zoeken. Wanneer de bokken bijna gaar zijn gebraden, brengt men het jonge paar onder vrolijke gezangen ter plaats, waar het vuur brandt en waarbij men hetzelfde rond geleidt; dit doet men ook rondom de hut. De Priester houdt daarbij in zijne hand twee *Mais*-stengels; en geleidt zelf het gansche gevolg, schreeuwende uit al zijne magt en daar in ondersteund door de gasten, die alle den zelfden toon zingen. Na drie maal de ronde om het vuur en de hut gedaan te hebben, zet men zich neder in eenen kring. Nu legt de Priester de *Mais* op het vuur, en biedt vervolgens een gedeelte van de beide stengels aan het jonge paar, het welk 'er eenige korrels van gebruikt en de overigen onder de gasten uitdeelen. De beide stengels zijn de zinnebeelden der vruchtbaarheid en beloven een kroost zoo talrijk als de graankorrels, die de echtelingen
ge-

gebruikt hebben; de verdeling van de overige korrels beduidt, dat de nakomelingen, op welke zij hopen, zich eenmaal even gaarne zullen vereenigen, als de gasten nu zijn bijeengekomen ter plaats, waar het huwelijk gesloten wordt. Na deze graanuitdeeling brengt men de gebradene bokken voor den Priester, die derzelve hart aan de jonggetrouwden aanbiedt, latende aan de overigen vrij, om stukken te nemen naar genoegen. Na den maaltijd begint de dans, die den ganschen nacht duurt en het einde der plechtigheid is (1).

Ondanks deze eenvoudige doch hoogst-treffende huwelijksplegigheden, die ten eenemaal strijden met de vertelling, als of de *Jaggas* geene eigene kinders zouden begeren, daar zij in tegendeel de vurigste wenschen van het menschelijke hart zeer gelukkig uitdrukken, is de verbindtenis van man en vrouw ook hier zeer eenzijdig. Het staat den man vrij, zoo vele bijwijven te houden, als hij goedvindt: terwijl de vrouw, die vreemde gemeenschap met den dood wordt gestraft. 'Er zijn evenwel maar wei-

(1) DANBERG. T. II. p. 68—82.

nigen, die meer dan eene vrouw hebben, zijnde zij veel te vadzig, om die gunst van meerdere te zoeken of te wenschen. Doorgaans hebben zij ook niet meer dan drie of vier kinderen. Tusschen de twaalf en dertien jaar begeven zij zich reeds in het huwelijk. De vrouwen bevallen schier zonder eenigen arbeid en hervatten het huiswerk eenige uren na de verlosfing. Tot aan den ouderdom van zes jaar zijn de jongens en meisjes onder het moederlijk opzigt; daarna nemen de Priesters de opvoeding der eersten over, die ook van tijd tot tijd door den vader ter jacht medegenomen worden. De moeder blijft altijd voor de meisjes zorgen, die zelden eenig onderwijs van de Priesters erlangen, als ware hetzelve voor haar nutteloos.

Men aanbidt hier zon en maan. Bij elke nieuwe maan wordt een feest gevierd, even als ook na eene behaalde overwinning, bij de verkiezing van eenen Koning, of wel bij het ombrengen van een schadelijk en schrikkelijk dier. (1)

De Vorst is volslagen Opperheer, hebbende

(1) DAMBERG. T. II. p. 88—90.

de regt over het leven en den dood van zijne onderdanen, zonder dat iemand zich daartegen durft verzetten. Het minste misdrijf is genoeg tot een doodvonnis, en wanneer de veroordeelde zich verbaast over zulk eene strengheid, verzekeren hem de Priesters, dat het alzoo de wil des hemels is; op welke verzekering het slachtoffer dezer willekeur blijmoedig den dood ondergaat.

Altijd heeft de Koning een zeer groot gevolg bij zich, wanneer hij in het openbaar verschijnt; in hetzelfde telt men wel vijf of zes elefanten. Te veld trekkende rijdt hij op eenen buffel, die zeer rijk gezaded is en geleid wordt door twee zijner trouwste dienaars; in de stad op de fraaigestreepete *Zebra*, vergezeld van twintig Onderbevelhebbers die ter wederzijde van hem te voet gaan. Schoon ook de Priesters grooten invloed hebben op den geest des volks, durven zij zich nooit mengen in staatszaken.

Daar elk verplicht is, de wapenen te dragen, kan de krijgsmagt des Konings berekend worden op veertig of vijftig duizend man voetvolk, het welk den roem van dapper-

perheid heeft. Men voert strijdbuffels ten oorlog aan. Zoo vele naburen, als men heeft, zoo vele vijanden telt men ook. *Christenen* worden in *Moneomugi* niet geduld, omdat men hunbeschuldigt, zich heimlijk meester van het Rijk te hebben willen maken. Om deze reden werden in 1763 alle de *Portugezen* weggejaagd, met verbod aan de inwoners van alle gemeenschap met hun. De Onderbevelhebbers zijn Regters in de onderscheidene dorpen: maar in zaken van aangelegenheid zijn zij gehouden, de beslissing aan den Koning te verblijven. Elke vreemdeling, die zich slechts geen *Christen* noemt, kan veilig door dit Rijk reizen, wordende volmaakt wel ontvangen en met groote belangloosheid behandeld. De *Christenen* daarentegen worden van de eene naar de andere plaats geleid door eene wacht, en moeten al, wat zij noodig hebben, betalen. DAMBERGER zelf ondervond vijf maanden lang de edelmoedigste gastvrijheid na een ontkennend antwoord op de navraag naar zijn geloof (1).

Zam-

(1) DAMBERG. T. II. p. 90—92. 95—105.

Zambra, de Hoofdstad des Rijks, bevat vierhonderd hutten en zestig beter gebouwde huizen. De eersten zijn van hout en stroo, de laatsten van kleine keisteenen, door kalk aan een verbonden. 's Konings kasteel is door muuren omringd: hetzelfde heeft echter mede niet meer dan ééne verdieping. Acht tempels, welke men in deze stad telt, zijn als de hutten gebouwd: de tempel van het kasteel is gemetzel. De meeste inwoners zijn uiterst lusteloos en traag. Zij werken nooit anders dan uit nood. De pottbakkers en wapensmeders alleen zijn altijd bezig: de laatsten vooral, om dat zij voor 's Konings rekening werken. Het kasteel is een langwerpig vierkant; vijftig krijgslieden houden 'er de wacht en doen 'er tevens allen huizelijken dienst. 's Koningsverblijf heeft slechts twee vertrekken. Hij heeft maar ééne vrouw, die bij dag in zijne tegenwoordigheid niet mag komen, even min als de Priester van zijnen tempel. 's Vorsten bezigheid is, met zijne Onderbevelhebbers te arbeiden in burgerlijke zaken en krijgsaangelegenheden, voorts in gehoor te verleenen aan zijne onderdanen, en zich met vreemdelingen, die zijn Rijk bezoeken, te onderhouden.

den. Tegen het vallen van den avond zijn de Priesters gehouden, hunne opwachting by den Koning te maken, ten zij de Koningin hun bij zich ontbiedt. Elk heeft eenen vrijen toegang tot den Vorst. De vreemdelingen zijn verpligt, bij hem bescherming te vragen gedurende hun verblijf in zijn land. De Onderbevelhebbers zijn kennelijk aan hun voorschoot van *Zebra* vel en eenen hoofdwrang van dat van den *Jakhals*. Zij leven op 's Konings kosten, maar ontvangen geene soldij, even min als de gemeenen, die van den buit moeten leven in den oorlog, dien zij dan ook als roovers en plundersaars voeren (1).

Het geen vroegere reizigers gezegd hebben van hunne onmenschelike beenbreking en begraving der vrouwen bij het overlijden der mans (1), kan voorzeker, indien het ooit letterlijk waar is geweest, nu niet meer bij hun plaats hebben, wijl DAMBERGER van deze verschrikkelike bijzonderheden niet gewaagt en toch in vijf maanden tijds menige uitvaart zal hebben bijgewoond.

Voor-

(1) DAMBERG. T. II, p. 92—95.

(1) PURCHA bij PREVOST. D. VII.

Voorzeker heeft bij dit volk, even als bij zoo vele anderen, die door den handel in gemeenschap gekomen zijn met de *Europeſche* zeden en beſchaving, een zonderling mengzel plaats van oorspronkelijke ruwheid en van verdere vordering, hetwelk allerlevendigst gevoeld moet worden op het gezigt den Vorst, omringd door zoo vele Grooten en vergezeld van zulk eenen aanzienlijken ſtoet, doch zelf geheel naakt van bovenlijf en om den middel slechts met palmladeren gedekt. Dit zelfde gevoel moet onze afbeelding van deze menſchen eenigzins verwekken, die hier als de eenvoudige kinders der natuur voorkomen, ſchoon levende in eene maatschappij, welke de strengſte pligten der ondergeſchiktheid aan het oppergezag vervult. De gelukkige jongeling heeft eenen leeuw ter neder geveld en komt in zegepraal met dezelfs huid terug bij zijne bruid, die zich nu veilig op zijne beſcherming en verzorging kan verlaten. Het meisje arbeidt vlijtig aan haar bruidsgoed, terwijl haar oog, bij het eenzelvig matwerk, verlangend uitziet naar de komst van haren bruidegom. DAMBERGER leverde

I.

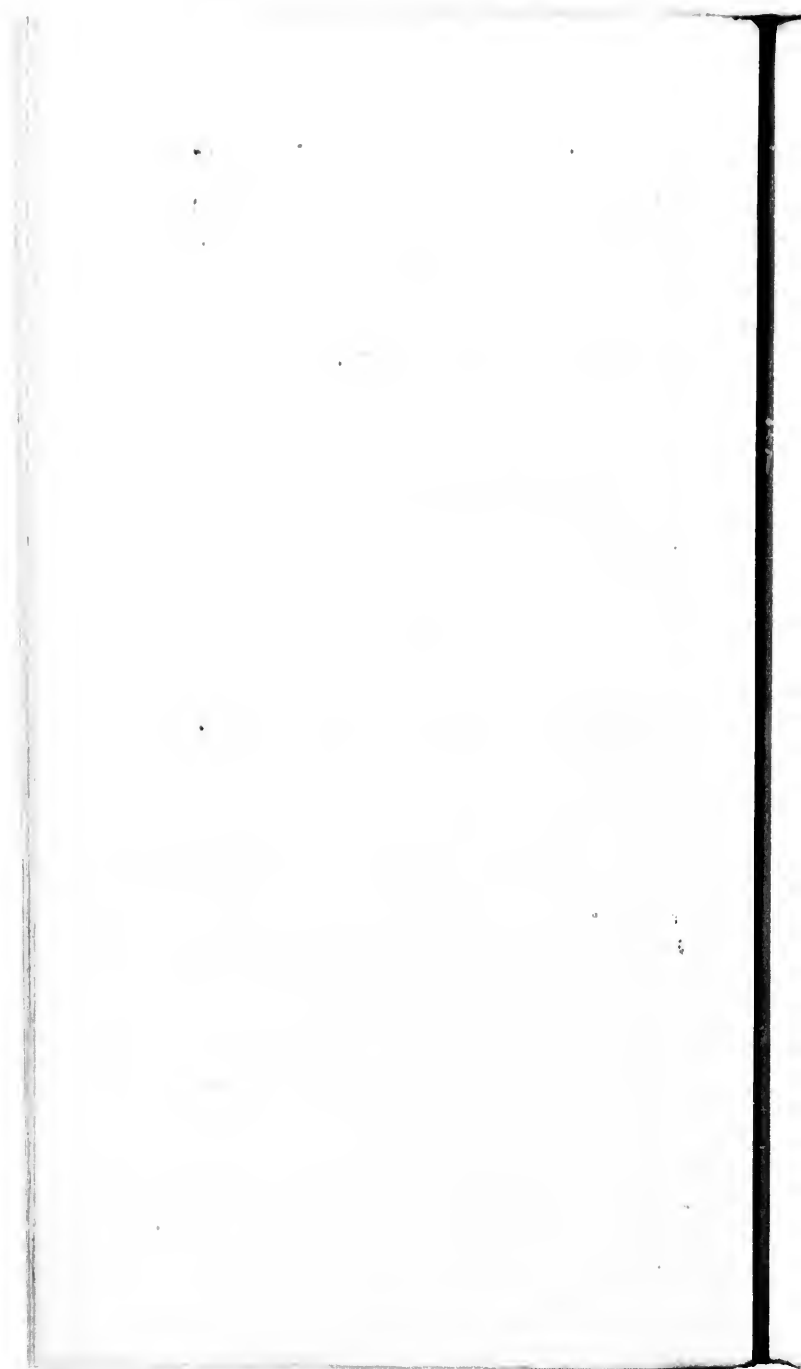
even als bij
 handel in
 de *Europe-*
 rling meng-
 uwheid en
 allerleven-
 het gezigt
 zoo vele
 eenen aan-
 l naakt van
 slechts met
 lfde gevoel
 e menschen
 als de een-
 oorkomen,
 ppij, welke
 dergeschikt-
 rvult. De
 n leeuw ter
 gepraal met
 bruid, die
 nerming en
 meisje ar-
 ed, terwijl
 utwerk, ver-
 st van ha-
 ER lever-
 de

MONOEMUGI. 277

de de beelden (1); het aanminnige van
 zijn verhaal ter dier plaats gaf ons aanle-
 ding tot deze schikking.

(1) DAMBERG. T. II. p. 87.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

De <i>Hottentotten</i> te plaatsen tegenover bladz.	78.
De <i>Namaquas</i>	98.
De <i>Houssouanas</i>	132.
De <i>Kaffers</i>	212.
De <i>Madagaskars</i>	274.
De <i>Loangers</i>	260.
De <i>Monoëmugers</i>	276.

